

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

GOTLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Gotlands län, som utgöres af ön Gotland jemte de närmast deromkring belägna mindre öar och holmar samt bland dem Fårön och den på ett afstånd af $5\frac{1}{2}$ geografiska mil norr derom liggande Gotska Sandön, *innehåller*, enligt de beräkningar som i länets provinslandtmäterikontor blifvit uppgjorda, något mera än $27\frac{1}{2}$ kvadratmil.

Länet är *indeladt* i judicielt hänseende i två härad samt hvarje härad i en domsaga med ett tingslag. Dessa härad benämnas Gotlands norra och Gotlands södra härad och utgöra i administrativt hänseende vardera ett fögderi med fem länsmansdistrikt till hvarje fögderi. I kyrkligt afseende är länet indeladt till ett stift och i tre prostekontrakt, 44 pastorat, hvaruti Visby stad med sina landsförsamlingar är beräknad såsom ett pastorat, samt 93 kyrkosocknar, af hvilka Visby norra och södra landsförsamlingar utgöra tillsammans en kyrkosocken. I afseende å helsovården utgör länet tre provinsialläkaredistrikt. Det är dessutom indeladt uti två veterinärläkaredistrikt. Uti kommunalt hänseende utgör länet ett landstingsområde med 93 landtkommuner och 1 stadskommun.

Endast en *stad* finnes å Gotland, nemligen Visby, sjö- och stapelstad med egen jurisdiktion.

Vid Gotlands kuster finnas dessutom 10 allmänna *landthamnar*, nemligen: Fårösund, Kylej, Slite, Katthammarvik, Ljugarn och Ronehamn på östra kusten samt Burgsvik, Klintehamn, Vestergarn och Kappelshamn på den vestra. Dessa landthamnar hafva äfven tullstationer, de större under tullinspektorer och de mindre under tulluppsyningsmän. Utrymmet och djupet

i de förnämsta af desse hamnar, nemligen Slite och Fårösund, äro så stora, att i synnerhet i den senare djupgående krigsfartyg der kunna ligga skyddade.

Förutom dessa allmänna landthamnar finnas åtskilliga enskilda *hamnplatser*, från hvilka ej obetydlig inrikes skeppsfart idkas.

Gotland består till sin hufvudmassa af kalksten, sandsten och mergelskiffer med en *medelhöjd* öfver hafvet af ungefär 100 fot. Hela den nordvestra kusten af landet är från Halshuk och till Gnisvärds fiskeläge i Tofta med få afbrott en brant klippvägg, i allmänhet uppnående nyssnämnda höjd, men med några få högre punkter, såsom Högklint söder och Korpklint norr om Visby. Ifrån Gnisvärd till Källevik norr om Hoburg är kusten i allmänhet låg och flack; dock höjer sig der det så kallade Klinteberget, beläget i Klinte socken $\frac{1}{4}$ mil från stranden. Den högsta och vestligaste af de många små enstaka klintarna på sydliga delen af ön är Hoburgen. Östra kusten af Gotland är i allmänhet låg, och landet höjer sig merändels der sakta stigande, men vid några få punkter såsom vid Lauviken i Östergarn, vid Slite och vid Kylej framträda bergen brant sluttande intill kusterna. Sjelfva platån, som omslutes af kusterna, bildar i allmänhet en slät yta, som endast på några få ställen afbrytes af enstaka kullar eller klintar. Sådana klintar äro Torsburgen, som är *högsta punkten* på Gotland och ligger 202 fot öfver hafvet samt under hednatiden varit en starkt befästad plats, de i Fardhem, Linde och Lojsta socknar belägna samt Bara berg å det nordliga Gotland.

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-30.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Invånarne.....	4.
3. Näringar.....	6.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	18.
5. Kameralförhållanden.....	21.
6. Politi.....	24.
Tabellbilagor	31-40.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	31.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	32-33.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	33.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	34.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	34.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	34.
Tab. N:o 7 a. Fabriker och manufaktur-inrättningar, år 1875.....	35.
Tab. N:o 7 b. Handverkare och idkare af annan näring, år 1875.....	36.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverin och skjutsning.....	37.
Tab. N:o 9 a. Sjöfart, år 1875.....	37.
Tab. N:o 9 b. Handlande och deras betjening, år 1875.....	37.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m. m. å landsbygden, år 1875.....	38.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i Visby stad.....	38.
Tab. N:o 11. Laga skiften, åren 1871-1875.....	39.
Tab. N:o 12. Stats- och riksgäldsmedel, åren 1871-1875.....	39.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	40.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	40.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 4.

ÅREN

1871—1875.

GOTLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Gotlands län, som utgöres af ön Gotland jemte de närmast deromkring belägna mindre öar och holmar samt bland dem Fårön och den på ett afstånd af $5\frac{1}{2}$ geografiska mil norr derom liggande Gotska Sandön, *innehåller*, enligt de beräkningar som i länets provinslandtmäterikontor blifvit uppgjorda, något mera än $27\frac{1}{2}$ kvadratmil.

Länet är *indeladt* i judicielt hänseende i två härad samt hvarje härad i en domsaga med ett tingslag. Dessa härad benämnas Gotlands norra och Gotlands södra härad och utgöra i administrativt hänseende hvardera ett fögderi med fem länsmansdistrikt till hvarje fögderi. I kyrkligt afseende är länet indeladt till ett stift och i tre prostekontrakt, 44 pastorat, hvaruti Visby stad med sina landsförsamlingar är beräknad såsom ett pastorat, samt 93 kyrkosocknar, af hvilka Visby norra och södra landsförsamlingar utgöra tillsammans en kyrkosocken. I afseende å helsovården utgör länet tre provinsialläkaredistrikt. Det är dessutom indeladt uti två veterinärläkaredistrikt. Uti kommunalt hänseende utgör länet ett landstingsområde med 93 landtkommuner och 1 stadskommun.

Endast en *stad* finnes å Gotland, nemligen Visby, sjö- och stapelstad med egen jurisdiktion.

Vid Gotlands kuster finnas dessutom 10 allmänna *landthamnar*, nemligen: Fårösund, Kylej, Slite, Katthammarvik, Ljugarn och Ronehamn på östra kusten samt Burgsvik, Klintehamn, Vestergarn och Kappelshamn på den vestra. Dessa landthamnar hafva äfven tullstationer, de större under tullinspektorer och de mindre under tulluppsyningsmän. Utrymmet och djupet

i de förnämsta af desse hamnar, nemligen Slite och Fårösund, äro så stora, att i synnerhet i den senare djupgående krigsfartyg der kunna ligga skyddade.

Förutom dessa allmänna landthamnar finnas åtskilliga enskilda *hamnplatser*, från hvilka ej obetydlig inrikes skeppsfart idkas.

Gotland består till sin hufvudmassa af kalksten, sandsten och mergelskiffer med en *medelhöjd* öfver hafvet af ungefär 100 fot. Hela den nordvestra kusten af landet är från Halshuk och till Gnisvärds fiskeläge i Tofta med få afbrott en brant klippvägg, i allmänhet uppnående nyssnämnda höjd, men med några få högre punkter, såsom Högklint söder och Korpklint norr om Visby. Ifrån Gnisvärd till Källevik norr om Hoburg är kusten i allmänhet låg och flack; dock höjer sig der det så kallade Klinteberget, beläget i Klinte socken $\frac{1}{4}$ mil från stranden. Den högsta och vestligaste af de många små enstaka klintarna på sydliga delen af ön är Hoburgen. Östra kusten af Gotland är i allmänhet låg, och landet höjer sig merändels der sakta stigande, men vid några få punkter såsom vid Lauviken i Östergarn, vid Slite och vid Kylej framträda bergen brant sluttande intill kusterna. Sjelfva platån, som omslutes af kusterna, bildar i allmänhet en slät yta, som endast på några få ställen afbrytes af enstaka kullar eller klintar. Sådana klintar äro Torsburgen, som är *högsta punkten* på Gotland och ligger 202 fot öfver hafvet samt under hednatiden varit en starkt befästad plats, de i Fardhem, Linde och Lojsta socknar belägna samt Bara berg å det nordliga Gotland.

Djupleken af det utanför varande *hafvet* synes stå i ett visst förhållande till kusternas höjd. Sålunda tilltager djupet vid den branta vestkusten snart till 40 famnar under det man utanför den långsluttande östra kusten äfven på flere mils afstånd ej lodar mer än 25 famnar, hvilket förhållande har stort inflytande på fiskerien, som bedrifvas med större fördel i afseende å fångstens såväl mängd som godhet från östra kusten än från motsatta sidan af ön.

Gotlands alla fasta lager tillhöra den s. k. yngre eller öfre *siluriska formationen*, men äro till sin bildning icke samtidiga. På grund af geologiska förhållanden har det befunnits, att den nordvestliga kustremsan är den äldsta, att dernäst hela det mellersta Gotland så långt mot söder som till Östergarn och Näs jemte Fårön blifvit bildadt, samt att slutligen den sydostliga kuststräckan och den sydligaste halfön äro yngst. Det är i den sistnämnda af de tre olika afdelningarna, som den största omvexlingen af bergarter är rådande. Under det man i den nordvestliga och mellersta afdelningen mest finner mergelskiffer och kalksten af olika hårdhet, förekomma dessutom i den yngre bildningen sandsten och oolit, de senare bäst utbildade på den sydligaste udden från Näs.

Kalkstenen är öfver allt inmängd med petrificerade djur, snäckor och koraller, hvilka åt kalkstenen gifvit olika färg allt efter som petrifikaten äro af olika beskaffenhet och mängd. I närheten af Visby är kalkstenen ljus gråblå, då den vid Karlsöarna är mera uppblandad med röda petrificerade djur och vid Hoburgen nästan röd. Kalkstenen är äfven till sin konsistens af mycket olika beskaffenhet, än lös och mergelblandad, än hård marmorartad. Den användes hufvudsakligen till kalkbränning och byggnadsmaterial. En hård marmorartad kalksten, som öfver allt bildar de öfversta lagren, kan med fördel huggas och slipas till fotsocklar på byggnader, till bordskifvor, grafvärdar, trottoirsten, prydnader med mera dylikt. Den afart af kalkstenen, som benämnes oolit, af allmogen kallad Fidebo-sten, öfverlagrar i de sydligare socknarna sandstenen. Den begagnas mest till byggnadssten, och flere af de norr om Näs belägna socknarna, som sakna egna kalstensbrott, hemta sitt behof af sådant material från Näs och Fide. Dylik stenart visar sig äfven, ehuru i mindre utsträckning, i Bara berg.

Mergelskiffern, som utgör det undre lagret i norra och mellersta Gotland, har hitintills icke haft något användningssätt, men i en framtid kan denna mergel blifva föremål för en omfattande användning dels för åkerbruket, der den förekommer så högt i dagen, att den med fördel kan upptagas och läggas på åkrarna, och dels i synnerhet till *cementberedning*. Under senare åren hafva nemligen dess beståndsdelar blifvit närmare undersökta och försök hafva blifvit anställda att deraf dels med tillsats af kalksten bränna portlandscement, dels ock att utan sådan tillsats tillverka romacement. Dessa försök hafva lemnat utomordentligt tillfredsställande resultat. För ett godt portlandscement fordras att det, förarbetadt till proftegel, efter 7 dygn skall hafva en absolut hållfasthet af minst 24,6 kilogram på kvadratcentimetern; och försöksprof med portlandscement, tillverkad af mergel och kalk från närheten af Visby, har visat en absolut hållfasthet af från och med 27,6 till och med 52,2 kilogram på kvadratcentimetern. Som den kemiska sammansättningen af den undersökta siluriska mergeln i närheten af Visby har visat en kalkhalt af 48,8 till 80,6 procent, kan den

i och för sig ensam äfven användas till beredning af romacement; och har jemväl sådant cement, deraf beredt, visat högeligen tillfredsställande hållfasthet. Till följd af de sålunda verkställda analyser och afprofningar, hafva några enskilde personer uppgjort kontrakt om erforderligt utrymme jord och föranstaltat om kostnadsförslags uppgörande för anläggning af en cementfabrik vid Visby; men, som detta upptager en anläggnings- och förlagskostnad af alternativt 400,000 och 800,000 kronor, har, till följd af de för närvarande tryckta penningekonjunkturena, försök ännu icke blifvit gjorda att därför bilda bolag.

Sandstenen, af allmogen benämnd grussten, uppträder måtigast vid Burgsvik, der man ser de väldiga brott, från hvilka byggnadsmaterial hemtats till Stockholms slott och äfven fordom till Köpenhamn. Vidare bildar sandstenen tjocka hvarf vid Vamlingbokusten samt visar sig äfven i dagen längs med östra kusten ända upp till Hummelbosholm i Burs socken. Å södra delen af landet, så långt som till Alfva, begagnas sådan sandsten, som låter bryta sig i tunna flisor, till taktäckning. För öfrigt tillverkas deraf och utskeppas en stor mängd slipsten. Äfven byggnadsblock och sandstensflis hafva utskeppats till utrikes ort; men de stora blocken, hvarå efterfrågan är stor, medföra alltför dryga kostnader att lasta, enär större fartyg ej kunna lägga till vid Burgsviks nuvarande lastbrygga, utan stenen måste derifrån utföras på mindre båtar och prämar och derur med stor svårighet aflastas på de ute på reddan liggande fartygen. Då emellertid medel numera blifvit anslagna till ny hamnbrygga vid Burgsvik, som redan blifvit påbörjad och der fartyg af 10 fots djupgående kunna lägga till, torde exporten af sandstenen från denna ort ånyo hafva en stor framtid för sig.

På vissa ställen i de nu omnämnda sandstens- och oolitlagren finnes, såsom vid Hamra, *mineralhaltigt vatten*. Efter all sannolikhet uppkommer mineralhalten i vattnet genom sönderdelning af någon mindre samling af svafvelkis. Vid Hamra finnes en helsobrunn, som förr flitigt anlätades.

De fasta lagren på Gotland betäckas vanligen af *lösa jordlager*, hvilken betäckning likväl i allmänhet icke är djup utan stundom ganska tunn, såsom exempelvis å södra halfön, som till stor del består af nästan nakna hållar, liknande Ölands alvare. Uti det inre af Gotland samt på den lägre, sluttande hafskusten träffas likväl en djup och fruktbar växtjord af svartmylla, sandmylla och lera i mångfaldiga blandningsförhållanden och mycket bemängd med kalk. Dessa lager äro ofta öfversållade med klappersten af kalk, hvilken på vissa ställen är så ymnig, att den till åker brukade jorden synes bestå af idel klappersten, hvari dock utsädet, särdeles af råg och potatis, trives rätt väl genom den fuktighet, som kalkstenen insupit och meddelar. Från stranden af Irevik upp mot den trakt, som är belägen norr om och i närheten till den nu mera afdikade Elinghems myr, finnes en mächtig sandmassa med tunna inbäddade lerlager, hvilka med deri inneslutna skal af östersjömusslor jemte de högt upp i landet förekommande högst märkvärdiga klapperstensvallarne eller så kallade "aurburgarne" på det tydligaste ådagalägga, att Gotland, liksom en stor del af det svenska fastlandet, småningom uppstigit öfver hafsytan. Här och der betäckas Gotlands jordafslagningar af spridda rullstensblock, större och mindre, hörande till bergarter af en för Gotland eljest främmande natur. De rikaste sandafslagringarna utbreda sig på Fårön kring flygsandsfältet Ule Hau och utgöra der den sydliga ändpunkt af den

stora sandmassa, hvilken stäcker sig under hafvet norr ut och i *Gotska Sandön* finner sin nordligaste gränspunkt.

Sistnämnda ö är helt och hållet bildad af *flygsand*, hvilken dock synes under någon viss tid hafva varit hämmad, enär på denna ö växer en ymnig skog af hufvudsakligen tall och äfven något löfträn, hvilken skog likväl å stränderna blifvit qväfd af flygsanden och ännu står i dessa berg och dalar af flygsand ofta tätt slutet med sina fornade och mossbelupna stammar och kronor såsom döda vålnader från en förgången tid. På Sandön finnes ingen åkerjord eller äng utan endast sandjord, öfverväxt af mossor och vissa gräsarter och ris, som i allmänhet endast triffes på sådan jord. Derför kunna här några större kreatur icke framfödast, utan hafva de fem hushåll, som här äro bosatta för att bevaka Sandöns fyrbåkar, icke andra hemdjur än får. Flygsanden sprider sig numera årligen från alla delar af Sandöns kuster inåt ön och inkräktar på detta sätt årligen 10 till 20 fot, så att flygsandsberget, som, då fyrarna under åren 1857, 1858 och 1859 anlades, haft ett temligen stort utrymme mellan sig och norra fyren, numera framgått intill foten af sagda fyr och snart synes vilja omgifva och till en del begrafva densamma. Äfven *flygsanden å Fårön* griper häftigt omkring sig och synes sedan 1824, då den senast vid skifte kartlades, hafva utbredt sig mot vester på en längd af omkring 700 fot. Å detta flygsandsfält, som upptager en rymd af 2,436 kvadratref, vore dock till följd af dess nuvarande läge på Fåröns nordöstligaste udde flygsanden lätt att hämma, och samtliga delegarne hafva erbjudit sig vilja afstå jorden för intet till Kronan mot lösen för den derå växande ståndskog; men som denna jemte ett för flygsandens bindande behöfligt och skogbevuxet jordområde betingade det höga priset af omkring 19,000 kronor, har denna jords öfvertagande af Kronan ansetts icke böra ega rum.

Öfriga öar och holmar, utom de hvarå fyrbåkar blifvit uppförda och därför hafva fyrbetjening der bosatt, äro nästan alla obebodda, en del något skogbevuxna, andre lemnande mer eller mindre godt bete och återstoden utgörande endast ur hafvet uppskjutande kalkklippor. De märkvärdigaste af dessa äro de båda *Karlsöarna*, den *lilla* belägen närmast och omkring $\frac{1}{3}$ mil från Gotlands västkust och Fröjelslandet samt den *stora* liggande mera västvärt och omkring en mil från samma del af Gotland. Dessa öar utgöras af kalkklippor, merändels rakt uppskjutande från hafvet och otillgängliga att bestiga utom på några vissa få ställen. Af dessa höga klippöar ligger *lilla Karlsön* på dess högsta ställe 186 fot öfver hafvet. På öarnas platåer finnas goda beten för får, som, liksom öarna, tillhöriga några hemman i Fröjels socken, gå förvildade på öarna vinter och sommar samt, när de skola användas, indrifvas i så kallade fällor och der fångas.

Några djupa *dalar* finnas icke på Gotland. De dalgångar, som förekomma, äro långsluttande. Den betydligaste dalgången är den, som går från mellersta delen af ön några mil söder från Visby och sträcker sig mot nordost förbi Follingbo till Gothems åns utlopp. Denna är ock den fruktbaraste. I norra delen af ön går en mindre dal emellan Kappelhamnsviken och Vägume vik, paralell med Fårösundet. En dylik liten dal skiljer den yttersta södra udden vid Sündre kyrka från den norr derom belägna delen af ön.

I grunda fördjupningar finnas de vattensamlingar, som här benämnas *träsk* (sjöar) och *myrar* (mossar eller kärr). De förra

äro ej många eller särdeles stora och förekomma mest i norra delen af ön, der de största äro Tingstäde, Ars eller Bäste och Boge träsk, hvilket senare fordom varit en vik af hafvet och är ännu förenadt med detta genom "sju strömmar", hvilka hafva utseende af breda diken, som underhållas i utloppen till hafvet för fiskets skull. *Myrarna* innehålla merändels i öfra lagret mossjord, som dock sällan är djup men kan med fördel användas till brännorf, närmast derintill s. k. bleke, hvars största beståndsdel är kalk, men stundom blandad med torfjord, sand, snäckor och vegetabilier, samt underst lera eller sand eller kalkberg. Dessa myrar, som på Gotland upptaga en areal af omkring 50,000 tunnland, kunna i en framtid blifva af en stor användning, helst när öns kommunikationer kunna verka derhän, att myrarnas bearbetande och användande blifva lönande dels för beredande af torf till kalkbränning och dels till odling af såväl säd som skog. Vål hafva några försök blifvit gjorda att uttappa en del af dessa myrtrakter, såsom Martebo, Elinghems och Rone m. fl. myrar, men dels hafva dessa arbeten blifvit ofullständigt och oförståndigt gjorda och således misslyckats och dels hafva myregarne i allmänhet icke förstätt, huru dessa torr-lagda jordar skola till åkerkultur användas och beredas. Emellertid synes det å Elinghems, Vänge och Rone myrar, att skog derstädes har en förvånande hastig växtlighet, oakadt skogssådd der icke egt rum.

På Gotland har förut funnits vidsträckta *skogsmarker* med en särdeles vacker och god skog, bestående mest af tall, något blandad med gran, samt i öfrigt äfven af löfträn, såsom ek, ask, björk, alm, hassel m. m. Senare tiders höga pris på virke har på Gotland mer än annorstädes föranlett en genomgående skogssköfling, som verkat derhän, att fara är för handen, att skogsbrist i en ej aflägsen framtid för öns husbehof kommer att inträffa. I nordligare delarna af ön, hvilka förr voro mest skogbärande, äro skogarna så medtagna, att knappast någon mogen skog finnes kvar och ungsbogen äfven till stor del blifvit nedhuggen. Långa trakter utvisa den nuvarande skogsbehållningen på denna magra och grunda jord, belägen ofvanpå kalkstenshällen, vara mestadels små krokiga martallar, oanvändbara till annat än dåligt och ringa bränsle. Så förhåller det sig äfven till stor del å vissa delar af det öfriga Gotland, ehuru skogsförödelser der icke ännu drifvits i så stor skala, som å de nordligare delarne; men flere ångsågar är i ständigt arbete och de förestående laga skiftena, derunder skog sällan löses utan nästan alltid totalt afverkas i följd af skogsliqviderna, skola snart verka derhän, att Gotlands förr så sköna skogar, som stått på mark, som i allmänhet endast var lämplig för skogsbörd, snart icke mera eller åtminstone sparsamt återfinnas.

Till följd af den tunna jorden ofvanpå berghällen uti trakterna söder om Grötlingbo och Näs har denna del af Gotland varit och är nästan skoglös med undantag af några mindre skogsdungar mest af björk, som här och der, hvarest jorden är djupare, visa sig.

Uti naturhistoriskt hänseende är Gotland i många hänseenden märkligt. Det omgifvande hafvet vållar, att under vintern termometern, särdeles på västkusten, sällan sjunker under — 12 grader. På hafvet synes sällan annan is än drifis. Denna *milda temperatur* föranleder ock, att många eljest endast för sydligare klimat lämpade växter här återfinnas, att t. ex. valnöts- och mullbärsträden nästan hvarje år lemna mogen frukt och att

jorden äfven till följd af kalkunderlaget och kalkhalten är särdeles passande för trädgårdsskötsel och därför afkastar utmärkta såväl jord- som träfrukter.

Ett stort hinder förefinnes dock för Gotlands fruktbarhet och hvilket består uti de *torra somrar*, som nästan ständigt i synnerhet på senare åren visat sig. Åskregn förekomma sällan eller aldrig, enär elektriciteten i luften hinner afledas under dess färd öfver hafvet. Häraf är ock en olycklig följd, att merändels under Juni och Juli samt Augusti nederbörden är ingen eller åtminstone ringa. Är det nu så lyckligt, att Gotland får ett godt regn uti Juni eller början af Juli, så, om sådden nedkommit i jorden under någorlunda goda förhållanden, kan i allmänhet antagas, att såväl höskörden som äfven grödan af vårsäden och höstsädet, det senare, om det ej skadats af en ofördelaktig vinter med torr, kylig och solig vår, blifva goda. Emellertid inträffar sådan väderlek mycket sällan och därför händer merändels, att höafkastningen blifver klen och halmen kort. Under 10 år har enligt gjorda beräkningar *nederbörden* vid Visby i medeltal under hvarje helt år uppgått till $144\frac{2}{3}$ linier. En annan följd af dessa torra somrar är äfven, att af det artificiella gräset sällan kan tagas mera än en skörd och stundom icke ens bete efter denna. Dessa ofördelaktiga förhållanden torde få anses vålla de låga prisen å Gotland på fastigheter, som icke ega skogstillgång; ty lika och ej bättre jord än Gotlands, som här betalas med 100 till 300 kronor tunnlandet, skulle på fastlandet, åtminstone i dess södra delar, betinga 300 till 800 kronor tunnlandet.

Till följd deraf att Gotlands *geologiska bildning* hittills endast delvis blifvit undersökt och då anledning vore att förvänta, att fullständiga undersökningar derom skulle leda till värderika upptäckter, som kunde verka till fullständigare tillgodogörande af de råämnen, hvilka i Gotlands jordbildning förefinnas, har Gotlands läns landsting för hvartera af åren 1876, 1877 och 1878 anslagit 500 kronor såsom bidrag till dessa undersökningars anställande, att efter hand utbetalas i den mån sådant erfordrades och sedan på det allmännas bekostnad teoretiska undersökningar i omförmälda hänseende föregått. Till följd af Kungl. Maj:ts nådiga föreskrift hafva dessa teoretiska undersökningar blifvit påbörjade, men ännu icke hunnit afslutas af den anledning, att karta öfver länet icke ännu finnes tillförlitligen upprättad.

Ibland i tryck utgifna arbeten, som röra Gotland och dess förhållanden, torde böra företrädesvis angifvas:

C. G. Brunius: Gotlands konsthistoria, 3 del. Lund 1864—1866.

G. C. Cederström: berättelser om fiskerierna på Gotland, år 1864, 1865.

L. B. Falkman: om Gotlands torfmossar.

O. W. Lemke: Visby stifts herdaminne, Örebro 1868.

Gotlands läns hushållningssällskaps årsberättelser för åren 1861—1875.

A. T. Snöbohm: Gotlands land och folk. Hufvuddragen till en teckning af Gotland och dess öden från äldre till nuvarande tider, Örebro 1871.

J. Alfthan: Gotland i merkantilt, nautiskt och geografiskt afseende, Stockholm 1871.

L. A. Anjou: Öfversigt af kyrkans ställning inom Visby stift under tiden efter senast hållna prestmöte, uppläst vid prestmötet 1871, tryckt i mötets handlingar 1872.

J. Kahl: Kyrkoarkitekturens uppkomst och utbildning med särskildt afseende på de gotländska kyrkorna. (Föredrag vid prestmötet i Visby 1871, tryckt i mötets handlingar 1872.)

L. Kolmodin: Öfversigt af Gotlands foglar. (I Visby elementarläroverks årsprogram 1871.)

C. F. Bergman: Gotlands geografi och historia. Af Gotlands läns landsting prisbelönt täflings-skrift. Visby 1870.

» » Andra öfversedda upplagan, Visby 1872.
» » Carlsöarne (i Svenska Familjejournalen 1873 & 1875).

» » Om Hoburg (i d:o d:o 1875).

» » Smärre uppsatser om Gotländska fornlemningar och minnen (i d:o d:o 1874, 1875, 1876).

J. N. Cramér: En Gotländsk postfärd 1830. Stockholm 1872.

P. A. Säve: Samfärdseln på Gotland i äldre tider (i tidskriften Land och Folk, h. 1, Stockholm 1872).

» » Strandens sagor (i Svensk tidskrift h. 2, Stockholm 1873).

» » Kors på Gotland (i Sv. Fornminnesföreningens tidskrift, 2 b., Stockholm 1873.)

» » Om Olof Haraldsons uppträdande på Gotland (i d:o).

» » Sandön, reseäfventyr och skildringar (i Gotlands tidning, 1874).

A. W. Stjernstedt: Om Gotlands jordfynd och i Visby slagna mynt (i Svenska Fornminnesföreningens tidskrift, 2 b., 1873).

L. A. Clericus: Eine Stadt aus vorheraldischer Zeit (i Vierteljahrschrift für Heraldik, 3 H., Berlin 1874).

» » Visby (i Berliner Tageblatt, 1874).

O. W. Lemke: Historik öfver Visby läroverk (i Elementarläroverkets årsprogram 1875).

Såsom veckotidningar hafva blifvit i Visby under ifrågasvarande år utgifna Visbyposten, Gotlands tidning och Gotlands Allehanda.

En Visby stiftstidning har äfven blifvit utgifven.

2. Invånarne.

Tab. N:o 1. Bifogade tabell N:o 1 redogör för *folkmängden* inom länet enligt mantalslängderna och jemväl enligt husförhörslängderna. Deraf synes, att folkmängden, som 1870 utgjorde enligt mantalskrifningarna 53,785 personer och enligt husförhörslängderna

54,024 personer, numera vid 1875 års slut uppgått enligt de förra längderna till 54,534 och enligt de senare till 54,649 personer, samt att sålunda under dessa fem år en tillväxt i befolkningens antal egt rum enligt mantalskrifningarna af 749 per-

soner och enligt husförhörslängderna af 625 personer. Enligt mantalslängderna har *folkökningen* under de sista 25 åren sålunda fortgått, att invånarnes antal ökats:

Under femårsperioden 1851—1855	med 1,645 personer eller omkring	3	pro.
»	»	1856—1860	» 3,752 » » » 8 »
»	»	1861—1865	» 2,972 » » » 6 »
»	»	1866—1870	» 1,053 » » » 2 »
»	»	1871—1875	» 749 » » » 1½ »

Några allmänna utbredda *epidemier* hafva under denna femårsperiod icke föranlett någon väsentlig dödlighet. Vål hafva smittkoppor och tyfoidfiebrar tidtals här och der inom länet varit gängse, men dessa hafva merändels varit af lindrig art.

Afflyttningarna till Amerika, som under perioden 1865—1870 härifrån egde rum och under hvilken period 610 personer utflyttade, hafva aftagit och på sista åren snart sagdt alldeles upphört, sannolikt till följd af den högre arbetsförtjenst, som på senare åren erbjudits. Befolkningen på landet är temligen jemnt fördelad å länets yta.

I afseende å de andliga rörelserna inom länet, hafva dessa ej synnerligt gripit omkring sig. Vål hafva *metodisterna* i Visby ått sig uppbyggt en egen kyrka och hålla egen predikant och å några ställen å landet äfven ått sig låtit uppföra byggnader för samlings hållande; men de hafva icke offentligt utträdtt ur statskyrkan. Af andra sekter äro de anmärkningsvärdaste *baptister* och *mennoniter*, som fortfara ått, hufvudsakligast i södra delen af länet, utöfva sina religionsbruk. Icke heller desse hafva offentligt utträdtt ur statskyrkan. Hvad mennoniterna beträffar, hafva vål någre af dem till följd af sin tro vägrat ått fullgöra beväringsspligt och derfor undergått straff; men de fleste af dem hafva dock underkastat sig ått lika med öfrige medborgare undergå beväringsofningarna. För *trots emot beväringsslagen* hafva under dessa fem år några personer undergått straffarbete nemligen 7 under år 1873, 5 år 1874 och endast 1 år 1875.

Till upplysning i afseende å befolkningens *sedlighet* och laglydnad torde få meddelas, ått antalet till härvarande länsfängelse inkomna såväl ransaknings- som straff- och andra *fångar* utgjort:

	Straff- och ransakningsfångar.	Bötesfångar.	Lösdrifvare.	By-satte.	Summa.
1871	31	56	22	—	109
1872	38	34	18	1	91
1873	43	40	30	—	113
1874	28	23	16	—	67
1875	23	43	15	—	81
Summa	163	196	101	1	461

hvarvid dock torde böra bemärkas, ått bland straffångarne äro inberäknade de, som i anseende till bristande utrymme i andra fängelser under 1871 hitförts till ått antal af fem personer.

Hvad särskildt beträffar *grofve brott*, bör nämnas, ått för barnamord under perioden häktats 12 qvinnor, af hvilka 10 blifvit sakfälda, och ått för annat mord eller dråp varit häktade 3 personer, af hvilka 2 blifvit sakfälda här och den tredje förvisats till ransaknings undergående utom länet. Af sistnämnda brott hade endast det ena blifvit begånget inom detta län. Öfriga grofva brott hafva till största delen bestått af tjufnader,

hvilka i allmänhet dels afsett gods af ringa värde, dels och blifvit utöfvade under mindre försvårande omständigheter och kvalifikationer.

En någorlunda jemn *vålmåga* är spridd hos länets befolkning, som till öfvervågade antal är jordbrukande. Sålunda är vålmågan hufvudsakligen beroende af goda eller dåliga skördar, enår äfven de, som ej idka jordbruk, i mer eller mindre mån deraf äro berörde. Ett slags gradmätare af befolkningens vålmåga är *skuldfordringsmålen*s antal under olika tidpunkter, och det större antalet synes alltid under året efter en dålig skörd. Sålunda visar sig af nedanstående tabell, ått lagsökningarnas antal de första åren af denna femårsperiod, då grödorna blifvit fördelaktiga, varit mindre än under de senaste åren, då grödorna varit knappa. Enligt de hos Kungl. Maj:ts Befallningshafvande förda diariet och expeditionsböcker blifvo:

år 1871	ådömde till betalning genom	498	utslag kronor	129,266.
» 1872	»	»	»	344 » » 63,066.
» 1873	»	»	»	279 » » 179,545.
» 1874	»	»	»	330 » » 101,911.
» 1875	»	»	»	519 » » 123,607.

Och var *lagsökningarnas* antal under år 1871: 1,255, under 1872: 978, under 1873: 900, under 1874: 950 och under 1875: 1,382.

Gotländska *folklynnnet* har sina både mycket goda och mindre goda sidor. Gotlåndingen är särdeles gästfri, lugn och godmodig samt kär i sin ö och sitt fädernesland, men till följd af den allmänt spridda vålmågan vill han lefva godt. *Bostäderna* hos allmogen äro rymliga och prydliga, merändels uppförda af kalksten under tegel- eller spåntak. De mindre boningshusen och uthusbyggnaderna hafva äfven brådtak eller ock tak af ett slags myrgräs, benämndt ag (*cladium mariscus*). De större boningshusen hos allmogen äro vanligen uppförda i två våningar, af hvilka den nedre utgör den dagliga bostaden och den öfre merändels endast begagnas vid högtidligare tillfällen. På senare åren hafva dock boningshusen ofta blifvit uppförda äfven å de större hemmanen med endast en våning och gafvelrum å vinden samt hög stenfot och källarlågheter. Omkring bostäderna, äfven vid de minsta torpstugor, finnas i allmänhet prydliga *trågårdar* med goda fruktrån samt blomsteranläggningar, och nästan hvarje fönster ått solsidan är fullsatt med blomsterkrukor. Gotlåndingen är i allmänhet misstänksam och envis samt en mycket trög arbetare. *Arbetstiden* på Gotland är för legda arbetare flere timmar kortare om dagen än på sydliga delarna af fastlandet, oaktadt arbetslönerna äro högre än der; men, då det icke gäller arbete, är gotlåndingen icke trög utan särdeles road af *folklekar*, som här från äldre tider varit brukliga och fortfarande bibehålla sin egendomliga prägel. Ofta händer ått, efter arbetets slut, ungdomen flere timmar fortsätter med bollspel (pårk), stenkastning (varpa), kapplöpning, »stångstörtning» och »hankdragning» m. m.; och ovanligt är det icke, ått under den blidare årstiden en sockens ynglingar och män samlas för ått »hålla våg», hvarvid allmän täflan i dylika lekar eger rum, och stundom händer äfven, ått en socken utmanar en annan till sådan täflan, som då merändels fredligt och endrågtigt eger rum. Dessa lekar bidraga till utvecklande af ett friskt och hurtigt lynne samt kroppslig färdighet, såsom följd hvaraf ock gotlåndingen har stor lätthet ått inöfva sig i vapnets bruk.

Någon för Gotland egendomlig *folkdrägt* har veterligen icke funnits. Den allmännaste klädedräkten är grått vadmal för männen och värken, allt egen husslöjd, för kvinnorna; men på senare tider har man äfven här lärt sig begagna utifrån köpta bomulls- och andra tyger.

Som Gotland har sin egen beväringsslag, enligt hvilken med få undantag hvarje till vapenöfning duglig man emellan 18 och 50 års ålder är enrullerad vid härvarande *nationalbeväring* och vapenöfningarna årligen fortgå från 18 till 30 års ålder, skulle man kunna göra sig den föreställningen, att denna beväring slutligen skulle kunna blifva väl öfvad; men, som dessa vapenöfningar ega rum endast under sex dagar hvarje år, medhinnas, oakadt gotländingens goda anlag därför, icke att bibringa dem önskvärd färdighet i sina rörelser eller i vapnets bruk, och det lilla, de under ena året fått så ytligt inhemta, hafva de ofta hunnit glömma till det andra. Enligt mönsterrullorna har antalet *beväringsskyldige* utgjort under åren:

	Under året inmönstrade.	Förut enrullerade.	Summa.
1871.....	405	7,967	8,372
1872.....	409	7,877	8,286
1873.....	403	7,523	7,926
1874.....	382	7,155	7,537
1875.....	359	7,206	7,565

Denna beväring står under *befäl* af en militärbefälhafvare med sin stab, bestående af stabschef, 4 majorer eller bataljonsbefälhafvare, 5 adjutanter och en ordonnansofficer; och äro vidare anställda: vid artillerikorpsen en artilleribefälhafvare, 4 kaptener, 4 löjtnanter, 5 underlöjtnanter, 4 styckjunkare, 7 serjeanter, 12 förste konstaplar och 24 andre konstaplar, och vid den egentliga beväringen 30 kaptener, 30 löjtnanter, 34 underlöjtnanter,

30 serjeanter, 60 furirer af första och 96 af andra klassen, 46 korporaler af första och 92 af andra klassen samt 192 vice korporaler; hvarjente beväringen har ett spel, bestående af musikkdirektör, 10 fältmusikanter, 4 trumpetare och 60 trumslagare. Till beväringen hörer äfven civil-, medicinal- och kleresistat samt ett informationsverk jemte tygstat. Denna beväring är indelad uti 4 bataljoner och 30 kompanin samt artilleriet till 1 *stamtruppsbatteri* och 2 *beväringsskyltdivisioner*. *Stamtruppsbatteriet* består af värfvadtmanskap till ett antal af 75 man. Till *beväringsskyltdivisionen* uttages manskapet bland beväringsskyldige i Visby och närbelägna kompaniområden. *Beväringsskyltdivisionen* äro till manskapets antal olika stora, beroende af antalet beväringsskyldige inom det distrikt, kompaniet omfattar.

Bland *nationalbeväringens* kompanin hafva bildats så kallade *skytteförbund* för öfning i skjutfärdighet mellan de årliga öfningsmötena. Af dylika förbund finnes ett antal af 90 med tillsammans 1,997 ledamöter.

Ett för längre tid tillbaka bildadt sällskap *Gotlands skarp-skytte- och jägaregille*, som har till syfte dels uppmuntran af skjutfärdighet och dels rofdjurs utdödande och nyttigt villebråds skyddande, har fortfarande utöfvat sin verksamhet i berörda hänseende, hvartill för skjutfärdighetens befrämjande hört anställande af årliga täffingskjutningar med pris; och finnes dess utom ett enskildt sällskap, »*Jagtsällskapet i Visby*», som jemväl har jagtens skyddande och befrämjande till mål.

Huruvida *bruket af spirituösa drycker* på landet i någon betydligare mån aftagit, är svårt att afgöra; men i Visby synes deremot dryckenskapslasten bland den lägre befolkningen vara långt uppdrifven. *Maltdrycksförsäljningsrättigheterna* synas icke hafva inom detta län medfört några synnerligt nämnvärda oordningar.

Genom Gotlands läge har blifvit en gifven följd, att af dess befolkning en betydande del äro sjömän samt drifva skeppsfart och fiske.

3. Näringar.

A) *Jordbruket*, eller med andra ord B) *åkerbruks- och boskapsskötsel*, är länets hufvudnäring.

Gotlands jord har enligt hushållningssällskapets beräkningar varit indelad uti:

	Antal brukningsdelar i länet.	Största brukningsdelen inom länet.	Minsta brukningsdelen inom länet.
1871.....	4,859	5 ¹⁰ / ₃₂ mtl	1 ¹ / ₂₈₈ mtl
1872.....	4,882	5 ¹⁰ / ₃₂ mtl	1 ¹ / ₂₈₈ mtl
1873.....	4,877	5 ¹⁰ / ₃₂ mtl	1 ¹ / ₆₀₄ mtl
1874.....	4,970	5 ¹⁰ / ₃₂ mtl	1 ¹ / ₁₆₁₆ mtl
1875.....	5,020	5 ¹⁰ / ₃₂ mtl	1 ¹ / ₆₈₄ mtl

Dessutom hafva *jordtorpen* och andra icke i mantal satta lägenheter utgjort ett antal under år 1874 af 2,480 och under 1875 af 2,656.

Af denna tabell synes, att *jordstyckningen* på senare åren äfven å Gotland i betydlig grad fått fart såväl i afseende å klyfning af mantalen, som äfven i afseende å jordafsöndringen.

Tab. N:o 2 upptager *egoviddens* beräknade fördelning i odlad jord, naturlig äng samt skogs- och betesmark jemte annan utmark. Beräkning af rymden å annan jord än den odlade marken och ängen kan icke, i brist af tillförlitliga uppgifter derom, uppgöras.

Anmärkta tabell visar, att under ifrågavarande femårsperiod odlingarna till trögårdar och åker temligen raskt fortgått, då den odlade jordens areal derunder ökats med mera än 32,000 kvadratref eller med omkring 1¹/₁₅del af hela åkerarealen och med nära 30 kvadratref på hvarje helt hemman. En omstän-

dighet, som mycket bidragit dertill, att en mängd till odling tjenlig jord hittills icke blifvit odlad, är den, att egorna till Gotlands hemman i allmänhet äro kringspidda å många ställen; men, i den mån Gotlands skifteslag hinna blifva laga skiftade och hemmansegorna sammandragna, blifva i följd deraf odlingarna mera lönande; och torde af sådan anledning, då skiftena nu raskt fortgå, det kunna förväntas, att odlingarna i samma mån komma att bedrifvas.

Med hänseende till korntalets förhållande till utsädet hafva skördarna under dessa år sålunda utfallit:

	Korntal i förhållande till utsädet.									
	Hvete.		Råg.	Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärter.	Bönor.	Vicker.	Potatis.
	Höst.	Vår.								
1871	7	7	6	6	6	6	5	5	5	6
1872	8	7	7	8	6	7	6	5	7	7
1873	6	6	6	6	6	7	5	4	7	6
1874	7	5	6	5	4	4	4	4	3	6
1875	6	5	5	6	5	6	4	3	1	6

Dessa korntal utvisa ock, hvad Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i sina årliga skördeuppgifter antagit, att skörden år 1871 varit medelmåttig, 1872 god, 1873 knappt medelmåttig, 1874 något under medelmåttan och 1875 en tredjedel under medelmåttan.

Till följd af otillförlitliga uppgifter, kan icke Kungl. Maj:ts Befallningshafvande uppgifva storleken af de höskördar, som under ifrågavarande femårsperiod fallit; dock synes den hafva under hela tiden varit sådan, att fodertillgången varit i allmänhet tillräcklig för framfödandet af länets husdjur. Vål har, enligt hushållningssällskapets uppgifter, hötillgången under denna tidsperiod årligen i medeltal uppgått till omkring 200,000 centner, men jämföres denna quantitet med de omkring 50,000 kvadratref åker och de öfver 300,000 kvadratref naturliga ängar, hvaraf hö skördats, så är uppenbart, att länets höskörd bort beräknas mångdubbelt större, helst under andra förhållanden Gotlands stora antal kreatur icke kunnat, äfven med iakttagande af den största sparsamhet i utfodringen, utan säd framfödas.

Under de båda sista femårsperioderna hafva skördarna jemförda med hvarandra utslagit på följande sätt:

	Hvete.		Råg.	Korn.	Hafre.	Bland-säd.	Ärter.	Bönor.	Vicker.	Potatis.	Andra rotfrukter.	Lin och hampa.	Raps.
	Höst.	Vår.											
	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.	Kub.-fot.
Afkastningen af femårsperioden 1866—1870 utgör tillsammans	853,190	636	2,849,113	2,051,278	503,341	132,093	125,739	309	1,183	4,336,636	776,645	6,986	15,381
D:o af d:o 1871—1875 utgör tillsammans	1,140,633	20,198	3,299,140	2,400,105	569,192	196,309	158,457	1,827	2,237	5,196,178	850,235	7,654	33,900
Summan af afkastningen för båda femårsperioderna utgör alltså	1,993,823	20,834	6,148,253	4,451,383	1,072,533	328,402	284,186	2,136	3,420	9,532,814	1,626,880	14,640	49,281
Medeltalet af dessa 10 års skördar	199,382	2,083	614,825	445,138	107,253	32,840	28,419	214	342	953,281	162,688	1,464	4,928
D:o för åren 1866—1870	170,638	126	569,822	410,254	100,668	26,418	25,146	62	236	867,326	155,328	1,396	3,076
D:o för åren 1871—1875	228,126	4,039	659,828	480,021	113,838	39,262	31,691	365	447	1,039,235	170,047	1,531	6,780
Och har alltså medelafkastningen för femårsperioden 1871—1875 öfverskjutit den förra med	57,488	3,913	90,006	69,767	13,170	12,844	6,545	303	211	171,909	14,719	135	3,704

samt hela afkastningen för femårsperioden 1871—1875 öfverskjutit hela afkastningen af 1866—1870 års period med 1,271,226 kub.-fot spanmål, 859,542 kub.-fot potatis, 73,590 kub.-fot andra rotfrukter, 668 kub.-fot lin- och hampfrö och 17,519 kub.-fot raps, samt hvarje års medelafkastning under perioden 1871—1875 öfverskjutit hvarje års medelafkastning under perioden 1866—1870 med 254,247 kub.-fot spanmål.

Vål kan det sägas, att åkerbruket är i framåtskridande; men detta framåtskridande går mycket långsamt. Anledningen dertill är hufvudsakligen Gotlands afskilda läge, som gör att allmogen i allmänhet icke, eller åtminstone mycket sällan, får tillfälle se, huru jorden skötes å andra ställen, hvarför den är öfverlemnad åt sig sjelf, i den mån den icke af inflyttande landtmän eller å landtbruksskola får inhemta ett bättre sätt för jordens brukande. Det är helt naturligt, att en allmoge ej vill experimentera och sköta sin jord efter böcker eller hörsagor utan vill först med egna ögon se, huru ett annat brukningssätt än det, som de lärt af sine fäder, kan komma att slå ut. Man ser därför öfver allt på Gotland, att, der en skicklig jordbrukare satt sig ned, efterföljes hans brukningssätt efter kort tid af hans grannar. Derför kommer äfven här snart den tid, äfven om den kommer något senare än annorstädes, då allmogen lärt sig att bättre sköta sin jord. De största *felen*, som här begås vid jordbruket, äro de, att redskapen i allmänhet är föråldrad, att kanske icke en tredjedel af öns jordbrukare begagna vänd-

plog eller höstdrifva sin åkerjord, att de icke hafva tillräcklig gödselkraft för sådden, hvartill anledningen kan hemtas deraf, att de icke gifva ordentlig utfodring af säd åt kreaturen, som halfva, ofta hela vintern få gå ute, utan sälja denna säd, utan att till jorden återgifva den växtkraft, som tagits derifrån, och att jorden sällan blifver ordentligt afdikad; men, i den mån allmogen lærer sig taga inkomster och gödselkraft af husdjuren genom dessas ordentliga utfodring och uppammar en större och bättre koladugård, än den de för närvarande oftast medelst svält uppföda, samt afyttrar en del hästar, hvaraf de till ringa nytta hafva öfverflöd, kommer säkerligen Gotlands lättskötta och i allmänhet fruktbara jord att lemna långt rikare skördar, än de hittills varit. Det är just till följd af denna felande gödselkraft, som mången jordbrukare på Gotland ansett nödigt att fortfarande likasom i äldre tider använda tvåskiftes- och treskiftesbruket, hvarigenom en stor del af den jord, som eljest skulle förmå bära skörd, nu ligger i träde, för att sedermera kunna med tillskott af en otillräcklig myckenhet gödsel bära nya skördar under

ett eller två år. Emellertid har under senare åren äfven den mindre jordbrukaren börjat ej mindre att utlägga åker till artificiellt gräs, än äfven att använda artificiell gödning. Hvad här är sagdt i allmänhet om jordbrukets ståndpunkt på Gotland gäller sålunda icke för mången enskild landbrukare, som lärt yrket och sköter sig väl, samt blifver ett föredöme för dem, hvilka endast inlärt det gamla sättet att sköta jorden.

Tab. N:o 2. I afseende å utsädes- och skördeförhållanden med hvad dermed står i sammanhang bifogas under tab. N:o 2 *hushållningssällskapets meddelade uppgifter*, insamlade på sätt hittills varit vanligt genom biträde af enskilde personer; men, som dessa upp-

gifter, på hvilka ofvan införda uträkningar hufvudsakligen äro grundade, i många hänseenden torde anses mindre fullständiga och tillförlitliga, har från och med detta år en dertill lämplig person fått i uppdrag att för vissa socknar i sender årligen mot ersättning af hushållningssällskapet samla fullständiga uppgifter, så att efter förloppet af några år desamma må kunna med mera tillförlitlighet för hela länet angifvas.

För bedömande af i hvad mån denna femårsperiods skördar lemnat öfverskott utöfver länets eget behof, torde här nedan införda tabell, hemtad utur officiella uppgifter från härvarande tullkammare, lemna upplysning:

Ut- och införsel af spannmål.

År.	Hvete		Råg		Korn och malt		Hafre		Ärtor		Mjöl		Summa	
	utför- sel	inför- sel	utför- sel	inför- sel	utför- sel	inför- sel	utför- sel	inför- sel	utför- sel	inför- sel	utför- sel	inför- sel	utför- sel	inför- sel
	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.	kub.- fot.
1871	31,800	—	79,748	—	225,858	—	450	—	7,193	—	2,994	—	348,043	¹⁾ —
1872	89,349	—	154,792	—	221,074	—	210	—	11,814	—	10,632	—	487,871	²⁾ —
1873	24,304	—	80,654	6,580	162,131	—	—	2,025	5,154	—	9,738	3,055	231,981	11,660
1874	47,280	—	30,155	17,319	158,240	90	—	765	45	—	3,000	15,158	238,720	33,332
1875	14,599	—	3,548	—	114,019	—	130	—	—	—	³⁾ 127,305	—	259,601	—

Såsom af förestående tabeller synes, äro hvete, råg, korn och potatis länets *hufvudsakligaste säden*. Af andra rotfrukter, som af allmogen i mycket liten skala odlas, begagnas hufvudsakligen endast moroten, foderrofvan och foderbetan. Ehuru sockerbetan utmärkt väl trifves på Gotlands åkrar och enligt analyser å betor, som här vuxit, lemnat en sockerhalt från 11 till 13 procent, odlas den likväl numera icke, därför att den fordrar jord med hög kultur och skulle, då den ej på ön kan i brist af sockerbruk förädlas, medföra alltför stora kostnader för densammes befraktande till närmaste sockerbruk på fastlandet.

Handelsprisen å spannmål, uppköpt höstetiderna i Visby, hafva varit för kubikfot

år 1871 för hvete 3,74, för råg 2,32, för korn 2,21, för hafre 1,11,
» 1875 » d:o 3,22, » d:o 2,32, » d:o 2,32, » d:o 1,30.

För *spannmålens förmalning* finnes en mängd qvarnar, som drifvas dels med ånga, dels med vatten och dels med väder. Af ångqvarnar fanns 1875 ett antal af 5 stycken. Till följd af vattenbrist drifvas vattenqvarnarna vanligen endast höst, vinter och vartid. De äro i allmänhet mindre sqvaltqvarnar, använda hufvudsakligen till husbehof. Deras antal kan icke med säkerhet uppgifvas. Vädermjölqvarnarna, med undantag af några få nyligen uppförda af holländsk konstruktion, äro äfven många till antalet, afsedda hufvudsakligen för ortens behof.

Äfven om *trägårdsskötseln* ännu icke hunnit att på Gotland blifva en betydande näringsgren, omfattas den dock med stor förkärlek, i det att nästan till hvarje hemman och snart sagdt till hvarje liten torpstuga finnes en större eller mindre trägård med fruktträn. Här finnas och trifvas utmärkta fruktsor-

ter, såsom äpplen, päron, plommon, körsbär, valnötter m. m. Derför har och under senare åren denna näringsgren vunnit mycken uppmuntran. Så underhålles af sällskapet D. B. W. i Visby en utmärkt trägård med plantskolor för de bästa frukt-sorter, och derifrån utlemnas och spridas vackra växter och goda fruktträn icke allenast inom ön utan äfven till fastlandet. Detta sällskap bekostar äfven undervisning åt visse trägårdselever årligen. Länets hushållningssällskap har dessutom beslutat att på 1876 års stat uppföra ett reservationsanslag af 800 kronor, att användas till aflönande af en eller flere trägårdsmästare, som skulle biträda enskilde personer vid trägårdars anläggande och plantering, dervid annan afgift icke skulle drabba requirerten än kostnaden för skjuts, husrum och kost. Såsom ett bevis på Gotlands fruktodling torde böra nämnas, att vid fruktutställningen 1873 i Wien Gotland hade en egen afdelning i utställningen och derför tillerkändes medalj och hedersdiplom. Vid denna utställning förevisades från Gotland omkring 100 olika sorters frukter.

Antalet af de inom Gotland vinterfödda *kreatur* angifves Tab. N:o 3 uti bifogade af hushållningssällskapet upprättade tabellen N:o 3, rörande hvars tillförlitlighet dock gäller samma anmärkning, som förut gjorts i afseende å uppgifterna till sädeskördarna. Emellertid torde uppgifterna icke anses för höga.

Af *hästar* har allmogen i allmänhet ett större antal, än den behöfver. Under forna tider ända intill detta århundrades början användes endast hästen till dragare och till åkerbruket. Den ursprungliga hästrasen här på Gotland synes vara den lilla nu snart äfven här utdöda art, som, liknande den förr på Ölands

¹⁾ 1871 års sädesimport har endast bestått af en del sjöskadad råg, å auktion inköpt mot ett pris af 14,340 kronor.

²⁾ 1872 ingen införsel af spannmål.

³⁾ 1875: de i kolumnen mjöl upptagna 127,305 kub.-fot bestå af säd, som skeppats från Visby med Gotländska ångbåtsbolagets fartyg utan att i denna uppgift, hvarv tullkammaren saknar kontroll, är skildt emellan de olika sorterna spannmål.

alvar uppfödda ponnyrasen, på Gotland kallas »skogsrussen» och »skogsbagge». Genom kroasering har sannolikt deraf bildats en medelstor hästras, omkring 9 kvarter hög, som nu hos allmogen är den allmänligaste och som begagnas såväl till färder, som äfven i åkerbruket. Under senare tider hafva äfven större hästar från fastlandet införskrifvits; och för den större hästrasens förbättrande har genom hushållningssällskapet från Norge inköpts åtskillige goda beskillare, som lemnat efter sig en utmärkt både väcker, stark och för länets behof lämplig afkomma. Af desse hingstar finnes ännu 1 kvar på ön; och jemväl andre hingstar, fallne efter desse införskrifna norrbaggar, tjenstgöra såsom goda afvelsdjur. Endast sådana ston, som af veterinärläkare efter besigtning blifvit godkända, få af desse hingstar betäckas. De två förstnämnda hästraserna äro härdiga, goda och välbildade; men som gotländingen i allmänhet icke förstår att sköta hästar och ofta tager afvel, utan att urskilja föräldrarnes beskaffenhet, har deraf blifvit en följd, att ärftliga fel, såsom blodspätt m. m., ofta förekomma bland deras hästar. Den så kallade »skogsrussen» försvinner allt mer och mer. De uppköpas mycket både till fastlandet och till Englands stenkolsgrufvor, hvarför och snart här inträffar, att denna lilla sköna hästras, liksom förhållandet är på Öland, försvinner från vår ö. Vål har ett aktiesällskap bildat sig för att söka åstadkomma rasens bibehållande och förökande samt dertill fått af hushållningssällskapet åt sig anslaget ett understöd af 200 kronor årligen i 5 år; men detta sällskap har dock ännu icke börjat sin verksamhet.

Till *belöning af hästar* har gemensamt med staten hushållningssällskapet årligen lemnat anslag af 500 kronor, hvilket anslag dock för år 1876 blifvit ökad. Vid de årliga besigtningmötena inom länet hafva af dessa anslag belönats under år 1874: 5 hingstar och 1 unghäst samt under år 1875: 5 hingstar, 5 fölston och 15 unghästar; hvarjemte under länets årliga landtbruksmöten särskilda belöningar utdelats dels för »skogsrussen» och dels för andra goda hästar.

Priset på goda hästar har under denna femårsperiod i betydlig grad stigit. »Skogsrussen», som för några år tillbaka betingade 50 högst 100 kronor, får nu ej köpas för ringare pris än 150 å 250 kronor. Den medelstora hästen har stigit från ett pris af 200 kronor till 400 å 500 kronor. För de större hästarne och halfrasen af norrbaggarne betalas 600 till 1,000 kronor stycket, medan sådane kunde för 5 å 6 år sedan erhållas för 300 till 500 kronor. Detta synes hafva verkat derhän, att hästen under senare åren *bättre vårdas* och uppfödes än förr, då han fick åtnöja sig ofta långt in på vintern med ett dåligt bete. Hvad »skogsrussen» särskildt beträffar, så uppfödas dessa merendels på bete å de gemensamma utmarkerna hela året om och få endast under kalla och snöiga vintrar något tillskott af halmfoder, som sparsamt kastas ut till dem i beteshagarne; dock i den mån laga skiftena fortgå och de gemensamma betesmarkerna försvinna, kommer detta sätt att uppföda denna häst, att allt mer och mer upphöra och med dem äfven denna hästras, hvars uppfödande under sådana förhållanden hitintills ingenting kostat.

Ladugårdsskötseln på ön, på hvilken närings rätta bedrivande åkerbruket hufvudsakligen beror, synes hafva under senare åren gått i många hänseenden framåt. Vål framfödas ännu på de flesta orter inom länet fäkreaturen allt för långt in på senhösten å dåliga beten, som gör att kreaturen blifva småväxta;

men hos de större landtbrukarne och en stor del af allmogen, särdeles i närheten af de nybildade mejerien och andra ställen, der mjölkafsättningen är lätt och lönande, har allt mer och mer kommit till insigt den stora fördelen att väl fodra korna. Gotland har sin egen *fäkreatursras*, som i allmänhet är ljusbrun till färgen och ehuru den är mindre än anglerrasen, dock till sin kroppsbildning mycket liknar denna. Erfarenheten har gifvit vid handen, att denna inhemska ras lemnar utmärkta mjölk-kreatur i förhållande till deras storlek, om de rätt utfodras, att den är härdig och lättfödd och att kreatur af densamma, under några generationer väl uppfödda, kunna blifva ganska stora. Af främmande raser hafva dels för flere år tillbaka införskrifvits ayrshiretjurar för kroasering, dels ock under år 1874 en stam anglerdjur, bestående af 1 tjur och 10 qvigor, men hvad verkan den förra gjort kan icke synnerligen spåras och den senare rasen har varit här ännu så kort tid, att den endast hunnit lemnat några kalffvar, som dock icke vunnit synnerlig efterfrågan. Emellertid kommer nu, så snart ske kan, att anställas försök och jemförelser emellan den genuina gotlandsrasen samt såväl den rena anglerrasen, som äfven kroasering af båda dessa raser, för utrönande af de olika slagens mjölkförmåga i förhållande till den utfodring, de erfordra.

Till fäkreaturens förbättrande har hushållningssällskapet årligen å sina landtbruksmöten anordnat större och mindre *premier* och för åstadkommande af *mejerin* lemnat räntefria lån. Utom landtbruksskolans och några enskildes mejerin, hafva på spridda orter inom Gotland bildats fem så kallade bymejerin, som uppköpa ortens mjölkproduktion. *Prisen* äfven på *fäkreaturen* hafva under denna femårsperiod i betydlig mån stigit, ehuru fodertillgången mera inverkar på prisen å dessa kreatur än på hästprisen. Emellertid är i allmänhet nu försäljningspriset för en god ko af gotlandsrasen 150 kronor och synes hafva stigit från periodens början med omkring en tredjedel. *Torgprisen för ladugårdsprodukter* hafva jemväl i allmänhet stigit, så att smör, som vid början af denna period kunde köpas för 60 till 75 öre, vid 1875 års slut gälde 75 öre och till och med 1 krona för mejerismöret. Mjölkkprisen hafva i Visby under de första åren varit 25 å 33 öre och under senare åren 33 öre till 37 öre samt på landet 20 till 25 öre kannan. Af ladugårdsalster utföras ej obetydliga kvantiteter till fastlandet isynnerhet till Stockholm; och försäljningen dit af slagtkreatur har under denna period blifvit mycket liflig.

För bibringande af rätt *känedom i mejerihandteringen* har hushållningssällskapet årligen lemnat anslag till understöd åt mejerielever, som ville lära sig nyare metoder att tillverka smör och ost.

Under sistlidet är väcktes förslag om bildande af en *försäkringsförening* inom länet till ersättande af husdjur, hörande till hästar och fäkreatur, som dö vare sig af smittosamma eller andra sjukdomar. Under samma år hann denna förening ej komma till stånd, men numera är ett bolagsreglemente antaget, hvilket beror på Kungl. Maj:ts fastställelse.

År 1875 hafva 467 hästar och 233 oxar jemte åtskilligt nötkött *utskeppats till fastlandet*.

Från äldre tider tillbaka har *fårafveln* på Gotland bedrivits i stor skala. Gotländska färrasen var härdig till följd deraf, att fåren på de flesta ställen fingo gå ute hela året om. Detta vållade dock, att fåren blefvo små, men lemnade temligen fin ull

och godt kött. Annu få fåren i allmänhet gå ute till dess snön hindrar dem att lifnära sig; och på Gotska Sandön, Karlsöarna och äfven på Fårön samt södra delen af Gotland vistas ännu fåren ute hela året om. Detta slags får kallas gemenligen »utgångsfår». På senare tiden och i den mån jordens odling tilltagit har dock fårens antal minskats. På Sandön och Karlsöarna äro dessa får nästan vilda och måste, för att kunna fångas, indrifvas i så kallade »fällor» eller instängningar och jagas såsom annat villebråd. En annan sorts större får, som finnas å de bördigare delarne af Gotland, äro de s. k. »hemfåren» (haimlamb), hvilka äro större än den förra sorten och uppfödas bättre än dessa. Då på de förra slagtvigten är i medeltal 2 lispund och ullmängden 2 å 3 \mathfrak{A} , lemna de senare en slagtvigt af 3 lispund och en ullmängd af 3 till 6 \mathfrak{A} .

För upphjelpande af fårafveln har sedan 1836 varit å Visborgs kungsladugård förlagdt ett *stamschäferi* af Southdownras. Som fåren af denna ras voro ömtåliga och storväxta samt sålunda behöfde bättre och rikare fodertillgång, vunno de icke förtroende hos allmogen. Detta stamschäferi indrogs och fåren såldes år 1875, sedan egendomen ånyo på 20 år för kronans räkning utarrenderats. En annan ras, som deremot synes hafva vunnit större förtroende hos allmogen, är Cheviotfåren. Sedan 1866 års riksdag till förbättrande af öns fårafvel anslagit 6,000 kronor, inköptes för en del deraf en stam, bestående af 23 tackor och 2 baggar, af Cheviotrasen, hvilka stationerades på Roma kungsgård. Räntan af anslaget öfriga del utgår dels såsom premier företrädesvis åt allmogen för får, såväl afvels- som slagtdjur, hvilka vid årliga täflingsmöten förevisas, dels ock till uppköp af afvelsdjur, då sådant för stammens uppriskande erfordras. Till landtmän inom länet utlemnas afvelsdjur af denna ras genom hushållningssällskapet mot en köpeskilling, som får under fem år räntefritt återbetalas. De vackra resultat, som här af visat sig, lofva ett raskt framåtgående för den gotländska fårafveln.

Ganska mycket såväl färskt, som saltadt och rökt fårkött äfvensom ull exporteras till fastlandet.

Af *getter* finnas tyvärr ännu alltför många å vissa ställen af ön, ehuru deras antal numera skall vara vida mindre än förr.

För åstadkommande af en god *svinafvel* har dels genom hushållningssällskapet anskaffats afvelssvin af Yorkshireras, dels genom enskilde personer af andra utländska svinsorter; och årligen hafva vid utställningar premier af hushållningssällskapet för väl uppfödda svin blifvit utdelade.

Helsotillståndet bland husdjuren har under denna femårsperiod i allmänhet varit godt. Väl hafva å olika tider någon gång uppstått mag- och tarmkatarr hos hästarne, benskörhet och benmjukhet samt några sporadiska fall af mjeltbrand hos fäkreaturen, igelsjuka, lufttrösinflammation och farsotartad ögonsjukdom hos fåren samt tyfus och mässling hos svinen, men med undantag af igelsjukan, som år 1873 anställde stor förödelse bland fåren, hafva öfriga sjukdomar icke föranledt synnerligt stor dödlighet.

Under år 1874 bildades på Gotland en *djurskyddsförening*, som medelst spridande af sundare åsigtter om djurens behandling och äfven medelst utgifvande af premier för angifvelser af hemdjurs misshandlande under sistlidet år utöfvat ganska stor verksamhet.

Länets hushållningssällskaps verksamhet har äfven under denna period varit välgörande och än mera omfattande än förut, till följd deraf att dess inkomster af bränvinsförsäljningsmedel i hög grad blifvit förhöjda. Hushållningssällskapets inkomster, bestående af statsanslag till landbruksskolan, bränvinsmedel, räntor, årsafgifter m. m., samt utgifter, utgörande aflöningar, omkostnader å landbruksskolan, beslutade anslag och premieringar samt andra kostnader, hafva uppgått

1871	Inkomsterna till	10,615: 83.
	Utgifterna till	6,071: 05.
1872	Inkomsterna till	10,685: 67.
	Utgifterna till	6,488: 57.
1873	Inkomsterna till	10,219: 08.
	Utgifterna till	7,987: 21.
1874	Inkomsterna till	10,060: 41.
	Utgifterna till	9,620: 43.
1875	Inkomsterna till	13,437: 13.
	Utgifterna till	13,229: 27.

Och utgjorde enligt sällskapets räkenskaper dess behållning vid 1875 års slut dels i penningar och penningefordringar 28,407 kronor, hvaraf 13,588 kronor mot ränta utlånade och 14,819 kronor räntefritt utestående, dels i bokförda utbetalningar till landbruksskolan under åren 1865—1875 38,167 kronor 68 öre, dels ock i jord och inventarier 1,321 kronor 49 öre.

Sedan den 1 November 1865 har *länets landbruksskola*, afsedd endast för bildande af rättareelever, varit förlagd till egendomen Varplösa, som, belägen i Björke socken $1\frac{3}{4}$ mil från Visby, blifvit af hushållningssällskapet arrenderad under 15 år till den 1 November 1880. De inventarier och öfriga förlag, som dertill erfordrats, hafva blifvit af sällskapets medel anskaffade och utgöra valuta för den fordran, som till ett belopp af 38,167 kronor 68 öre, på sätt ofvan anmärkts, blifvit af hushållningssällskapet bokförd. Enligt landbruksskolans bokslut för 1875 upptogos dess inventarier till ett värde af 15,942 kronor 64 öre. Vid denna landbruksskola hafva varit anställda en föreståndare, en underlärare, en smed och en slöjdare, äfvensom en extra lärare i husdjurslära och hofbeslageri samt sedan början af år 1875 en lärare uti skogsskötseln. Årligen hafva minst 6 elever från denna skola utexaminerats efter undergången tvåårig kurs. Från den 1 November 1865 till den 1 November 1875 hafva 75 elever derifrån utgått och af dem voro 72 gotländingar och tre från Kalmar län. Af desse elever hafva 33 återvänt hem till föräldrars eller eget jordbruk, 28 erhållit rättareplatser, 27 på Gotland och 1 utom ön, samt de återstående hamnat å okända orter. En elev har under denna tid blifvit för dåligt uppförande skild från skolan. Af de 72 gotländska elevernas fäder voro 60 hemmansegare, 5 torpare eller sjömän och 7 ståndspersoner. Vid 1875 års slut voro der anställda 14 elever, af hvilka de 6 genomgått ett års kurs. Att denna landbruksskola, som af statsmedel åtnjuter ett anslag af 4,000 kronor och derjemte från och med 1875 af skogsmedel får årligt anslag med 1,000 kronor till aflönande af läraren i skogsskötseln, allt mer och mer haft en gagnande verksamhet är otvifvelaktigt, och detta förhållande skönjes ock på det stigande förtroende, som denna skola tillvunnit sig hos allmogen och jemväl deraf, att nästan ständigt öfvertalige elever der antagits.

Tab. N:o 4. *Skogarna* hafva hittills varit och äro ännu en för länet vigtig inkomstkälla. Angående deras skötsel lemna bifogade tabell N:o 4 närmare upplysningar. Som knappast en tredjedel af länet hittills undergått laga skifte, kan icke med säkerhet angifvas rymden af Gotlands skogar, men de hafva efter en approximativ beräkning antagits utgöra 270,000 tunnland eller något mera än en tredjedel af länets areal. Under de sista årtiondena hafva dessa *skogar mycket anlitats* dels till afsalu och dels till husbehof och till kalkbränning. Man motser med stort bekymmer framtiden, då, om afverkningen skall, på sätt hittills skett, nästan ohejdadt få fortgå, ej mindre skogsbehofvet för länet icke kan derifrån tillgodogöras, än äfven de klimatiska förhållandena komma att försämrans. I följd af den stora afverkningen har den mogna timmerskogen till större delen medtagits till utförsel såväl till utlandet som till fastlandet; och det bekymmersammaste är, att en stor del af ungskogen går samma väg dels till slipers för jernvägsbehof och dels förarbetad medelst ångsågar till småvirke, såsom tunna och korta bräder till lådor och fat samt spån till taktäckning. Pitpropsförsäljningen har dock här icke tagit någon utsträckning till följd af de höga prisen på ved och kanske mest af fruktan för tillämpningen af den nya *skogslagen*. Denna lag, som utfärdades den 10 September 1869 och meddelar stadganden angående åtgärder till förekommande af skogsförödelse å Gotland, vann under förra femårsperioden tillämpning endast vid tre tillfällen, då under år 1870 genom länsstyrelsens särskilda utslag vidare afverkning af skogen å tre hemman, der skogsförödelse funnits hafva egt rum eller till följd af ingångna afverkningskontrakt syntes vara tillämnad, vid vite förbudits för annat ändamål än husbehof. Under perioden 1871—1875 har deremot, sedan emellertid kronobetjeningen genom Kungl. Maj:ts Befalningshafvandes cirkulär fått ordres att noggrannt aktgifva skogsafverkningsförhållandena och, om öfverträdelse syntes ega rum, derom göra anmälan, nämnda lag blifvit oftare tillämpad. Af 56 anhängiggjorda mål angående skogssköfling, hafva 48 angifvits af kronobetjening och endast 8 genom kommunalnämnder. Af dessa 56 mål hade i 35 förbud meddelats för vidare afverkning till afsalu, men angifvelsen uti de återstående ej föranledt påföljd. Uti de 35 mål, deri förbud meddelats, har stadgats vite af 300 till 500 kronor för öfverträdelse af förbudet, hvarjemte hemmansegaren känts skyldig godtgöra besigtningkostnaderna. Förbudet har vanligen meddelats sålunda att, der skogssköfling redan skett, hela hemmansdelens skog stälts under förbud, men, der den till följd af ingångna afverkningsaftal befarades, förbudet afsett endast den yngre skogen under 2 fot i omkrets en fot från marken och vissa till visst antal å tunnlandet bestämda fröträn om 12 decimaltum i genomsärning en fot från marken. Uti de 21 mål, deri angifvelserna ej föranledde påföljd, grundades länsstyrelsens frikännande i de flesta fall på det förhållande, att skogsförödelsen ej visats hafva egt rum sedan förordningen utkommit, men i några färre fall äfven derpå, att skogsförödelse icke ansetts hafva egt rum. Uti dessa senare målen har landstinget känts skyldigt godtgöra besigtningkostnaden, som sålunda af landstingets kassa utbetalts med 263 kronor 68 öre under år 1871, 21 kronor 67 öre under år 1872, 149 kronor 66 öre under år 1873, 125 kronor 45 öre under år 1874 och 306 kronor 83 öre under år 1875.

Det har tydligen visat sig, att denna författning varit välgörande, ty derigenom har spekulationen att uppköpa och kalhugga vissa skogsområden, som förut af sågverksegare bedrefs i stor skala, blifvit i betydlig mån hämmad; och till följd af de meddelade förbuden har ej mindre mången skogsegare afskräckt ifrån att, såsom hittills skett, planlöst sköfva sin skog, än äfven, der kontrakt om afverkning ingåtts, oftast intagits bestämmelser derom, att skog under vissa dimensioner icke får afverkas. Mångenstädes har skogsegare dock föraktat lagbuden och börjat kalhugga sina skogar och mången gång har händt, att, under det ett angifvet skogssköflingsmål berott på länsstyrelsens uti författningarna påbjudna preliminära åtgärder, afverkningen med påskyndad fart fortgått och skogen varit nedhuggen, innan förbud kunnat medhinnas att meddelas. Någon särskild påföljd för sådan lagöfverträdelse finnes ej stadgad, ty återplanteringsskyldighet kan ej enligt lagen föreläggas annorlunda än såsom vilkor för förbudets upphäfvande, hvilket skogssköflaren vanligen icke bryr sig om att påkalla, sedan skogen är uthuggen; och icke heller eger länsstyrelsen att meddela afverkningsförbud förr än skogsegaren blifvit hörd och skogstjensteman med gode män *derefter* besigtigat skogen och derom afgifvit yttrande. Det har ock varit af dessa anledningar, dessa brister i författningen, som länsstyrelsen påkallat 1873 års landstings yttrande om lämpligaste sättet för dessa bristers afhjelpande; och sedan landstinget då äfven biträdt länsstyrelsens framlagda åsigt, att sådana tillägg uti författningen borde göras, att länsstyrelsen skulle ega dels att, om omständigheterna sådant påkallade, genast vid emottagande af anmälan om skogsförödelse, stadga interimförbud emot skogens vidare anlitage för annat än husbehof, intill dess slutligt utslag i målet hunnit meddelas, dels ock att meddela föreskrift om skyldighet för skogssköflaren att vidtaga ändamålsenliga åtgärder för beredande af återväxt eller ock att underkasta sig viss lämplig kontroll för ett inskränkare användande af skogen, så har länsstyrelsen uti underdånig skrifvelse den 8 December 1873 gjort framställning om ändringar i oförmälda syfte af den Nådiga förordningen. Denna underdåniga framställning är ännu beroende af Nädig pröfning.

Andra förhållanden, som jemväl föranledt *missbruk med skogarnas skötsel* och desammas allt för hårda anlitage, äro dels stadgandet uti gällande skifteslag om rätt att i följd af skogsliqvider vid laga skiften under vissa vilkor få under bestämd afbrukningstid nedhugga skog, växande å mark, som annan skiftesdelegare blifvit genom skiftet tilldelad, dels ock den boställshafvare och arrendatorer af statens egendommar alltför vidsträckt meddelade rättighet att utan några kontroller få använda viss skog till husbehof. För Gotland, der laga skiften ännu icke öfvergått fullt en tredjedel af länets jord och hvarest finnas många dels ecklesiastika och dels andra allmänna hemman, skulle det blifva af oändlig vigt, att få oförmälda anledningar till skogsförödelse undanröjda, så att inlösen vid laga skiften af skog eller åtminstone vissa slag deraf, tillhörig en, men växande å annans tilldelat mark, blefve obligatorisk, samt att boställshafvare och arrendatorer af statens egendommar antingen förbjödos befatta sig med skogen, eller ock berättigades att endast under viss kontroll eller utvisning af jägeribetjening få viss myckenhet skogsbehof sig tillerkänd. Öfvertygelsen om vigten för länet att erhålla betryggande stadganden uti ifrågavarande hänseende rörande skiftesförhållandena har ock föranledt underdånig framställning

från Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 8 December 1873 om tillägg till skiftesstadgan, afseende inskränkning uti rättigheten att uttaga ersättning för mistad stånskog medelst afverkning; men denna framställning lär icke hafva vunnit Näddigt bifall.

Stängselförfattningens påbudande vitsord i vissa fall för den, som stänga vill, är ock en anledning äfven här på Gotland till skogens och isynnerhet ungskogens nedhuggande; och hvad som i hög grad förminskar möjligheten till skogarnas naturliga återväxt är Gotländingens sed att under längre tid, än annorstädes i riket brukas, anlita skogsmarkerna till bete åt sina hemdjur, af hvilka dock skogshästen, getterna och fåren åstadkomma den väsentligaste skadan på den unga skogsbrådden. Ett annat förhållande, som försvårar skogens växtlighet, är äfven Gotlands i allmänhet torra vårar och somrar.

Gotlands *virke* är i allmänhet kärnfullt och af en utmärkt beskaffenhet. Det är ock därför i högt pris och mycket efterfrågadt. Af de olika träslagen är tallen mest förekommande, och de flesta skogarna äro därför bevuxna hufvudsakligen med tall, blandad med gran och äfven stundom med något löfskog. Denna senare växer mest i ängar och beteshagar, men med odlingen minskas dessa allt mer och mer. Enligt senast år 1875 verkställd uppräknig af *kronans ekskog* inom länet, befanns denna bestå af:

171 större, goda och för kronans behof användbara ekar,
710 yngre, i frisk tillväxt varande,
17,838 vrak- eller risekar, samt
13,292 unga, eller tillsammans
32,011 större och mindre ekar.

För *försågning af timmer* begagnas ej mindre ångsågar, hvaraf antalet numera förökats till 14, hvaraf dock endast 12 år 1875 voro i gång, än äfven ett stort antal andra sågar, hvaraf 1875 162 drefvos med vatten, en med väder och omkring 50 med hästar. *Timmerprisen* hafva varit olika under de olika åren och följt efter prisen på fastlandet. *Utförseln af timmer* till utrikes ort har utgjort:

år 1871...	239,236	kubikfot	bjelkar o. sparrar,	450,850	kubikfot	plank o. bräder,
» 1872...	240,535	»	»	663,769	»	»
» 1873...	263,862	»	»	499,015	»	»
» 1874...	188,262	»	»	582,350	»	»
» 1875...	117,709	»	»	460,800	»	»

men huru mycket timmer, som utskeppats från Gotland till inrikes orter från enskilda landthamnar, kan icke uppgifvas. I någon mån synes dock utskeppningen hafva aftagit under de sista åren, hvilket likväl torde kunna tillskrifvas de å timmer lägre prisen under dessa år och måhända äfven mindre tillgång å till utskeppning tjenlig skog. *Tjärubräningen* till utförsel har aftagit så, att endast under ett år, 1871, blifvit utskeppade 16 centner tjära. *Prisen på ved*, som under de första åren af denna period höllo sig i Visby vid 9 å 10 kronor för kast furuved och till 11 å 12 kr. för kast björkved, gälde derstädes sistlidet års vinter 12 till 15 kronor för kasten furuved och 16 till 18 kronor för kasten björkved.

Till kalkugnarna användes mycken ved, hufvudsakligen af furu och gran. Flere kalkugnar drifvas dock numera hufvudsakligen med stenkol; och försök har äfven gjorts att till kalkbränning begagna torf, som dertill skulle vara fullt användbar, om eldstäderna derefter voro inrättade.

Ett förhållande, som skulle på Gotland i hög grad minska vedätgången, vore, om gotländingen kunde förmås att, om icke i boningsrum, så åtminstone för öfriga hushållsbehof använda *torf*, som i stor myckenhet kunde upptagas från öns många myrar, de der i allmänhet innehålla en till bränslе ganska användbar torf. Vål är uti dessa myrar torflagret icke särdeles djupt och icke heller är torfjorden till bränslе i allmänhet af bästa beskaffenhet eller sådan som den finnes uti södra och mellersta Sveriges bättre torfmossar, såsom följd hvaraf det icke skulle blifva lönande att bereda densamma för en med stora fraktkostnader förenad utförsel utom ön, men i allt fall är dess beskaffenhet sådan, att den skulle löna sig upptaga och använda å sådana punkter på ön, der den icke behöfde alltför lång väg forslas.

Åtskilliga försök hafva hittills under de senare åren varit gjorda för att på olika sätt bereda torfmassan till bränslе. Med olika maskiner, en från England och en från Vermland, föllo tillverkningarna sig för dyra. Under år 1874 förskrefvos arbetare första gången från Skåne, för att bereda torfven efter den tyska metoden medelst trampning. Medel, anslagna af landstinget, användes till kostnaderna för desse arbetares hitresa. De anställdes på olika ställen af ön. Gotländska arbetare anskaffades äfven, för att biträda de förre och inhemta kännedom om denna enkla arbetsmetod. Ett bolag bildades i Visby, som inköpte en mindre myr, för att sälja den torf, som der kunde tillverkas, till billigt pris i Visby och såmedelst söka vänja allmänheten vid begagnandet af detta slags bränslе. Den torf, som sålunda bereddes, blef ganska god och rönt stark efterfrågan under första året, så att lagret redan före vinterns inträde blef utsåldt. Sedermera har på olika sätt hvarje år varit anställd en skånsk arbetare, som förestått arbetet, flere arbetare från skilda delar af länet hafva hos denne arbetsföreståndare inlärt sig beredningssättet, och det synes numera, som om torfbränslет, hvilket vunnit allt mer och mer förtroende, skulle i närmaste framtiden komma att i vidsträcktare mån användas, helst om konsumenterna ville förändra sina eldstäder, så att de blefvo lämpligare för detta bränslес användande. Att kalkbränningen, som mångenstädes måst upphöra till följd af den minskade vedtillgången och vedens uppdrifvande till sitt nuvarande höga pris, skulle kunna med fördel bedrifvas medelst användande af torf till bränslе, lider icke tvifvel; och som försöket att bränna kalk med torf härstädes väl utslagit, oaktadt fyrhålen till kalkugnen icke voro inrättade så, som de bort vara för torfbränslе, lærer man numera kunna hoppas, att till denna industri framdeles å sådana orter, der kalkbrotten ligga i närheten af goda torfmossar och kommunikationerna äro någorlunda goda, torfven skall komma att efterträda vedbränslет.

Skiftesförhållandena hafva haft och komma att ännu under lång tid få ett stort inflytande på Gotlands såväl åkerbruk och boskapsskötsel, som äfven skogshushållning. Det torde därför vara lämpligast att, i sammanhang med hvad som omtalats angående dessa näringar, äfven lemna utredning om laga skiftenas fortgång och verkningar på Gotland.

Uti ingen landsdel inom Sverige torde egoblandningen eller de till fastigheterna hörande egornas belägenhet i många och från hvarandra vidt spridda skiften ega rum i så stor skala som på Gotland. Redan under medlet af förra århundradet insåg man det skadliga inflytande, detta förhållande hade på Got-

lands åkerbruk, hvarför ock uti 1752 års förslag till en förnyad landtmäterordning blef påpekad den skadliga blandning af egor, som på ön funnes och hvilken borde ju förr desto hellre afhjelpas, såsom följd hvaraf uti sagda förslag förordades, att på Gotland *den* borde ega vitsord, som egoutbytning eller jemkning sökte. Emellertid blef denna sålunda förordade lag om skiftesvitsord ej gällande för Gotland, der fortfarande det stadgandet fick gälla, att ingen kunde påtrugas något skifte, derest han icke sjelf fann för godt att deri ingå. Vål gjordes uti 1783 års storskiftesförfattning och uti 1827 års förordning om laga skifte icke något undantag för Gotland, men kort tid efter det dessa författningar utgäfvos att gälla till efterlefnad utverkades särskilda lagbestämmelser, hvilka upphäfdde skiftesvitsordet för Gotland, neuligen dels Kungl. resolutionen på allmogens besvär den 13 Juni 1789 och dels Kungl. brefvet den 9 Juni 1832, hvilket senare stadgade, att förut verkställt storskifte icke finge genom nytt laga skifte rubbas, utan att delegarne derom *enhälligt* öfverenskommo. Enligt storskifteslagen för Gotland, sådan denna tillämpades, utgjorde hvarje hemmansnummer ett skifteslag, hvadan skifteslagens antal uppgick till 1,633; och vid skiftesdelningen tillgick i brist på öfverenskommelse mellan skiftesdelegarne vanligen sålunda, att hvarje åbo inom skifteslaget fick sin andel efter hemmantal i alla till hemmanet hörande, ofta på 10 till 25 ställen och deröfver belägna egostycken, hvarigenom hvarje hemmans egolotter icke sammandrogos, utan merendels blefvo lika många, som det före storskiftet innehaft. Som dessa slags "storskiften" enligt 1832 års speciallag icke finge mot en delegares bestridande rubbas, har följden blifvit den, att, då sällan samtliga åboarne i ett skifteslag blefvo ense om egornas sammandragning genom laga skifte, sådan sammandragning icke egt rum. Sedan det slutligen utverkats, att en ny skifteslagsindelning med större skifteslag skulle på statens bekostnad uppgöras, har sådan under åren 1851 och 1852 blifvit verkställd, så att skifteslagens antal på Gotland numera är allenast 293 på länets 1,098 mantal; och efter det en ny speciallag för Gotland utkommit den 15 Juli 1859, hvarigenom skiftesvitsord medgafs åt innehafvare af minst en åttendedel af skifteslaget samt bland annat viss förmån medgafs i afseende å ersättning för utflyttningskostnader, har, på framställning af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, genom Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 1 Oktober 1875 undantagsbestämmelserna i fråga om skiftesvitsordet äfven för Gotland blifvit upphäfdade, så att numera denna provins blifvit befriad från det olyckliga undantagsförhållande, hvari den hittills i allmänhet stått i afseende å skiftesväsendet.

Tab. N:o II. Af bifogade tabell N:o II rörande *laga skiften* under denna femårsperiod, visar det sig, att då derunder förrättningar rörande $89\frac{3}{4}$ hela hemman blifvit afslutade mot 64,345 mantal under näst föregående perioden, allmogen allt mer och mer kommit till insigt om nyttan och behöfligheten af sammandragning af sina egoområden genom laga skifte; och hade, om Gotland icke haft oförmälda undantagslagstiftningar, säkerligen största delen af länet nu varit skiftad. Emellertid voro af Gotlands hemman den 31 December 1875 laga skiftade sammanlagdt 353 mantal. Laggas härtill sådana egendommar, hvilkas lägen göra skiften obehöfliga, eller omkring 16,5 » skulle alltså återstå för laga skiftesbehandling..... 728,5 » eller 66,3 procent af i länet befintliga 1,098 mantal.

Den hittills *skiftade jorden* är till större delen belägen inom södra häradet, hvarest socknarna Vesterhejde, Träkumla, Stenkumla, Sanda, Mästerby, Klinte, Stånga, Lye, Rone, Linde och Öja helt och hållet samt Vestergarn, Väte, Fardhem, Vamlingbo och Hejde delvis blifvit skiftade. Uti norra häradet hafva Lokrume, Barlingbo, Follingbo och Bara socknar fullständigt samt Fole, Tingstäde, Fleringe, Kräklingbo, Vestkinde och Hellvi till större delen, men Endre, Fårö, Bro och Othem endast till mindre del undergått laga skifte.

Påbörjade, men vid 1875 års slut icke afslutade, laga skiften afsågo ett antal af 18 skifteslag, bestående af $86\frac{1}{4}$ hela hemman. Under samma år ingäfvos endast 4 ansökningar om förordnande för landtmätare att förrätta laga skifte af helt skifteslag, af hvilka ansökningar tre inkommo under December, efter det den nya skifteslagen på Gotland blifvit promulgerad. Såsom ett ytterligare bevis om denna nya lags verkan torde böra nämnas, att under detta års första fem månader ansökningar om förordnande för skiftesmän inkommit för verkställande af laga skiften utaf 10 skifteslag, bestående af tillsammans $49\frac{1}{3}$ hela mantal.

I allmänhet erfordras för skiftenas verkställande på Gotland längre tid och större kostnader, än förhållandet gemenligen är på fastlandet. Anledningen härtill är, att då till följd af egoblandningen hemman kunna hafva egotrakter, belägna inom andra skifteslag en och till och med flere mil från hemmanets stamegor, egoutbyten först måst verkställas med ett eller flere andra skifteslag, innan den egentliga laga skiftesförrättningen kan påbörjas.

Vid slutet af år 1875 voro 13 *landtmätare* inom länet anställda. Tilltaga ansökningarna om laga skiften i sådan skala, som under sista året från den 1 December 1875 varit fallet, så torde blifva nödigt för skiftenas behöriga fortgång att erhålla förstärkning uti tjänstgörande landtmätarnes antal.

På hushållningssällskapets bekostnad hafva efter en uppgjord plan för ett *utdikningssystem för Gotland* hydrografiska undersökningar blifvit årligen genom dertill förordnad statens landbruksingenjör anställda. Denna plan afser att i första hand undersöka Gotlands myrar och andra vattendränkta trakter, uppmäta och afväga dessa, uppgöra fullständiga förslag om sättet och kostnaden för deras afdikande och torrläggande, uppgöra höjdmätningar öfver hela länet och, med tillhjälp af vattenhöjdsobservationer och vattenmärken i vissa hamnar, utmärka och inhugga noggrannt bestämda fixpunkter på vissa ställen och med visst afstånd sins emellan, samt slutligen till ett helt sammanföra och kartlägga de trakter, som sålunda i sin helhet blifvit undersökta, så att, då hela arbetet hunnit fullbordas, möjligheten och approximativa kostnaden öfver en viss trakts behöriga afdikning må kunna beräknas. Hittills har medhunnits undersökning och kostnadsförslag jemte kartor för afdikning af tillsammans 28,626 tunmland 21 kappland myr och kärrtrakter. Vattenhöjdsförhållandena hafva observerats och blifvit fixerade vid Ronehamn, Klintehamn, Slite, Fårösund och Visby samt 35 fixpunkter, utvisande höjdförhållandena, utmärkta å olika ställen å landet.

Efter landbruksingenjörens uppgjorda arbetsplaner hafva flere arbeten med *myrafdikningar* påbörjats, men, som dessa arbeten icke blifvit fullbordade, kan något resultat af desamma icke angifvas. Under senare åren hafva emellertid jordegarn

blifvit mera benägna att sjelfva verkställa så beskaffade torrlägningsarbeten, än förut varit fallet; och de nu påbörjade arbetena af omförmälda beskaffenhet utgöra endast sådana, som af delegarne sjelfve ombesörjas.

Såsom biträde vid sådana och andra dikningsföretag är af hushållningssällskapet antagen och aflönad en *dikningsförman*, som mot skjutsersättning och dagtraktamente må af enskilde inom länet användas.

Jagten på Gotland är icke någon vigtig näring. Af skadliga rofdjur finnas i länet endast räf samt en del roffoglar, af hvilka rofdjur räfven dock under de senare åren, sedan staten upphört att utbetala belöning för densammas utrotande, i hög grad tilltagit i antal och därför ock åstadkommer mycken skada å såväl de mindre hemdjuren, som äfven å villebrådet. Af det nyttiga villebrådet finnes hufvudsakligen endast hare, orre, raphöns, vildand, morkulla och de mindre beckasinerna jemte en del olika arter sjöfogel. Haren har på senare åren aftagit dels till följd af sjukdomar (mask i lefvern), dels ock till följd deraf att han under de senaste snöiga vintrarne blifvit på spårnsnö mycket efterhållen. Orre har merendels här funnits sparsamt och aftager allt mer och mer i följd af odlingar samt förföljelser, mest af räf och lösgående hundar. Af raphöns fanns öfverallt på Gotland en stor myckenhet, ända till dess de till största del utdugo af köld under 1874—1875 års stränga vinter, som med hög snö varade från slutet af November till medio af April. Vildanden aftager allt mer och mer, i den mån myrarna och kärdragen afdikas. Morkullan trivdes väl och häckar på Gotland i skogarna omkring myrtrakterna, men blifver till följd af dess höga pris under vartiden och försommaren så strängt efterhållen, att afveln förstöres och detta sköna villebråd allt mer och mer aftager. Äfven beckasinerna aftaga i antal af samma anledning som vildanden. I öfrigt finnes väl en mängd olika slag af sjöfogel vid stränderna samt i synnerhet på de oboboda öarna och holmarna omkring Gotland; men icke heller dessa foglar synas i märkbar grad hafva tilltagit, utan snarare aftagit, med undantag dock af ejdern, som å Gotland kallas ad, och hvilken till följd af dess fredande å Karlsöarna, Furillen och Skenholmen synes hafva i antal temligen förmerats.

Tab. N:o 5. I och för *rofdjurens utrotande* har landstinget årligen anslagit för 1871, 500 kronor och för hvardera af öfriga fyra åren af denna period 750 kronor. Som emellertid belöning för räf utgör endast 2 kronor, lärer denna ringa belöning icke i synnerlig grad föränleda dess förföljande. Bifogade tabell N:o 5 utvisar antalet dödade rofdjur, hvarför belöningar blifvit utbetalda, och beloppet af de senare. Dessutom har Gotlands Skarpskytte- och Jägaregille anslagit belöningar för dödande af kråkor samt förstörande af deras ägg, hvarför dock under sistlidet år ingen utbetalning egt rum. Någon gång anställas af kommunerna skalljagter efter räf, som derunder dels fångas i garn och dels skjutes; men sådana jagter företagas sällan, de ledas i allmänhet illa och lemna därför ej synnerligt stora resultat.

Någon uppgift å antalet af *hemdjur, dödade genom rofdjur*, har ej kunnat erhållas.

Det är svårt att på Gotland bilda goda *jagtmarker*. Orsaken dertill är hufvudsakligen den, att jorden är i allmänhet här fördelad i små egendomar med spridda egor, så att några stora *jagtmarker* ej kunnat beredas och vanligen ej få arrenderas

utan mot rättighet för hemmansegare att hvar inom sina egor få fritt jaga. Dertill kommer, att jägarnes antal mångdubblats och att i nästan hvarje bondgård finnas stöfvare, hvilkas kringströfvande i markerna synes vara snart sagdt omöjligt att förekomma.

Öfverträdelser af jagtstadgans bud i afseende å fridlysning förekommer väl någon gång, men dessa förseelser äro icke af någon anmärkningsvärd beskaffenhet.

Bland Gotlands *binäringar* är *kalktillverkningen* och tillgodogörandet i öfrigt af kalksten och sandsten af stor betydelse. Under forna tider, då skogstillgången ännu var god, utförades dock kalktillverkningen i vida större skala än nu. Många kalkbrännerin äro på senare tider nedlagda och derom vittna ock många lemningar af sådana, som nästan öfver allt inom länet förefinnas. Mängden af utförd kalk kan icke närmare uppgifvas, enär en stor del deraf utskeppas från enskilda hamnplatser. Emellertid har utförsel af rå kalksten dels till bränning och dels till sodafabriker och andra tekniska behof tilltagit; och kalksten, bearbetad till grafvårdar, trottoirsten, tuktad byggnadssten m. m., utskeppas äfven i tilltagande skala såväl till utlandet, som till inrikes orter.

Sandstens upptagande, behuggande och utförande har tagit en god fart. Denna förekommer endast uti södra och sydöstra delarna af länet samt bearbetas hufvudsakligen till större och mindre slipstenar och byggnadssten, som utskeppas nästan uteslutande från Burgsviks landthamn såväl till utrikes, som äfven till inrikes orter. Sandstensflis utföres äfven ända till Holland, der den lär användas vid marmorslipning. Sandstensindustrien har på senare åren i synnerlig grad tilltagit, hvilket synes deraf, att från Burgsvik *utförts* under år

		Slipstenar. Stycken.	Brynstenar. Stycken.	Blocksten. Kubikfot.
1871	till utrikes ort	15,654	—	—
	till inrikes ort	16,389	1,500	400
1872	till utrikes ort	20,252	—	—
	till inrikes ort	13,397	—	—
1873	till utrikes ort	19,159	—	312
	till inrikes ort	16,313	200	—
1874	till utrikes ort	26,404	160	686
	till inrikes ort	26,896	407	15
1875	till utrikes ort	27,282	3,803	—
	till inrikes ort	27,370	295	—

Dessutom hafva under denna period till utrikes ort utskeppats tillsammans 26,144 centner sandstensflis.

Sedan numera Burgsviks hamn fått anslag till en ny hamnbrygga, som nyligen påbörjats och är afsedd att bereda tillfälle till lastning vid bryggan för 10½ fots djupgående fartyg, torde sandstensexporten derifrån för framtiden kunna bedrivas uti en väsentligen utsträckt skala.

Om de här befintliga *fabriker och handtverkerin* Tab. N:is 7 a o. 7 b lemna bifogade tabeller N:o 7 a och N:o 7 b närmare upplysning. Af fabriksinrättningar, som bidraga till utförseln, äro kalkbruken, ångsågarna, tändsticksfabriken i Visby och Visby *marmorfabrik* de mest betydande. Denna sistnämnda fabrik, som eges af ett, numera utaf två personer bestående bolag under firma W. Klintberg et comp., har tillkommit hufvudsakligen till följd af ene

bolagsmannens nitiska åtgörande. Han började ensam såsom en medellös yngling att på landet tillverka småsaker af Gotlandsmarmor och petrifikat, dem han så småningom vann färdighet att slipa och göra prydliga. Då han efter hand vann afsättning med sina små tillverkningar, lärde han sig å annat marmorbruk att polera marmorn samt nedsatte sig derefter i Visby, antog och inöfvade arbetare, utvidgade allt mer och mer sin verksamhet och har numera uppdrifvit sin fabrik till en betydande industri. Denna fabrik, som numera drifves med ångkraft och omkring 27 arbetare, har från år 1871, då bruttoinkomsten utgjorde endast 24,800 kronor, blifvit så utvidgad, att dess bruttoinkomst år 1875 uppgick till 52,500 kronor. Dess tillverkningar hafva vunnit prisbelöningar vid större och mindre industriutställningar såväl i utlandet som inom fäderneslandet.

Tändsticksfabriken anlades år 1873 af ett aktiebolag. I början af dess verksamhet hade den åtskilliga motgångar att öfvervinna, men har sedermera lemnat goda tillverkningar, som vunnit mycken efterfrågan samt utföras i temligen stor skala såväl till utlandet som till inrikes orter. Tillverkningsbeloppet år 1875 utgjorde enligt uppgift 3,500,000 askar säkerhetständer till ett värde af 50,500 kronor.

Under år 1874 uppbrunno genom vådeld båda de inom länet då befintliga *jerngjuterin* och *mekaniska verkstäder*, hvilka då voro anlagda, det ena i Visby och det andra på landet. Engelska firman Graham Brothers, som förut varit egare till sistnämnda på landet belägna gjuteriet, har derefter i Visby anlagt ett nytt sådant jemte mekanisk verkstad i större skala och under innevarande år dermed börjat sin verksamhet. Ett annat mindre gjuteri har äfven inom staden blifvit anlagdt.

Dessa, äfvensom öfriga inrättningar och handtverkerin, som ofvan icke blifvit särskildt omnämnda, hafva hittills hufvudsakligen endast afsett fyllande af länets behof och lemna således ingen synnerlig tillverkning för utförelse. Vid *skeppsvarfven* i Visby, Klintehamn och Slite har dessa inrättningars verksamhet inskränkt sig till endast fartygs förbyggande och reparationer.

Brånvinstillverkningen har under denna period bedrifvits endast å två ställen af länet årligen, nemligen i Visby af ett

bolag och inom Klinte socken af enskild person. Tillverkningsbeloppet har utgjorts under år 1871 af 172,152,4, under 1872 af 167,417,5, under 1873 af 184,983,9, under år 1874 af 200,287,2 och under år 1875 af 203,899,5 kannor brånvin å 50 procents styrka. Under år 1871 infördes till Gotland 9,316 kannor spritvaror och under år 1875: 38,397 kannor; och har under sistnämnda år från Gotland icke utförts någon sprit, hvadan konsumtionen af spritvaror inom länet antages har under år 1875 uppgått till 242,296 kannor, eller öfver 4 kannor på hvarje inom länet boende person.

Om *brånvinsförsäljningen* inom länet lemnas följande utredning:

	Minut-handels-ställen.	Utskänkningsstäl-len för hela året.	Utskänkningsstäl-len, till-fälliga.	Mindre parti-handel.
År 1871 i Visby stad.....	4	7	6	—
å landsbygden.....	4	4	7	—
» 1872 i Visby	4	7	7	—
å landet.....	7	4	7	—
» 1873 i Visby	4	7	5	—
å landet.....	7	4	4	—
» 1874 i Visby	4	7	3	—
å landet.....	3	4	4	—
» 1875 i Visby	1	7	5	2
å landet.....	5	3	4	3

Endast å två gästgivaregårdar egdes rätt till utskänkning af spritdrycker. Någon sådan rättighet på grund af burskap finnes icke. Oloflig försäljning af spritdrycker har väl någon gång varit föremål för åtal, men dessa förseelser kunna ändock icke anses hafva utöfvats inom detta län uti någon stor utsträckning.

Inom Visby har allt sedan år 1873 ett bolag varit bildadt för öfvertagande af stadens brånvinsminuthandels- och utskänkningsrättigheter. Detta bolags verksamhet åskädliggöres af följande tablå rörande dess rörelse under nedannämnda år:

	Af bolaget erlagd		Försäljningsbelopp i kannor		Årets behållna vinst, anslagen till				
	Utskänkningsafgift.	Utminutningsafgift.	Å utskänknings-lokalerna.	Å afhemtningss-lokalerna.	Reserv-foud.	Visby stad.	Lands-tinget.	Hushållnings-sällskapet.	Summa.
Från den 1 Oktober 1873 till samma dag 1874.....	7,000,00	6,110,00	66,798,21	69,445,56	1,601,88	8,650,16	2,883,38	2,883,38	16,018,80
Från den 1 Oktober 1874 till samma dag 1875.....	7,000,00	7,000,00	76,414,56	162,888,67	5,011,45	27,061,81	9,020,61	9,020,61	50,114,48

För *maltdrycksberedning* hafva fortfarande två bryggerin i Visby tillverkat öl och porter för ortens behof och äfven något till export. Det ölbryggeri, som under förra perioden befanns inom Klinte socken, har under år 1871 slutat med sina tillverkningar och nedlagt rörelsen.

Vid 1875 års slut utöfvades *maltdrycksförsäljningsrättigheter* i förening med utskänkning af 61 personer, deraf 31 i staden och 30 på landet. Af dessa voro 4 i staden och 7 på landet, eller tillsammans 11, förenade med rättighet att jemväl utskänka vin. Under år 1875 meddelades å landet 4 nya maltdrycksut-

skänkningsrättigheter och af dessa 1 med rättighet att utskänka äfven vin, hvadan öfriga 57 utöfvades på grund af tillstånd enligt förut gällande lagbestämmelser. Att på ett önskvärdt sätt ordna dessa försäljningsrättigheter har icke kunnat ega rum derför, att enligt nu gällande författning de gamla rättigheterna fingo af innehafvarne bibehållas. Derigenom har ock blifvit en följd att, såsom i Visby och äfven inom andra kommuner, antalet blifvit för stort och icke kan minskas utan i förhållande till innehafvarnes afgang eller rättigheternas indragning, i den ordning författningen derom bestämmer. Försäljning af malt-

drycker till afhentning hos landthandlande har icke veterligen föranledt några ordningar. Tillfälliga rättigheter att utskänka maltdrycker vid exercismöten, marknader och auktioner m. m. hafva under år 1875 meddelats åt 29 personer, hvaraf 7 i staden och 22 på landet.

Fisken på Gotland har länge varit och är fortfarande en betydande näring. Fisklägenas antal uppgick år 1875 till 107 stycken. De fiskarter, som hufvudsakligen blifva föremål för fångst, äro i första rummet strömming samt dernäst torsk, flundra, gädda, aborre, lax, id och ål med flere mindre betydande. För insaltning och utförelse af strömming har det år 1866 bildade, uti senaste femårsberättelse omförmälda *salteribolaget »Herta»* fortfarande varit verksamt.

Under denna period står fiskerinäringen ungefär på samma ståndpunkt, som under den föregående. I ett afseende har den dock gått framåt, nemligen i afseende å *laxfångsten*. Under denna period har på Gotland gjorts försök att med ensamt för sådan fångst inrättade garn fånga denna fisksort. Under 1871 bildade sig ett mindre bolag, bestående af några få personer, som från Blekinge och Öland införskrefvo åtskillige fiskare jemte för detta fiske lämpliga båtar och garn för att inlära Gotlands fiskare uti det vid Blekinge och omkring Öland länge brukade sätt att fånga lax uti öppna hafvet. Till underhjelpande af bolagets sträfvande i detta hänseende blefvo jemväl anslag från hushållningssällskapet beviljade att utgå dels af dess egna medel och dels af det till dess förfogande ställda statsanslag. Genom de försök, som sålunda gjordes, utröntes, att särdeles under vår och höst laxfisket vid Gotland bör vara lönande, i synnerhet vid dess östra kust. Sedan gotländske fiskare fått inlära de för dem dittills främmande sätten för laxfiske, blefvo bolagets samtliga garn uthyrda till dem mot viss andel i fångsten; och, som fångsten lyckades väl, har sedermera äfven en del enskilde fiskare förskaffat sig laxgarn af samma slag. Hvarje år har, äfven om det ännu ej kunnat ske i stor skala, dock till Stockholm utförts ej obetydligt färsk lax, förvarad i is.

Som allmogen ej i allmänhet förstår eller vill förstå att bedriva fjällfisket på ett förnuftigt sätt, utan helst utöfvar fiske under lektiderna, har länsstyrelsen, efter utlysta sammanträden, sökt att åvägabringa *öfverenskommelser i afseende å fiskerimetoder* och fångningstiderna samt, der icke delegarne derom på antagliga vilkor sig förenat, i sådant afseende efter fiskerintendentens hörande och förslag meddelat bestämmelser. Vid de viktigaste fiskeplatserna äro sådana *stadganden* meddelade, men ännu äro dels några så beskaffade ärenden på pröfning beroende och dels återstår för flere fiskeriområden att bestämmelser i nämnda afseende bereda.

Af de förut beftliga tre bolag för *försäkring af fiskeredskap och båtar* hafva tvenne, nemligen östra och nordöstra bolagen, upphört med sin verksamhet, hvaremot det sydöstra bolaget ännu omfattas med värme; och har ett nytt sådant försäkringsbolag för Visby och Stenkumla pastorats fiskare kommit till stånd dels till följd af välvilliga bidrag från H. K. H. Prinsessan Eugenie och dels genom anslag af hushållningssällskapet. För detta bolag, likasom för de förra, har länsstyrelsen fastställt bolagsordning.

Huru mycken saltad fisk från Gotland blifvit *utförd*, har icke kunnat utredas, enär ingen utförts till utrikes ort och *utförelsen* till inrikes orter icke kontrolleras. Emellertid är an-

tagligt, att i allmänhet införelsen af fisk understigit *utförelsen*. Enligt tullkammarens härstädes uppgifter har dock till Gotland *införts* fisk under år 1871 saltad 1,616 tunnor och torkad 905 centner, under 1872 saltad 915 tunnor, under 1873 saltad 1,011 tunnor och torkad 978 centner, under 1874 saltad 182 tunnor och torkad 364 centner samt under 1875 saltad 1,177½ tunnor och torkad 28 centner. Uti denna införelseberäkning har dock icke kunnat uppgifvas den fisk, som till Gotland införts med ångfartyg, enär dessa, då de komma från inrikes ort, icke äro förpassning underkastade.

Bland viktiga näringar inom en ort torde ock *husslöjden* räknas, äfven om den icke i synnerlig mån, såsom förhållandet är på Gotland, bidragit till länets utförelse. I sin mån har den dock bidragit till en mindre import och i sådant afseende är den att räkna till en indirekt inkomstkälla.

Gotlands husslöjd synes från äldre tider hufvudsakligen hafva bestått uti tillverkandet af väfnader till beklädnad och hushållsbehof samt förfärdigande af en del husgeråd och redskap för åkerbruket och andra näringar, såsom fiske m. m. Af väfnadstillverkningar hafva sådana af vadmal och andra ylleväfnader isynnerhet utmärkt sig och jemväl genom belöningar af allmänna medel uppmuntrats. Allmogens dragter af vadmal och värken förfärdigas allmänligen af den sjelf, och behofvet af stickade yllepersedlar tillgodogöres äfven af huslig slöjd. Befolkningen synes i allmänhet hysa särdeles håg och fallenhet för handslöjd af alla slag, och endast brist på undervisning och modeller har hittills föranledt, att husslöjden icke tagit större omfattning än till förfärdigande af de för enskilda behofven oundgängligaste föremålen. Under senare tider har dock den uppsjö på hvarjehanda artiklar, som hit införts och mot billiga pris afyttrats, äfven här blifvit, till men för den inhemska husslöjden, med begärlighet emottagen.

Emellertid har på senare tider *husslöjdens återupplifvande* och utvidgande blifvit äfven här på Gotland föremål för uppmuntran såväl från statens sida, som äfven från länets landstings och hushållningssällskaps och enskildes. Genom statsanslag hafva beredts åt länet för detta ändamål under året 1874: 1,000 kronor och under år 1875: 600 kronor. Landstinget har för samma år anslagit 500 kronor för hvarterdera. Hushållningssällskapet har för dessa år beviljat enahanda belopp. Visby spritförsäljningsbolag har ock till hushållningssällskapets förfogande, för att användas till en slöjdundervisningsanstalt i Visby, ställt ett belopp af 2,500 kronor och derjemte öfverlemnad 846 kronor 22 öre till en fond, hvaraf, sedan kapitalet genom räntetillägg vuxit till 1,000-kronor, räntan skulle användas till premier för framsteg i samma skola.

Jemte det hushållningssällskapet årligen vid landtbruksmöten utdelat pris för husslöjd, hafva af de medel, hvilka, enligt hvad ofvan angifvits, under åren 1874 och 1875 stälts till sällskapets förfogande, bekostats dels resande undervisares aföningar, dels uppköpet af hvarjehanda modeller, hvilka blifvit inom länet utlånade, dels omkostnader för resor, företagna af dertill utsedde personer för inhemtande af slöjdförhållanden å andra orter, dels ock utgifter för inrättande af en *slöjdundervisningsanstalt* i Visby. Till en sådan upplåt sällskapet D. B. W. en dertill lämplig byggnad i Visby; och, sedan erforderliga modeller, redskap, verktyg och materialier m. m. under sistlidet år anskaffats samt en lärare i slöjd och en ritlärare antagits, har denna skola under

början af innevarande år med, enligt hvad det vill synas, mycken framgång blifvit börjad och obehindradt fortgått. Uti denna skola har undervisats uti en afdelning i ritning och uti en annan i ferehanda slag af handslöjd. Denna skolas ändamål är att lemna undervisning åt personer af båda könen och utan afseende å ålder.

Fruentimmerssamfundets slöjdskola för flickor i Visby har varit i verksamhet sedan år 1823. Till denna undervisningsanstalts framgång har samhället under senare tider hufvudsakligen att tacka de frikostiga bidrag, som dertill lemnats dels af H. K. H. Prinsessan Eugenie och dels af hennes höga moder. Denna skolas ändamål är att genom sina lärarinnor bibringa unga flickor såväl undervisning i läsning och skrifning, som äfven kännedom i vanlig qvinlig husslöjd, såsom spinning, stickning, sömnad och väfning m. m., samt att sålunda bilda dem till dugliga tjenare och husmödrar. Lärjungarna i denna skola bestå af sådana flickor, som, boende i sina hem, få i skolan åtnjuta undervisning. Till följd af donationer och en lycklig, väl ordnad förvaltning har denna skola numera så god ekonomi, att densamma, som eger en för sin verksamhet lämplig fastighet i Visby, under senare tiden kunnat väsentligen utvidgas, så att omkring 50 lärjungar der undervisas.

En annan mild stiftelse, benämnd *Visby skyddsförening*, har uteslutande tillkommit på grund af H. K. H. Prinsessan Eugénies välgörenhet. Dess mål är att uppköpa materialier för qvinlig husslöjd samt mot skälig arbetslön utlemna dem till mindre bemedlade för bearbetning medelst spinning, stickning, sömnad eller väfning. Den sålunda tillverkade husslöjden försäljes sedermera antingen på auktion eller under hand. Denna stiftelse har verkat mycket godt äfven för husslöjdens uppmuntrande.

Sjöfarten utgör ock en af befolkningens näringsgrenar. Enligt meddelade uppgifter skulle under år 1871: 360, under 1872: 431, under 1873: 447, under 1874: 451 och under 1875: 495 personer varit såsom *sjömän* inskrifne uti härvarande sjömanshus' rullor; men att många flere idkat sjöfart visar sig deraf, att vid bevaringsmönstringar och exercismöten ett stort antal personer icke tillstådeskommit af den anledning, att de begifvit sig på sjöresor, och om hvilka vid deras efterspanande det blifvit utredt, att de icke voro såsom sjömän uti omförmälda rullor upptagne.

Gotlands handelsflotta har under denna femårsperiod enligt här nedan upptagna beräkning i afseende å lästetalet med hvarje år förstorats; den utgjorde vid slutet af åren 1871—1875:

	Ångbåtar.	Skepp.	Briggar.	Skonerter och galleser.	Koffar.	Slupar och jakter.	Summa Antal fartyg.	Lästetal. Nyläster.
1871	2	—	3	49	5	34	93	1,991,5
1872	3	3	4	41	4	23	78	2,024,5
1873	2	7	3	39	4	24	79	2,348 —
1874	2	7	5	41	3	24	82	2,530 —
1875	2	8	5	41	3	26	85	2,739 —

Handelsflottan har under perioden sålunda till antalet minskats med 8 seglande fartyg men till lästetalet ökats med 747,5 nyläster; och hafva under samma tid af dessa fartyg dels för-

olyckats: under 1871 2 seglande fartyg om 46 nyläster, under 1872 7 seglande fartyg om 151 nyläster, under 1873 1 ångfartyg om 45 nyläster och 3 seglande fartyg om 89 nyläster, under 1874 4 seglande fartyg om 137 nyläster och under 1875 3 seglande fartyg om 188 nyläster, eller tillsammans 1 ångfartyg och 19 seglande fartyg om 656 nyläster, dels ock under 1871 *inköpts* 6 seglande fartyg om 207,5 nyläster, under 1872 inköpts 1 ångfartyg om 45 nyläster och 13 seglande fartyg om 402 nyläster samt *försållts* 4 seglande fartyg om 88,5 nyläster och *slopats* 1 seglande fartyg om 35 nyläster, under 1873 inköpts 9 seglande fartyg om 651,5 nyläster, men försållts 5 sådana om 227,5 nyläster, under 1874 inköpts 9 seglande fartyg om 462 nyläster och försållts 2 sådana om 142,5 nyläster samt under 1875 inköpts 6 seglande fartyg om 396,5 nyläster.

Oberäknadt dels de post- och ångfartyg, som med bestämda turer ankommit och afgått till och från fastlandet, dels ock de fartyg, hvilka utan att lossa eller lasta anlupit Gotlands hamnar, hafva derifrån och dit under åren

1871	afgått till utrikes orter	274	fartyg
»	» inrikes »	411	» 685 fartyg
»	ankommit från utrikes »	318	»
»	» inrikes »	400	» 718 »
1872	afgått till utrikes »	243	»
»	» inrikes »	435	» 678 »
»	ankommit från utrikes »	247	»
»	» inrikes »	385	» 632 »
1873	afgått till utrikes »	266	»
»	» inrikes »	447	» 713 »
»	ankommit från utrikes »	266	»
»	» inrikes »	421	» 687 »
1874	afgått till utrikes »	277	»
»	» inrikes »	416	» 693 »
»	ankommit från utrikes »	244	»
»	» inrikes »	416	» 660 »
1875	afgått till utrikes »	244	»
»	» inrikes »	437	» 681 »
»	ankommit från utrikes »	227	»
»	» inrikes »	442	» 669 »

Sjöfarten afser mest länets behof af in- och utförsel, men äfven, dock i mindre omfattning, *fraktfart* å aflägsna farvatten.

Den allmänna uppbörden vid Visby tullkammare och underlydande tullplatser (landthamnarne) har utgjort:

	Tull- och nederlagsafgifter.	Lastpenningar.	Fyr- och båkmedel.	Summa.
År 1871 inkommande	60,532 05	2,292 50	5,329 11	68,153 66
utgående	—	1,496 25	5,347 01	6,843 26
Summa	60,532 05	3,788 75	10,676 12	74,996 92
» 1872 inkommande	48,252 57	2,130 10	4,122 46	54,505 13
utgående	—	1,583 37	4,789 44	6,372 81
Summa	48,252 57	3,713 47	8,911 90	60,877 94
» 1873 inkommande	62,277 27	2,705 72	5,355 96	70,338 95
utgående	—	1,420 30	4,869 23	6,289 53
Summa	62,277 27	4,126 02	10,225 25	76,628 54

	Tull- och nederlagsafgifter.		Lastpenningar.		Fyr- och båkmedel.		Summa.	
År 1874 inkommande	57,872	25	2,637	50	5,617	03	66,126	78
utgående	—	04	1,738	80	5,345	16	7,084	—
Summa	57,872	29	4,376	80	10,962	19	73,210	78
År 1875 inkommande	63,383	70	2,770	46	3,827	48	69,981	64
utgående	—	—	1,582	28	4,459	31	6,041	59
Summa	63,383	70	4,352	74	8,286	79	76,023	23

Af landthamnarnes *hamnafgifter* har, efter vissa afdrag för förvaltningskostnader m. m., Visby kommun, till följd af stadgandet i Kungl. brefvet den 16 Mars 1866, årligen fått uppbära afgifterna för varor eller de så kallade stadspenningarna; hvar emot afgifterna för fartyg ingått till den gemensamma landthamnnsfonden. Stadens rätt att uppbära dessa inträder från landthamnarne har dock från och med detta år, till följd af stadgandet i Kungl. Maj:ts nådiga bref den 22 Oktober 1875, upphört; och skola numera samtliga hamnafgifterna tillfalla dessa landthamnar hvar för sin uppbörd, dock med skyldighet att viss andel deraf till den gemensamma fonden årligen afsätta.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

Tab. N:o 8. A) **Landtkommunikationer.** I afseende å *allmänna vägar* och *gästgifverien* inom länet återopas bilagde tabell N:o 8. Af denna tabell vid jämförelse med uppgifterna till förra femårsperioden vill synas, som om väglängderna i afseende å lands- och häradsvägarne äfvensom antalet af gästgifverien inom länet förändrats. Så har dock icke varit förhållandet; och torde olikheten i väglängden böra tillskrivas det nyligen antagna beräkningssättet i tiondedels mil, som vållat, att vid hopsummering af de olika uppgifterna resultatet blifvit något annorlunda än förr; hvaremot skilnaden uti uppgiften å gästgifveriens antal måste tillskrivas felaktig uppgift vid uppgörandet af förra femårsberättelsen, som upptager 55 sådana inom länet, då de i verkligheten utgöra, förutom stadens gästgifvaregård, 30 i norra och 25 i södra häradet, eller tillsammans 56. Hvad den större olikheten uti denna och förra femårsberättelsen i afseende å socknevägarne beträffar, torde sådant bero af olika uppfattning i vederbörandes uppgifter, om hvilka vägar, utom lands- och häradsvägarne, böra till socknevägar eller mer och mindre enskilda vägar räknas; ty icke heller hafva genom beslut, meddeladt under denna femårsperiod, socknevägarne blifvit till sitt omfång förändrade.

Gotlands vägar äro af utmärkt *beskaffenhet*, hvilket bör i första rummet tillskrivas det förträffliga väglagningsämne, som nästan öfver allt förefinnes, och hvilket ämne består af små kalkstenar (kalkör) af nötters eller små hönsäggs storlek. Emellertid då torra inträffar, föranledes af denna kalkör, som så småningom sönderkrossas, ett mycket besvärligt kalkdam, hvilket är obehagligt och för vägförandes ögon skadligt. Hvad *gästgifverien* beträffar, äro de till antalet flere, än som för länet och trafiken vore behöfligt. Afstånden emellan 133 skjuthåll äro under samt högst 1 mil, emellan 101 skjuthåll 1 till 1,5 mil och emellan 36 skjuthåll 1,5 till 2 mil. Längre afstånd än 2 mil finnes icke mellan några gästgifvaregårdar. Länsstyrelsen har därför varit betänkt på att få antalet skjutsstationer minskadt och för sådant ändamål vidtagit åtgärder för förslags uppgörande rörande sådana, som kunde indragas.

Af det anslag, riksdagen beviljat till *lättnad för skjutsningsbesväret*, der detta utgått på entreprenad och finnes särdeles betungande, har under denna period bidrag utgått endast under år 1875 till ett skjutslag med 84 kronor 48 öre.

Å de 33 gästgifvaregårdar, der skjutsen å entreprenad upplåtits, uppgick vid 1875 års slut *skjutslegan* för en häst och milen då 20 till 1 krona 60 öre, å 1 till 1 krona 50 öre och å 12 till

1 krona 20 öre. Der entreprenad ej finnes, eller å 23 gästgifvaregårdar, har legat utgjort 80 öre för milen.

I afseende å länets *postförhållanden* hafva under denna period väsentliga förändringar blifvit vidtagna. År 1825 hade genom d. v. Landshöfdings åtgärd en postinrättning åstadkommits inom Gotland, förbindande Visby stad med de olika delarne af länets landsbygd. Landtbefolkningen åtog sig nemligen då att, i sammanhang med den hemmanen åliggande kronobrefbäringen, ombesörja befordran jemväl af enskilda bref och försändelser; och derigenom uppstod en ordnad postutvexling en gång hvarje vecka fram och åter emellan Visby och samtliga pastorat. För hvarje bref erlades en afgift af 1 eller 2 skillingar banko till Visby postkontor, då för tiden statens enda postanstalt å ön; och i pastoraten ombesörjdes postens expedierande utan någon ersättning af kyrkoherdarne, enligt frivilligt åtagande. Posten fördes från pastorat till pastorat enligt fastställd ordning genom postbärare, som af kommunerna anskaffades mot lindriga arvoden; och någon kronobrefbäringsavgift behöfde icke å hemmanen uttaxeras. Denna anordning af postväsendet fortgick med anmärkningsvärd ordning och till befolkningens allmänna belåtenhet, till dess genom inrättande år 1852 af 3:ne postanstalter å länets landsbygd och anordnande af postgång emellan dessa och Visby stad genom postverkets försorg en rubbning inträdde i den gamla inrättningen. Sedan efter hand än flere allmänna postanstalter å landet tillkommit, måste en allmän omreglering af kronobrefbäringen vidtagas, hvarvid likväl, med vederbörandes begifvande, den enskilda postförbindelsen, så vidt sig göra lät, dertill anknöts. Till följd deraf måste ock särskild *kronobrefbäringsavgift* inom häradena utdebiteras allt sedan år 1867; och har denna debitering under nu ifrågakommande period uppgått till:

år 1871 i norra häradet kr. 835,56; i södra häradet kr. 485,25.
 » 1872 » » 835,04 » » 485,25.
 » 1873 » » — » » 155,20.

Sedan kronobrefbäringen till följd af riksdagens beslut, som vunnit nådig sanktion, med 1873 upphört, blef vid den reglering af postväsendet, som till följd deraf måste vidtagas, afseende hufvudsakligen fäst vid behovet af tjenstbrefs befordran emellan Visby stad och samtliga pastorat, men jemväl hänsyn tagen till allmänhetens anspråk på att genom den nya ordningen de ditintills varande postförbindelserna icke måtte blifva försämrade utan, så vidt sig göra låte, förbättrade. Enligt Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes förslag ordnades ock denna post-

föring så, att i allmänhet en *postanstalt* beredd för hvarje pastorat med postutvexling 2:ne gånger i veckan; och hade till följd deraf postanstalterna inom länet, hvilka vid 1870 års slut utgjordes af 1 postkontor i Visby samt 3 postexpeditioner och 5 poststationer å landet, blifvit till antalet förökade, så att de vid 1875 års utgång bestodo af 1 postkontor, 2 postexpeditioner och 53 poststationer.

Med *diligens* har kommunikation årligen sommartiden två gånger i veckan underhållits emellan Visby och Klintehamn till följd af enskild persons företagsamhet.

En *färja* finnes fortfarande för underhållande af förbindelsen emellan öarna Gotland och Fårön. Till dennas underhållande har sedan år 1866 lemnats ett bidrag af statsmedel stort 50 kronor årligen. Enligt fastställd taxa skall å denna färja öfverföras från ena ön till den andra åkdon för 50 öre samt person för 25 öre.

Sedan år 1870 på enskilde personers bekostnad undersökning blifvit anställd för *smalspårig jernvägs* byggande från Visby till Hemse, men det förslag, som i anledning deraf uppgjordes, icke kommit till stånd, så blef under December 1873 vid sammanträde i Visby en interimsstyrelse utsedd för åstadkommande af ny teckning till undersökningars verkställande för byggande af smalspårig bana mot både södra och norra delarne af Gotland. Efter det såväl kommuner som enskilde personer för sagda ändamål tecknat erforderliga medel, uppdrogs åt fackkunnig person att uppgöra förslag till banans sträckning i möjligaste mån genom midten af Gotland mot nordost och sydost. Sålunda bestämdes provisionellt, att hufvudbanan skulle sträcka sig från Visby rätt i öster mot Dede och derifrån dela sig dels mot sydost genom Roma, Väte, Hejde, Etelhem, Stånga, Hemse och Rone till Ronehamn, uti hvilken sträckning bibanor voro föreslagna från Simunde till Klintehamn och från Hemse genom Hafdhem och Fide till Burgsvik, dels ock mot nordost genom Röståde, Krampebro, Grausne, Furubjers, Austris och Othemars till Slite med bibana från Austris genom Lärbro och Rute till Fårösund. Enligt förslaget skulle hufvudbanornas sträckning utgöra en längd af 9 mil 29,900 fot och bibanornas en längd af 6 mil och 8,300 fot eller tillsammans något öfver 16 mil, hvilka banor, efter öfverhufvud 182,000 kronor milen, beräknades böra med rullande materiel kunna åstadkommas för tillsammans 2,925,000 kronor. Banan var beräknad till 3 fots spårvidd för räler om 10 t på foten.

Uppå anmodan af interimsstyrelsen framställde Kungl. Maj:ts Befallningshafvande till 1875 års landsting att för byggande i första hand af hufvudbanorna anslå medel till aktieteckning för 800,000 kronor; men landstinget afslog såväl denna framställning som en annan, gjord vid landstinget, åsyftande en teckning för påbörjande af jernbana på Gotland å 300,000 kronor. Sedan Visby stadsfullmäktige derefter beslutat att för åstadkommande af jernväg emellan Visby och Hemse teckna aktier för 500,000 kronor och inbjuda kommuner och enskilde att uti teckning för denna jernväg deltaga, samt aktieteckning sålunda åstadkommit för så stort belopp, att bolag kunnat konstituera sig samt erhållit nådigt tillstånd att jernbana efter angifven plan bygga, synes, derest i öfrigt erforderliga medel kunna anskaffas, denna Gotlands första jernbana af omkring 5 mils längd komma till stånd; dock som staden Visby derigenom kommer att ikläda sig skuld af öfver 500,000 kronor, torde, derest denna bana icke

skulle bära sig, stadens kommunalskatter, som redan äro temligen höga, komma att uti en för stadens skattskyldige invånare oroväckande grad än vidare förstoras.

Telegrafledningarna på Gotland, hvilka vid början af denna period voro anlagda från Visby till Ronehamn och Klintehamn, hafva sedermera tillökats med nya sådana ledningar dels från Visby till Slite och dels från Ronehamn till Burgsvik. Inom ön utgöra dessa ledningar alltså en sträcka af omkring 12 mil. Af de 2 *undervattenskablar*, som blifvit nedlagda, den ena mellan Visby och Vestervik och den andra mellan Klintehamn och Öland, har den förstnämnda under år 1874 blifvit såsom skadad åter upptagen, utan att någon ny sådan sedermera nedlagts. Den återstående undervattenskabeln har emellertid vid flere tillfällen blifvit skadad och för kortare tider gjorts obrukbar, så att telegraflinjen med fastlandet till stort men för affärsverksamheten varit afbruten, en gång 1875 års vinter under en tid af nära 3 veckor.

B) Sjökommunikationer. *Postförbindelsen* mellan Gotland och rikets fastland har under denna period fortfarande underhållits i allmänhet från och med April till och med November emellan Visby och Stockholm samt Visby och Kalmar med två ångfartygsbolaget Gotland tillhöriga ångbåtar samt öfriga tiden af året mellan Visby och Vestervik intill November 1875 och mellan Visby och Oskarshamn, sedan Oskarshamn—Nässjöjernbanan öppnats, från sistnämnda tid till årets slut. Några väsentliga afbrott uti sistnämnda trafik, hvilken underhållits genom postverkets ångbåtar Polhem till och med våren 1871 och sedermera Sofia till 1875 års slut, hafva icke egt rum, utom under Februari och Mars sistnämnda år; men har till följd af isförhållanden postångfartyget under flere vintrar tidtals måst afemna och emottaga post och passagerare än vid Kåreholm på Öland och än vid Horns udde omkring 1 mil söder om Vestervik.

Å *Visby hamn*, som för underhåll och förbättring fortfarande under denna period, på sätt här ofvan blifvit utredt, fått åtnjuta afgifter af handeln och sjöfarten såväl till sin helhet i afseende å hamnaffigterna i Visby som äfven till någon del af de allmänna landthamnarne på Gotland, hafva bedrifvits åtskilliga arbeten, bestående dels af kajbyggnader, dels af uppmuddringar och reparationer af den inre och yttre hamnen, dels ock af förlängning, iståndsättande och påbyggnad af vågbrytaren, som först under åren 1871—1873 blef sammanbunden med land, till hvilket arbete ett statsanslag af 130,000 kronor jemte egna medel användes, men sedermera under vintern 1873—1874 af stormen blef skadad. Till denna senare skadas botande har 1875 års riksdag lemnat anslag af 50,000 kronor. Detta senare arbete börjades under sistlidet år, men hann icke då afslutas och är ännu icke fullbordadt.

Å Gotlands *allmänna landthamnar* hafva under denna period åtskilliga större och mindre tillbyggnader och reparationer verkstälts. Ny hamnbrygga vid Slite har blifvit uppförd och under 1873 fullbordad med medel, som anslagits dels af staten med 12,000 kronor och dels af landthamnsfonden med 18,000 kronor. Hamnbryggorna vid Kyllay och Klintehamn äro äfven förlängda på samma fonds bekostnad. Till förlängning af hamnbryggorna vid Ronehamn och Burgsvik hafva medel anslagits, till den förra af staten i form af lån 19,493 kronor 89 öre och af landthamnsfonden såsom rent anslag 6,246 kronor 94 öre

samt till Burgsviks hamn såsom rena anslag utan återbetalnings-skyldighet af staten 8,000 kronor och af landthamnsfonden 5,547 kronor 17 öre. Denna fond utgjorde vid 1871 års början 64,129 kronor 30 öre; och af samma fond hafva för arbeten till nybyggnader, förbättringar och underhåll af dessa hamnar blifvit använda för år 1871 8,029 kronor 46 öre, för 1872 13,092 kronor 33 öre, för 1873 11,036 kronor 11 öre, för 1874 11,368 kronor 60 öre och för 1875 4,335 kronor 96 öre. Fonden utgjorde vid 1875 års slut 42,501 kronor 69 öre, hvaraf dock 12,568 kronor 61 öre blifvit anslagna till reparation af Kappelshamn samt till Ronehamns och Burgsviks hamnbryggors förlängning, men hvilket belopp då ännu icke blifvit för dessa ändamål lyftadt, enär arbetena å de förra hamnarna vid slutet af 1875 icke afslutats och förlängningen af Burgsviks hamnbrygga först under detta år skulle taga sin början.

Under denna femårsperiod hafva *hamnavgifterna* vid dessa landthamnar för ut- och ingående fartyg tillfallit landthamnar-nes gemensamma fond, men avgifterna för varor, hvilka avgifter benämnas »stadspenningar», tilldelats Visby stad. Till följd af föreskrifterna uti Kungl. Maj:ts nådiga bref den 22 Oktober 1875 tillfalla dock från och med 1876 samtliga dessa hamn-avgifter landthamnarne samt stå under kontroll och förvaltning af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, under hvilken myndighet närmaste tillsynen vid desamma handhafves af hamndirektionen vid de större och af hamnföreståndare vid de mindre hamnarna. Landthamnsfonden består af ej mindre en gemensam fond, afsedd för bekostande af dels skador, föranledda genom olyckshändelser, dels ock gemensamma utgifter, än äfven de särskilda landtham- narnes enskilda fonder, som äro afsedda att bekosta deras en- skilda utgifter.

Vid länets samtliga hamnar hafva hamnavgifterna uppgått till de i följande förteckningar upptagna belopp:

Hamnar. Hamnavgifter.

Förteckning å inflyttna hamnavgifter af fartyg och varor (stadspenningar) under åren 1871—1875.

	Afgifter för prämar, flottar etc.		Hamnavgifter af				Summa.	
			fartyg.		varor.			
År 1871: från Visby	659	03	5,002	70	20,462	92	26,124	65
» landthamnarne..	—	—	4,551	25	5,915	33	10,466	58
Summa	659	03	9,553	95	26,378	25	36,591	23
» 1872: » Visby	808	63	4,921	45	18,890	12	24,560	20
» landthamnarne..	—	—	4,783	99	6,062	15	10,846	14
Summa	808	63	9,705	44	24,892	27	35,406	34
» 1873: » Visby	612	77	5,081	20	21,857	39	27,551	36
» landthamnarne..	—	—	5,147	89	7,693	90	12,841	79
Summa	612	77	10,229	09	29,551	29	40,393	15
» 1874: » Visby	980	58	5,200	80	22,869	61	29,050	49
» landthamnarne..	—	—	5,311	70	7,370	22	13,681	22
Summa	980	58	11,012	—	30,739	83	42,732	41
» 1875: » Visby	1,002	55	5,021	17	23,873	12	29,916	84
» landthamnarne..	—	—	5,339	59	6,837	85	12,177	44
Summa	1,002	55	10,360	76	30,710	97	42,094	28
Summa för 1871—1875:								
från Visby	4,083	56	25,226	82	107,893	16	137,203	54
från landthamnarne	—	—	25,634	42	34,379	45	60,013	87
Summa	4,083	56	50,861	24	142,272	61	197,217	41
Medium pr år.								
Från Visby	816	71	5,045	86	21,578	63	27,440	70
» landthamnarne	—	—	5,126	88	6,875	89	12,002	77
Så kronor	816	71	10,172	24	28,454	52	39,443	47
Visby stad har af de vid land- hamnarne inflyttna stadspen- ningar uppburet:								
För år 1871	—	—	—	—	4,573	33	—	—
» 1872	—	—	—	—	4,680	70	—	—
» 1873	—	—	—	—	6,094	22	—	—
» 1874	—	—	—	—	6,005	67	—	—
» 1875	—	—	—	—	5,146	83	—	—
Summa kronor	—	—	—	—	26,500	75	—	—
Medium pr år kronor	—	—	—	—	5,300	15	—	—

Förteckning å inflyttna hamnavgifter och stadspenningar vid nedannämnda hamnar åren 1871—1875.

	Kappels- hamn.	Fårösund.	Kylley.	Slite.	Kattham- marsvik.	Ljugarn.	Rone.	Burgsvik.	Klinte.	Vestergarn.										
År 1871: af fartyg	852	80	476	15	170	50	1,188	—	195	20	292	35	404	—	85	35	690	35	196	55
» varor	429	79	167	58	37	63	1,346	11	216	20	232	53	1,776	31	634	53	898	28	176	37
Summa	1,282	59	643	73	208	13	2,534	11	411	40	524	88	2,180	51	719	88	1,588	63	372	92
» 1872: » fartyg	1,101	65	271	40	159	—	841	70	272	66	319	60	627	28	324	05	655	85	210	80
» varor	720	06	224	72	55	65	980	04	333	62	219	59	1,673	16	479	96	1,130	80	244	55
Summa	1,821	71	496	12	214	65	1,821	74	606	28	539	19	2,300	44	804	01	1,786	65	455	35
» 1873: » fartyg	1,111	—	263	30	278	30	842	10	472	55	341	55	470	30	361	29	848	65	158	85
» varor	839	12	285	50	217	52	972	53	296	55	205	08	2,908	10	649	46	1,012	99	307	05
Summa	1,950	12	548	80	495	82	1,814	63	769	10	546	63	3,378	40	1,010	75	1,861	64	465	90
» 1874: » fartyg	1,106	75	549	90	403	05	1,258	20	315	65	232	15	584	60	301	—	873	60	186	90
» varor	989	43	416	50	295	14	1,156	99	235	77	173	28	2,116	03	948	50	1,285	12	253	46
Summa	2,096	18	966	40	698	19	2,415	19	551	42	405	43	2,700	63	1,249	50	2,158	72	440	26
» 1875: » fartyg	885	41	293	39	457	10	1,033	62	488	34	233	80	590	64	395	57	776	07	185	65
» varor	615	18	146	84	231	82	1,039	59	302	07	196	24	1,833	29	1,014	80	955	74	502	28
Summa	1,500	59	440	23	688	92	2,073	21	790	41	430	04	2,423	93	1,410	37	1,731	81	637	93
Summa inflyttna afgifter.																				
1871—1875: af fartyg	5,057	61	1,854	14	1,467	95	5,163	62	1,744	40	1,419	45	2,676	82	1,467	26	3,844	52	938	65
» varor	3,593	58	1,241	14	837	76	5,495	26	1,384	21	1,026	72	10,306	89	3,727	25	5,282	93	1,483	71
Summa summarum	8,651	19	3,095	28	2,305	71	10,658	88	3,128	61	2,446	17	12,983	71	5,194	51	9,127	45	2,422	36
Medium pr år: af fartyg	1,011	52	370	83	293	59	1,032	73	348	88	283	89	535	36	293	45	768	90	187	73
» varor	719	22	249	29	167	55	1,099	05	276	34	205	34	2,061	32	745	45	1,056	59	236	74
Summa	1,730	24	619	06	461	14	2,131	78	625	72	489	23	2,596	74	1,038	90	1,825	49	484	47

Särskildt hvad beträffar Visby hamn, hafva dess inkomster, oberäknade de 130,000 kronor, som i statsanslag till vågbrytarens sammanbindning med land fått under åren 1871, 1872 och 1873 uppbäras, utgjort:

Visby hamns inkomster:

	Af tolagsmedel.	Af egna hamnpennningar.	Af landt-hamnarnes hamnpennningar.	Summa inkomster.
1871.....	3,507,50	26,124,65	4,573,83	34,205,48
1872.....	2,896,85	24,560,20	4,680,70	32,137,75
1873.....	3,596,93	27,551,36	6,094,22	37,242,51
1874.....	3,379,26	29,050,49	6,005,07	38,435,42
1875.....	3,655,37	29,916,84	5,146,83	38,719,04
Summa för åren 1871—1875	17,035,91	137,203,54	26,500,75	180,740,20
Medium för hvarje af dessa år	3,407,18	27,440,71	5,300,15	36,148,04

Visby hamns utgifter hafva uppgått enligt vederbörandes uppgifter till:

År	Uppbörds-kostnader och restititioner.	Utbetald hyra för packhus vid landt-hamnarne.	Amortering af stadens skuld för hamnen.	Betalda räntor å stadens skuld för hamnen.	För gamla vågbrytarens sammanbindning med land och nya vågbrytarens förstärkning.	Öfriga utgifter för hamnen.	Summa utgifter.
1871	1,717,04	380,00	7,500,00	3,150,00	2,919,01	4,921,72	20,617,77
1872	1,650,52	455,00	7,500,00	2,925,00	120,382,03	1,569,11	184,481,66
1873	1,753,08	405,00	7,500,00	2,700,00	9,888,55	27,909,61	49,556,24
1874	1,913,65	565,00	7,500,00	2,475,00	2,441,93	40,700,80	55,596,38
1875	1,942,84	472,92	7,500,00	2,673,09	11,042,27	26,924,74	50,555,86
Sa	8,977,13	2,277,92	37,500,00	13,923,09	146,703,79	101,425,98	310,807,91
Med.	1,795,43	455,58	7,500,00	2,784,62	29,340,76	20,285,19	62,161,58

Vid femårsperiodens början hade staden i och för hamnen en skuld till handels- och sjöfartsfonden å kronor 105,000 derå under perioden amorterats » 37,500 så att derå vid periodens slut återstodo oguldna » 67,500 hvarförutom staden vid 1875 års utgång häftade i skuld för i och för hamnen särskildt upplånta medel kronor 33,617: 28.

Gotlands lotsstationer och lotspersonal hafva icke under perioden undergått någon mera väsentlig förändring. Lotsstationernas antal är sålunda 20 under en lotsfördelningschef samt

med 55 lotsar. Vid länets kuster finnas tillsammans 7 fyrar, nemligen 1 å Fårön (Holmudden), 1 å Östergarnsholmen, 1 å Faludden, 1 å Hoburgen, 1 ny fyr å Närsholmen, tillkommen under denna period uppå framställning af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, 1 vid Vestergarn, samt 1 dubbelfyr å Gotska Sandön, vid hvilka fyrar äro anställda 7 fyrmästare och 14 fyrbetjente; hvarjemte vid Visby är anbringad en inseglingsfyr. Vid Ejkevik på Fårön är en lifräddningsbåt stationerad och vid Faludden en annan jemte raketapparat, vid hvilka stationer äro anställda tillsammans 1 uppsyningsman, 1 båtstyrare och 10 roddare.

C) Sjöfart och handel. Utom hvad som härom Tab. N:is 9 a o. 9 b. vid redogörandet för länets näringar är anfördt, återopas bilagde tabeller N:is 9 a och 9 b.

Såsom utförselartiklar äro spanmål, trävaror, kalk, sandsten och lefvande kreatur de förnämsta; hvarjemte fisk, ull, färkött, ägg, skinn, vadmal och mejeriprodukter äfvensom tändstickor och frukt äfven äro föremål för en allt mer stigande export. Införseln består hufvudsakligen af åtskilliga kolonial- och manufakturvaror samt fabriksalster, som afse ortens behof, såsom socker, kaffe, tobak, spritvaror, vin, salt, metaller, tyg, läder, papper, tegel, redskap och maskiner m. m., äfvensom stenkol och andra för tekniska behof afsedda ämnen.

Strandningsolyckor förekomma ofta på Gotlands kuster, och hafva under denna period enligt inkomna uppgifter, af de under år 1871 — 34 strandade fartyg, 25 bergats, 9 förolyckats,
 » 1872 — 22 » » 10 » 12 »
 » 1873 — 28 » » 24 » 4 »
 » 1874 — 26 » » 18 » 8 »
 » 1875 — 16 » » 12 » 4 »

Af dessa strandade fartyg hafva 24 varit ångfartyg och 102 segelfartyg, af hvilka 4 ångfartyg och 33 segelfartyg förolyckats. Under denna period hafva, för att lemna biträde vid sjöolyckor, tidvis varit här stationerade dels årligen någon af kronans kannonångslupar, dels någon gång danska, men oftare svenska dyka-refartyg, hvilka alla verksamt bidragit till bergning af fartyg och gods.

De förnämsta afsättningsorterna för länets produkter hafva fortfarande varit: för spanmål Stockholm, Norrland och Norge, för trävaror de tyska hamnarne vid Östersjön samt England och Spanien, för kalk Östersjöhamnarne, för sandsten fastlandet jemte Fiuiland, Danmark och Holland samt för kreatur och fisk Stockholm.

På Gotland hållas marknader endast på tre ställen, nemligen i Visby, på Slite och Sandesrum i Grötlingbo socken och der endast en gång årligen å hvarje ställe. Torghandel förekommer hufvudsakligen endast i Visby.

5. Kameralförhållanden.

Tab. N:is 10 a o. 10 b. Till de uppgifter, som innefattas uti bifogade tabeller N:o 10 a och N:o 10 b, torde böra tilläggas följande upplysningar:

att kungs- och kungsladugårdar utgöras af dels Roma kungsgård, hvilken, förut tillsammans med lägenheterna Närsholmen och Skenholmen ansedd att utgöra $6\frac{7}{8}$ mantal, sedermera blifvit fördelad uti tre särskilda lägenheter, nemligen Roma kungsgård $5\frac{19}{32}$ mantal, Skenholmen 1 mantal och Närsholmen

$\frac{9}{32}$ mantal, hvilka hvar för sig utarrenderats på 20 år, de två förstnämnda från midfastan 1864 och Närsholmen från 1865; dels ock Visborgs kungsladugård med Vestergarnsholm, hvilka ock intill 1875 års midfaste varit gemensamt utarrenderade, men derefter blifvit hvar för sig på arrende under 20 år upplåtna; utgörande dessa fastigheter, hvilka båda äro af kungsladugårdsnatur, Visborg $1\frac{11}{32}$ mantal och Vestergarnsholm $1\frac{1}{32}$ mantal.

22 Gotlands län. Hemmansnaturer. Jordafsöndringar. Utländingar. Roteringen. Skiftesverket. Tab. N:o II. Kronouppbörd. Tab. N:o 12.

Uti tabellen 10 a äro Roma, Närsholmen och Skenholmen upptagna under rubriken boställen, enär dessa fastigheter äro sedan 1874 års början disponerade till landshöfdingelöneregleringsfonden, efter att förut hafva varit till lön åt landshöfdingen i länet anslagna;

att förra länsmansbostället $\frac{1}{2}$ mantal Odvalls blifvit till kronans omedelbara disposition indraget, hvadan antalet af fastigheter under sådan disposition ökats med detta hemman;

att boställenas antal, som minskats med sistomförmälda hemman, deremot ökats med Roma, Närsholmen och Skenholmen, hvilka till följd af Kungl. Kammarkollegii beslut i jordeboken omförts till boställen, så att antalet under perioden i sin helhet ökats med två;

att några säterin eller skattlagda kronofiskerin under enskild disposition eller frälseegendomar icke finnas;

att de under allmän disposition varande kronohemman utgöras af indragna landtstatsboställen och bohemman, som redan äro utarrenderade;

att de såsom boställen antecknade fastigheter bestå af 2 häradshöfdingeboställen, som numera äro indragna, 6 landtstatsboställen samt 47 prestgårdar och i öfrigt annexhemman;

att de under allmän disposition varande jordlägenheter utgöras af 5 holmar, 1 tomt i Visby, 1 skolhustomt i Fole samt lägenheterna Föhlagen i Björke och Ganthemshed i Ganthem;

att det under allmän disposition antecknade fiske utgöres af det s. k. Skälsjöfiske, som varit anslaget till landshöfdingen å lön, men numera blifvit disponerad på landshöfdingelöneregleringsfonden;

att de uti tabellen upptagna kronans verk och inrättningar äro fästningsverket vid Slite å ön Enholmen samt 7 fyrbåkar;

att af de 1,183 mantal vid förra periodens slut här befintliga kronohemman under enskild disposition $\frac{43}{64}$:dels mantal blifvit till skatte försälda, så att vid 1875 års slut af fyra kronohemman endast funnits kvar fem brukningsdelar med tillsammans $\frac{361}{864}$:dels mantal, hvaraf dock endast två brukningsdelar med $\frac{7}{32}$ hemmantal äro under stadgad åborätt upplätta och de öfriga äro anslagna under en kyrka och en prestgård;

att kronolägenheterna under enskild disposition bestå af en afsöndringsjord från Habdums prestgård, ett nybygge i Lau och en kyrkäng i Lye;

att all den öfriga jorden, med undantag af stads-, kyrko-, hospitals- och s. k. fri- och flytande jordar, är af kronoskattnatur; samt

att de 45 skattejordlägenheterna utgöras af 14 holmar, 9 lotter i Fjälemyr, 16 lotter i s. k. Bod- och Österudd, 2 lägenheter i Habdum, 1 i Lokrume, 1 i Vestkinde, 1 i Gothem och 1 lägenhet i Endre.

Under perioden äro för afgälds fastställande anmälda tillsammans 252 jordafsöndringar för all tid å tillsammans 4661,6318 kvadratref, hvaraf 232 stycken å tillhopa 4123,9682 kvadratref fått afgäld bestämd till sammanlagdt 250 kubikfot 20,27 kubiktum spanmål, hälften råg och hälften korn, samt 20 stycken å tillsammans 537,6636 kvadratref fått afgälden åsatt i penningar tillhopa 33 kronor 37 öre; hvarförutom två afsöndringar på viss tid å sammanlagdt 20,30 kvadratref fått afgälden bestämd till 13,433 kubikfot spanmål af ofvannämnda slag.

Vid 1875 års slut egde 10 utländska undersåtar fast egendom å Gotland till ett taxeringsvärde af 5,500 kronor för stads-egendom och af 373,500 kronor för fastighet å landet, af hvilken senare $7\frac{2}{5}$ mantal till ett taxeringsvärde af 369,500 kronor utgjorde jordbruksfastighet och den öfriga till värde af 4,000 kronor annan fastighet. Af dessa utländingar var 1 bayersk undersåte och egare af $\frac{3}{10}$ mtl med 6,400 kr. taxeringsvärde, 1 engelsman, egare af stadsfastighet till värde af 5,500 kr. och af landtfastighet $\frac{7}{10}$ mantal, taxerad till 41,500 kronor, samt de öfrige preussiske undersåtar och egare till $6\frac{4}{10}$ mtl med ett taxeringsvärde af sammanlagdt 321,600 kronor och till annan fastighet med taxeringsvärde 4,000 kronor. Dessutom egdes $7\frac{4647}{8000}$ mantal jordbruksfastighet af 13 personer, som förut varit utländska undersåtar, men sedermera erhållit svensk medborgarerätt. Dessa personer, hvilkas fastigheter innehade ett taxeringsvärde af 337,300 kronor, hade alla varit tyska undersåtar.

I afseende å roteringen hafva på Gotland blifvit indelade två båtsmanskompanin under en chef samt med 10 korporaler och 250 båtsmän. Till alla dessa 260 rotar äro torp vederbörligen uttagna. Vidare funnos vid 1875 års slut å landet 3 båtsmansrotar och uti Visby 10 rotar, hvarför vakansafgifter tills vidare erläggas. Extra roteringen utgöres af 14 rotar, som åtagit sig i krigstid hålla hästar i stället för karlar.

För skiftesverket har blifvit i sammanhang med närings- Tab. N:o 11. förhållanden närmare redogjort, hvartill äfvensom till den der omförmälda och bifogade tabellen N:o 11 hänvisas.

Uti tabellen N:o 12 redogöres för de från länet utgående Tab. N:o 12. statsbidragen eller den egentliga kronouppbörden.

De förhållanden, som utgjort de hufvudsakligaste grunderna för beskattningen inom länet, angifvas i följande tablå:

Tablå öfver de förhållanden, som utgjort de hufvudsakliga grunderna för beskattningen inom Gotlands län under åren 1871—1875.

	Hem- mantal å landet.	Antal personer, skyldige att erlagga mantals- penningar.			Taxeringsvärde å fastigheter.			Beskattningsbar inkomst.			Bevilling efter andra artikeln.		
		I Visby.	På lands- bygden.	Summa.	I staden.	På landet.	Summa.	I staden.	På landet.	Summa.	I staden.	På landet.	Summa.
År 1871	1,098	3,167	25,079	28,246	3,843,100,00	28,221,900,00	32,065,000,00	961,468,00	489,618,00	1,451,086,00	11,437,75	13,689,85	25,127,60
» 1872	1,098	3,194	25,342	28,536	3,857,600,00	28,456,300,00	32,313,900,00	999,733,00	509,885,00	1,509,618,00	11,827,75	13,969,30	25,797,05
» 1873	1,098	3,303	25,522	28,825	3,888,800,00	29,285,500,00	33,174,300,00	1,085,395,00	572,948,00	1,658,343,00	12,698,61	14,855,79	27,554,40
» 1874	1,098	3,369	25,558	28,927	3,984,600,00	30,101,600,00	34,086,200,00	1,238,794,00	616,699,00	1,855,493,00	14,278,06	15,551,67	29,829,73
» 1875	1,098	3,483	25,707	29,190	4,060,300,00	30,286,200,00	34,346,500,00	1,295,871,00	658,947,00	1,954,818,00	14,885,76	16,027,15	30,912,91

Bevillningen efter 1 och 3 artikeln har uppgått till:

	Bevillning efter 1:a artikeln			Bevillning efter 3:e artikeln		
	i staden.	på landet.	Summa.	i staden.	på landet.	Summa.
	1871	890,60	7,475,60	8,366,20	1,537,33	144,49
1872	1,790,80	15,109,60	16,900,40	1,244,50	230,90	1,475,40
1873	927,60	7,597,60	8,525,20	1,702,50	269,60	1,972,10
1874	949,00	7,604,60	8,553,60	1,912,50	484,30	2,396,80
1875	980,60	7,639,00	8,619,60	1,985,50	33,30	2,018,80

I afseende å länets landstings uppörd, utgifter och uttaxeringar åberopas följande:

a) Uppbörd.

	Brävningsmedel.	Räntor.	Taxerade medel.	Summa.
1871	4,304,45	60,64	2,527,07	6,892,16
1872	4,306,94	30,29	2,532,33	6,869,56
1873	3,929,06	50,07	3,539,78	7,518,91
1874	3,179,80	46,56	4,947,14	8,173,50
1875	6,467,91	132,63	2,810,60	9,411,14
Summa	22,188,16	320,19	16,356,92	38,865,27

Visby stads inkomster och utgifter åren 1871—1875. a) enligt stadsfullmäktiges beslut och derå grundad stat.

År	Inkomster.				Utgifter.			
	Brävningsförsäljningsmedel.	Öfriga inkomster.	Uttaxeringar.	Summa.	Aflönningar.	Fattigvårdsutgifter.	Öfriga utgifter.	Summa.
	1871	11,119,71	1) 67,888,04	30,000,61	109,008,36	19,326,01	19,891,46	42,761,60
1872	11,139,70	1) 107,811,52	34,284,43	153,235,65	19,582,10	19,863,86	160,884,92	200,330,88
1873	9,648,67	1) 108,122,27	31,988,43	149,759,37	20,647,09	22,169,83	83,518,22	126,335,14
1874	8,388,23	52,380,17	32,908,90	93,677,30	21,785,44	19,502,53	85,579,55	126,867,52
1875	2) 17,712,03	62,268,47	38,030,28	118,010,78	22,682,25	21,953,28	77,027,35	121,662,88

b) Enligt stater, fastställda af kyrkostämman.

År	För kyrkans och presterskapets behof.						För folkskolans behof.							
	Inkomster.			Utgifter.			Inkomster.			Utgifter.				
	Bänkyror m. m.	Taxerade medel, inberäknade personela afgifter.	Af befintliga behållningar disponerade.	Summa.	Löner och arvoden.	Öfriga utgifter och afkortningar.	Summa.	Statsanslag m. m.	Taxerade medel, inberäknade personela afgifter.	Af befintliga behållningar disponerade.	Summa.	Löner och arvoden.	Öfriga utgifter och afkortningar.	Summa.
1871	1,410,25	6,868,68	200,00	8,478,93	5,194,23	3,466,79	8,661,02	1,336,96	5,886,72	500,00	7,723,68	4,183,33	3,513,89	7,697,22
1872	1,274,00	6,023,67	1,500,00	8,797,67	5,196,62	4,035,81	9,232,43	1,901,50	5,479,59	—	7,381,09	4,283,33	2,289,26	6,572,59
1873	1,210,87	8,066,39	700,00	9,977,26	5,543,00	4,214,81	9,757,81	1,515,22	5,988,14	—	7,503,36	5,233,33	2,096,21	7,329,54
1874	1,472,56	8,224,32	—	9,696,88	5,703,00	4,204,35	9,907,35	1,723,51	7,161,23	—	8,889,74	6,650,00	2,341,31	8,991,31
1875	1,322,53	9,092,74	—	10,415,27	5,733,50	5,020,09	10,753,59	1,920,27	7,154,26	—	9,074,53	6,919,44	3,573,49	10,492,93

1) Här ingår lyftadt statsanslag för vågbytarens sammanbindning med land, för åren 1871—1873 tillsammans 130,000 kronor.

2) Här inberäknadt stadens andel, 8,650 kronor 16 öre, i Spritvaruförsäljningsaktiebolagets nettovinst.

Anm. Skillnaden emellan inkomster och utgifter de olika åren har beträffats dels af befintliga behållningar och dels genom upplåning.

b) Utgifter.

	Förvaltning.	Sjukvård.	Folkundervisning.	Veterinärväsensdet.	Skogshushållning.	Rofdjurspremier.	Vägunderhåll.	Summa.
1871	1,076,50	2,800,00	849,60	1,900,00	263,68	500,00	—	7,389,78
1872	1,106,82	3,600,00	—	1,900,00	21,67	500,00	—	7,128,49
1873	1,254,86	3,408,33	—	1,900,00	149,66	750,00	40,00	7,502,85
1874	1,210,17	3,016,67	500,00	1,900,00	407,59	750,00	12,00	7,796,43
1875	1,414,89	1,850,00	1,500,00	1,900,00	306,83	750,00	12,00	7,733,72
Summa	6,063,24	14,675,00	2,849,60	9,500,00	1,149,43	3,250,00	64,00	37,551,27

c) Uttaxering å bevillningen, beräknad efter bevillningskrona:

	För jordbruksfastighet		För annan fastighet.		För inkomst.	Enligt andra grunder i Visby stad.
	å landet.	i Visby.	å landet.	i Visby.		
1871	—	28	—	06	—	250
1872	—	33	03	11	03	275
1873	—	37	08	16	08	275
1874	—	29	—	08	—	275
1875	—	34	07	14	07	275

För häradenas behof hafva i sammanhang med kronoskat-
terna uttaxerats under år 1871: 1,558 kronor 25 öre, under
1872: 1,332 kronor 29 öre, under 1873: 154 kronor 21 öre,
under 1874: 320 kronor 8 öre och under 1875: 2,110 kronor
36 öre, hvilka behof hufvudsakligen afsett utgifter till kronobrefbä-
ring samt underhåll af milstolpar, tingshus, häradsfängelser m. m.Visby stads utgifts- och inkomststater under denna period
upptagas uti nedan intagne tabell:

Till betäckande af de utgifter, som skolat genom uttaxering fyllas, utgingo å hvarje bevillningskrona:

	För stadens behof.		För kyrka och presterskap.		För folkskolan.		Summa uttaxering på bevillningskrona.	
För 1871 års behof.....	2	70	—	50	—	48	3	68
» 1872 » »	2	90	—	40	—	42	3	72
» 1873 » »	2	61	—	56	—	45	3	62
» 1874 » »	2	50	—	53	—	51	3	54
» 1875 » »	2	58	—	53	—	45	3	56

och dessutom personela utskylder till fattigvården, kyrkan och folkskolan.

För kommunerna på landet är det i brist af fullständiga uppgifter icke möjligt att för alla åren af denna period meddela upplysningar om deras rätta kommunala inkomster och utgifter. Emellertid för att kunna för en viss tidpunkt under perioden åskådliggöra landtkommunernas finanser, har från Statistiska Centralbyrån erhållits dess efter dit ingifna primäruppgifter uppgjorda statistiska redogörelse öfver landtkommunernas finanser å Gotland för år 1874; och får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, som det torde tillåtas att i öfrigt hänvisa till Statistiska Centralbyråns redogörelser för de år, som omfatta denna period och för hvilka sådana redogörelser blifvit eller kunna blifva upprättade, för sagda år 1874 här framlägga ett utdrag af Byråns berörda, hit insända redogörelse:

Taxeringsvärde å fast egendom.	Beskattningsbar inkomst.	Skilnad mellan upptagna (—) och inbetalda (+) län.	Kommunernas tillgångar i		Kommunernas skulder gjorda af		Inkomster af		Utgifter beslutade af	
			fastigheter och inventarier.	fordringar, värdepapper och kontant.	kyrko-stämma.	kommunal-stämma.	influtna utskylder och personela afgifter.	andra slag.	kyrko-stämma.	kommunal-stämma.
29,402,200	572,948	— 858	250,189	302,661	5,227	2,972	100,175	60,495	104,747	52,401
							160,670 kronor		157,148 kronor	

I fråga om *presterskapets löneinkomster* hänvisas till hvad om dessa uti berättelsen rörande förra femårsperioden blifvit

utredt. Den i hela länet afslutade lönerogeringen har börjat tillämpas inom 19 pastorat.

6. Politi.

I afseende å *rättsväsendet* och fångvården är icke annat att tillägga, till hvad förut derom är vordet omfördt, än att den genom Nådigt bref den 4 Oktober 1872 stadgade omorganisation af rådstufvurätten och magistraten i Visby ännu icke trädt i verkställighet.

Beträffande *landtstatens* organisation har icke någon förändring deri egt rum; men sedan år 1873 hafva landshöfdinge- och militärbefälhafvarebefattningarna, som dittills varit i en hand förenade, blifvit från hvarandra skilda och dessa embeten åt särskilda personer anförtrödda.

Om länets militärstyrka har förut till en del blifvit ordadt. *Gotlands beväring öfvas*, befålet å befälsmöte på exercisplatsen Södra Byrummet strax söder om Visby, men korpsen i öfrigt å kompanimöten, i allmänhet inom kompaniets stånd å dertill bestämda mötesplatser hvartannat år samt hvartannat bataljonsvis, Visby bataljon å Södra Byrummet, Norra bataljonen å Vallstenarum, Medelbataljonen å Petsarverum eller Blekväten och den Södra bataljonen å Stånga malm; dock med det undantag att ej mindre några af de närmast staden belägna kompanin i brist af lämpliga exercisplatser hålla sina öfningar jemte Visby kompani å Södra Byrummet, än äfven några andra kompanin, som icke medgifvit att fullgöra sin exercisskyldighet utom kompaniets stånd och dertill enligt gällande konvention icke äro pligtiga, sålunda icke deltaga uti de hvart annat år återkommande bataljonsöfningarna utan då öfvas å sina inom kompaniets stånd belägna mötesplatser. Artilleristyrkan öfvas dels utanför staden å Södra Byrummet och dels å en slätt, tillhörande Visborgs kungsladugård. Som mötesplatserna i allmänhet äro enskilda personer eller kommuner tillhöriga, hafva på senare tider

ofta svårigheter uppstått för rättigheten att dem begagna. Hvad inqvarteringen under mötestiderna beträffar, har äfven sådan ofta varit underkastad svårigheter, enär fastighetsegarne icke enligt lag äro pligtiga att till truppen under sådana förhållanden lemna inqvartering; dock har det hittills alltid lyckats att någorstädes i närheten af exercisplatserna bereda befäl och manskap nödig bostad och utrymme mot godtgörelse, som af dem bekostats.

På *Enholmens befästningsverk* finnas uppförda dels 2 bombfria kasematterade verk med 24 kanoner, hvaraf 8 af Helvigs modell, de senare 24-åriga och de öfriga 7 tums framladdningsbombkanoner, dels ock ammunitionshus och kasernbyggnad. Det der anställda bevakningsmanskap har hittills bestått af 1 konstapel och 2 man af artilleriets stamtrupp. Detta befästningsverk bevakar inloppet till Slite hamn.

Med afseende å *undervisningsväsendet* inom länet torde böra anmärkas följande:

Bland allmänna undervisningsanstalterna inom länet intager *Visby Högre elementarläroverk* första rummet. Undervisningen handhafves under Efori inspektion af rektor samt 5 lektorer, 10 adjunkter och 3 lärare uti musik, teckning och gymnastik. Läroverkshuset blef färdigbyggt år 1859. Ehuru det då ansågs lemna tillräckligt utrymme för undervisningens obehindrade gång, har det dock på senare åren, till följd af lärjungarnes allt mer tilltagande antal och äfven till följd af förändrade stadganden rörande lärjungarnes indelning i olika klasser inom åtskilda undervisningslinier, visat sig vara alltför trångt. De derstädes inredda undervisningslokaler äro dessutom behäftade med det anmärkningsvärda felet, att de icke kunna vederbörligen uppeldas, så

att under kalla vintrar rummens värmegrad i allmänhet icke kan uppdrivas till högre än 10 à 12 grader, hvilket förhållande måste och äfven visat sig vara för lärarnes och lärjungarnes helse menligt. Särskild gymnastikbyggnad är uppförd, hvilken jemväl visat sig vara för liten i förhållande till lärjungarnes antal. Uti läroverket har under denna period varit intaget vid vårterminen år 1871 ett antal af 223, år 1872: 212, 1873: 202, 1874: 204 och 1875: 219 alumner, af hvilka ett antal af 13 under 1871, 7 under 1872, 7 under 1873, 7 under 1874 och 7 under 1875 aflagt maturalitetsexamen. Under höstterminen 1875 voro 246 lärjungar i läroverket intagne.

En *högre folkskola* är inrättad vid Klintehamn samt i öfrigt inom länet 78 *fasta folkskolor* och 37 *småskolor*, hvaraf 2 flyttande men de öfriga fasta. Vid slutet af år 1875 begagnades vid samtliga folkskolorna undervisningen af 6,979 barn, under det inom stiftet funnos 8,163 barn i skolåldern. För uppsigten å folkundervisningen har under perioden varit i länet anställd en folkskoleinspektör; och hafva för folkundervisningen till folkskolorna inom de särskilda kommunerna af statsanslag utbetalts under år 1871: 10,349 kronor 50 öre, under år 1872: 21,462 kronor, under 1873: 22,394 kronor 45 öre, under 1874: 24,775 kronor och under 1875: 28,481 kronor 25 öre.

Under 1875 funnos inom länet för den högre folkskolan, öfriga folkskolorna och småskolorna tillsammans 88 egna *skolhus*. I 60 skoldistrikt funnos planteringsland, men i öfriga distrikten saknades sådant.

Landstinget har visat nit för länets folkundervisning medelst beviljande af anslag dels under åren 1871, 1874 och 1875: 500 kronor till en *anstalt för bildande af lärare och lärarinnor* för småskolor, dels för år 1871 till folkskrifter för folkskolorna 349 kronor 60 öre, dels ock under åren 1874 och 1875 till åstadkommande af en *folkhögskola* inom länet, ej mindre 1,173 kronor

för skolans första uppsättning, än äfven årligen för tre år 1876—1878 under vissa vilkor ett förslagsanslag å 2,700 kronor. En sådan folkhögskola, hvartill äfven kommuner och enskilde bidragit, har ock under innevarande år kommit till stånd och sedan den 2 sistlidne Oktober börjat sin verksamhet vid Isum i Atlingbo socken.

Uti 66 skoldistrikt funnos år 1875 *sockenbibliotek*; och uti Visby stad har det genom enskildes bemödanden förut inrättade s. k. *stadsbiblioteket* under hela perioden på ett berömvärdt sätt fortsatt sin verksamhet medelst utlåning af böcker, kostnadsfritt åt mindre bemedlade. Dessutom finnas i Visby några enskilda *lämbibliotek*, derifrån böcker endast mot afgift allmänheten tillhandahållas.

Såsom undervisningsanstalter torde dessutom böra nämnas dels ofvan omförmälda *seminarium för bildande af lärare och lärarinnor* för småskolorna, hvartill utgiften af landstinget bekostas, dels en *söndagsskola i Visby* för yrkesarbetare, dels en *slöjdskola för flickor* äfven i Visby, dels ock tre *barnhem*, af hvilka ett i Visby med en förestånderska och 12 barn beror hufvudsakligen af enskild välgörenhet, och de öfriga två, det ena för gossar och det andra för flickor, inrättats helt och hållet på H. K. H. Prinsessan Eugenie's bekostnad vid Fridhem i Vesterhejde socken och i hvilka senare 24 barn, 12 gossar och 12 flickor, äro intagna samt undervisas af 3 lärarinnor såväl i vanliga skolämnen som äfven i handarbeten, trädgårdsskötsel med mera.

Vid *artilleriläroverket* i Visby har af 1 informationsofficer och 2 underlärare undervisning lemnats under år 1871 å 13, 1872 å 9, 1873 å 7, 1874 å 18 och 1875 å 35 elever.

Navigationsskolan i Visby, hvartill staden bekostar lokalen, handhafves af en direktion med två lärare. Angående denna skolas verksamhet meddelas utredning uti bifogade uppgift:

Uppgift från navigationsskolan i Visby för åren 1871—1875.

	Debet.										Kredit.						Antal elever.											
	Behållning från förra året.		Statsanslag.				Räntemedel.		Summa.		Utgifter.				Behållning till nästa år.		Summa.		Sjökapte-ner af 1:a klassen.		Sjökapte-ner af 2:a klassen.		Styrmän af 2:a klassen.		Ångfartygsbefälhafvare.		Summa.	
			Aflöning.		Till underhåll.						Aflöning.		Till underhåll.						Inskrifne.	Vixamti-nerade.	Inskrifne.	Vixamti-nerade.	Inskrifne.	Vixamti-nerade.	Inskrifne.	Vixamti-nerade.		
	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.	Kr.	ö.
År 1871	302	20	3,000	—	750	—	6	—	4,058	20	3,000	—	658	06	400	14	4,058	20	6	4	2	1	14	8	—	—	22	13
» 1872	400	14	3,000	—	750	—	7	40	4,157	54	3,000	—	696	68	460	86	4,157	54	4	4	6	2	17	11	—	—	27	17
» 1873	460	86	3,000	—	750	—	6	46	4,217	32	3,000	—	740	60	476	72	4,217	32	3	3	9	6	15	6	—	—	27	15
» 1874	476	72	3,000	—	750	—	3	—	4,229	72	3,000	—	719	01	510	71	4,229	72	5	5	4	4	20	13	—	—	29	22
» 1875	510	71	5,500	—	750	—	22	50	6,783	21	5,500	—	706	54	576	67	6,783	21	2	2	10	8	18	11	15	15	45	36

Sedan Kungl. Maj:t under år 1875 nådigst beviljat anslag till en början för ett år åt en extra lärare uti maskin- och ångbåtslära, har undervisning uti detta ämne den 1:a Oktober samma år börjat att meddelas.

För länets lägre *landtbruksskola* äfvensom för hushållnings-sällskapets *slöjdundervisningsanstalt* har blifvit förut vid utredning om åkerbruks- och boskapsskötsel närmare redogjordt.

Offentliga *sjukvårdsinrättningar* för länet utgöras fortfarande af ett hospital för sinnessjuka samt ett lasarett med kurhus, alla i Visby.

Dessa sjukvårdsinrättningar handhafvas af en gemensam direktion och en gemensam läkare. Vid *hospitalet* äro dessutom anställda syssloman, uppsyningsman, förestånderska och i öfrigt en betjening, bestående af 4 personer. Hospitalet är afsedt för högst 30 hjon. Till följd af bristande utrymme kunna läkaren och sysslomannen icke bo vid inrättningen. För perioden lemnas angående hospitalet i öfrigt följande redogörelse:

Redogörelse för Visby hospital, åren 1871—1875.

	Inkomster.						Utgifter.						Antal sjuke.		Antal sjukplatser.
	Afgäld och arrenden.		Andra inkomster.		Summa.		För egentliga sjukvården.		Andra utgifter.		Summa.		Summa.	Medeltal dagligen.	
1871	9,271	68	2,249	73	11,521	41	8,247	86	1,115	80	9,363	66	26	21,25	25
1872	9,542	10	2,091	86	11,633	96	8,339	88	2,462	44	10,802	32	31	24,73	28
1873	10,026	41	2,565	17	12,591	58	8,863	16	1,956	96	10,820	12	33	27,80	28
1874	10,054	27	3,185	75	13,240	02	10,924	53	934	58	11,859	11	33	27,53	30
1875	9,805	96	4,610	35	14,416	31	12,556	63	3,298	41	15,855	04	34	28,62	30
Summa	48,700	42	14,702	86	63,403	28	48,932	06	9,768	19	58,700	25	157	129,93	—
Medeltal under perioden	—	—	—	—	12,680	66	—	—	—	—	11,740	05	31,4	25,98	28

Till Kungl. Serafimerordensgillet hafva levererats öfverskottsmedel 1871: 2,700 kronor och 1874: 3,000 kronor.

Utspisningskostnaden utgjorde för dagportion 1871: 45 öre, 1872: 47 öre, 1873: 49 öre, 1874: 52 öre och 1875: 53 öre.

Hospitalet eger 70 stycken jordlägenheter, i areal utgörande 8,581 kvadratref 29 stänger; deraf voro vid 1875 års utgång 6,806 ref 57 stänger utarrenderade; och utgjorde arrendebeloppet för nämnda år 7,695 kronor 45 öre.

Under hospitalsdirektionens vård stå äfven de i Visby be-fintliga kyrkruiner och ringmuren omkring staden, för hvars vårdande äro anslagna inkomsterna af 146 hospitalstomter i Visby, hvilka inkomster tillika med utgifterna årligen uppgått till följande belopp:

	Inkomster.	Utgifter.	Fondens behållning vid årets slut.
1870	—	—	434,02
1871	270,85	162,84	—
1872	246,21	57	—
1873	248,80	129,07	—
1874	248,58	644,30	—
1875	241,42	52,50	644,17

Under år 1872 erhöles dessutom ett anslag af 199 kronor 15 öre af statsmedel till ringmurens understödjande på vissa ställen, hvilket anslag samma år blef för anmärkta ändamålet användt.

Som dessa inkomster befinnas vara allt för små för att kunna så, som vederbör, från förstöring skydda omförmälda ruiner, så blir följden den, att dessa sköna minnesmärken komma att så småningom allt mer och mer förfaras och förstöras.

Lasarettet jemte kurhuset utgöres af en stenbyggnad, uppförd invid hospitalet på en detsamma tillhörig tomt. Som detta lasarett är alltför litet i förhållande till länets behof, har lands-tinget till en tillbyggnad anslagit 15,000 kronor. Till denna tillbyggnad blef under hösten 1875 grunden lagd; och skulle enligt entreprenadkontrakt tillbyggnaden vara färdig hösten 1877. Den nuvarande byggnaden är beräknad endast till 27 sängar å sjelfva lasarettet och till 15 sängar å kurhusafdelningen; men för att åstadkomma nödigt utrymme, har till sjuksal under senaste åren äfven måst användas direktionens samlingsrum, under

hvilken tid direktionen fått hålla sina sammanträden å länsstyrelsens sessionsrum. Lasarettets och kurhusets inkomster och utgifter samt antal vårdade sjuke hafva utgjort:

	Inkomster.	Utgifter.	Vårdade sjuke.		Priset å hel dagportion.
			Summa.	Medeltal dagligen.	
<i>Lasarettet.</i>					
1871	6,594	6,771	202	18,94	43
1872	5,939	5,926	181	13,53	45
1873	7,188	7,207	203	19,89	47
1874	11,149	12,269	195	19,86	50
1875	13,898	11,706	182	17,58	50
Summa	44,770	43,881	963	80,80	—
Medeltal under femårsperioden	8,954	8,776	192,6	17,96	—
<i>Kurhuset.</i>					
1871	5,737	3,061	45	6,46	43
1872	5,707	2,915	31	3,86	45
1873	5,773	2,360	21	1,67	47
1874	—	—	29	4,00	50
1875	—	—	14	2,25	50
Summa	17,218	8,338	140	18,24	—
Medeltal under femårsperioden	—	—	28	3,65	—

Kurhusafgiften har för hvardera af åren 1871, 1872 och 1873 utgått med 20 öre af mantalsskrifven person, och hafva af öfverskottet af derigenom influtna medel såsom bidrag till allmänna sjukvården användts år 1871: 2,550 kronor, 1872: 1,700 kronor och 1873: 2,450 kronor.

Sjukvårdsafgiften har för hvardera af åren 1874 och 1875 utgått med 50 öre för man och 25 öre för qvinna.

Af landstingsmedel hafva följande bidrag af lasarettet åtnjutits, nemligen år 1871: 1,400 kronor, 1872: 2,200 kronor, 1873: 1,900 kronor, 1874: 2,600 kronor och 1875: 700 kronor.

Af hospitalsmedel erhåller lasarettet årligen 600 kronor.

Legosängsafgifterna, hvilka utgjort år 1871: 1,984 kronor 40 öre, 1872: 1,366 kronor 75 öre, 1873: 2,099 kronor 60 öre, 1874: 2,077 kronor 35 öre och 1875: 1,654 kronor, hafva till och med 1874 utgått med 1 krona 25 öre för personer, som begagnat enskildt rum, med 40 öre för husbönder, handverkare

samt deras hustrur och barn och med 25 öre för andra betalande, samt år 1875 med 1 krona 50 öre för sjuke, som begagnat enskildt rum, med 50 öre för husbönder, handtverkare samt deras hustrur och barn samt med 25 öre för andra betalande; och hafva friplatser fortfarande i ömmande fall, efter läkarens bepröfvande, medgifvits i tre sängar.

Under hela perioden hafva inom länet varit anställda 1 regementsläkare, som tillika fungerat som läkare vid hospitalet, lasarettet och kurhuset, 1 stadsläkare i Visby samt 3 provinsialläkare, hvilka senare, stationerade en i Visby, en i Hemse och en i Slite, tillika äro bataljonsläkare vid nationalbeväringen. De två sistnämnda äro försedda med fria bostäder af det distrikt, inom hvilket de tjenstgöra.

I Visby är stationerad en länsdjurläkare. Dessutom finnes en distriktsdjurläkare i Hemse, aflönad af landstinget. Landstinget har äfven anslagit lönetillökning åt länsdjurläkaren.

Inom länet funnos under denna period tre apotek, ett i Visby, ett i Hemse och ett i Slite; och har landstinget till upprätthållande af de två senare årligen anslagit 200 kronor åt hvardera under åren 1871—1874.

Vid 1875 års landsting blefvo till uppförande af sjukstugor i Hemse och Slite anslagna 6,000 kronor till hvardera, att utgå under 1876 och 1877 med hälften under hvarje år, afsedda för

Hemse och Slite provinsialläkaredistrikt, mot vilkor att hvardera distriktet bekostade hvad som ytterligare komme att erfordras för dessa sjukstugors uppförande och ordnande, hvarefter landstinget ville för framtiden såväl bekosta sjukstugornas underhåll till byggnader och utredningspersedlar, som äfven ansvara för de utgifter i öfrigt, som med sjukvården derstädes voro förenade. Som emellertid pluraliteten af socknarnas inom olika distrikten ombud vid utlysta sammanträden förklarar sig icke vilja deltaga uti kostnaden för sjukstugornas uppförande och ordnande, har vidare åtgärd icke kunnat i detta afseende vidtagas; och har detta års landsting beslutat, att de för år 1876 redan uttaxerade och för sagda ändamål afsedda 6,000 kronor skulle reserveras och förräntas samt i framtiden användas för enahanda eller likartadt ändamål.

Under 1869 blef på bekostnad af H. K. H. Prinsessan Eugenie i närheten af och söder om Visby invid havvet uppförd en vacker stenbyggnad, afsedd till sjukhem för 12 obotligt sjuka från staden och landet, hvilken stiftelse till sin tillvaro betryggats dels genom denna nådiga Furstinnas och högstsalig H. M. Enkedrottning Josefinas frikostiga bidrag, dels ock medelst donationer af enskilde personer och årligt anslag af landstinget. Denna stiftelses förvaltning och ordnande är uppdragen åt en styrelse med biträde af en läkare och en förestånderska samt nödigt antal betjening. Af dess räkenskaper visar sig följande:

	Antal patienter.				Inkomster.			Utgifter.		
	Under året vårdade.	Ut-skrifne.	Döde.	Vid årets slut kvarliggande.	Behållning från förra året.	Inkomster.	Summa.	Utbetalningar.	Behållning.	Summa.
1871.....	14	1	3	10	15,067,14	4,402,48	19,469,62	2,892,62	16,577,00	19,469,62
1872.....	17	1	2	14	16,577,00	15,113,73	31,690,73	3,955,70	27,635,03	31,690,73
1873.....	15	—	1	14	27,635,03	6,617,49	34,252,52	4,607,19	29,645,33	34,252,52
1874.....	17	1	3	13	29,645,33	2,768,00	32,413,33	4,178,07	28,235,26	32,413,33
1875.....	16	1	2	13	28,235,26	7,748,86	35,984,12	4,768,37	31,215,75	35,984,12

Anm. Sjukhemmens byggnader hafva blifvit uppförda och dess ursprungliga inventarier anskaffade helt och hållet på bekostnad af H. K. H. Prinsessan Eugenie, som dessutom låter årligen till sjukhemmens läkare, förestånderska och personal utbetala arvoden och löner, hvilka alltså icke äro bland utgifterna inberäknade; uti behållningen äro icke heller inberäknade värden å byggnader och inventarier; af behållningen voro vid 1875 års slut utstående mot ränta 30,000 kronor; patienternas dagportioner hafva under 1875 i medeltal uppgått till 81 öre; dock har vid uträkningen häraf icke tagits i beräkning ränta å byggnaders och inventariers värde.

Hittills har det för patienterna afsedda antal platser ständigt varit fylldt, och sedan några ytterliga rum blifvit i byggnaden inredda hafva till och med 14 patienter på en gång under vissa tider derstädes varit intagne.

I Hamra socken finnes en *helsobrunn*, som förr varit mycket anlitad i synnerhet af länets befolkning, men numera synes icke vidare begagnas.

I Visby finnas en *vattenkuranstalt* med varma och kalla bad och en annan *badinrättning* för kalla bad, hvilka båda, ställda på aktier, äro mycket anlitade af badgäster såväl från fastlandet, som från skilda delar af länet. Antalet af främmande badgäster har i medeltal årligen uppgått till omkring 600.

Inom länet funnos år 1875 44 *barnmorskor*, 2 anställda i Visby och de öfriga å landsbygden.

En fond af 10,000 kronor, hvaraf räntan skall utgå till understöd åt *pauvres honteuses* i Visby, har blifvit grundad på

enskild persons testamente och är förvaltd af härvarande domkapitel.

Afvenledes hafva några *pensions- och understödsföreningar*, som under föregående tid bildats, med sin verksamhet fortfarande. *Köpmansgillet*s pensionsförenings behållning hade vid 1875 års slut uppgått till 97,234 kronor och från detsamma under nyssnämnda år utdelats till 39 pensionärer 3,675 kronor och till 13 gratialister 240 kronor. *Skepparegillet*s fond utgjorde vid 1875 års slut 14,704 kronor 59 öre och från densamma utgäfvo under samma år åt 69 personer tillsammans 444 kronor 8 öre. *Skeppareföreningens fond* uppgick samma tid till 19,460 kronor 51 öre och hade samma år åt 23 personer utdelat 525 kronor 20 öre. Från den under Skepparegillet's vård stående s. k. *Dubbeska donationsfonden*, uppgående vid 1875 års slut till 16,668 kronor, hade under året tilldelats åt 17 personer tillsammans 990 kronor. *Fabriks- och handtverksidkares pensionsinrättning* egde vid 1875

års utgång en behållning af 14,989 kronor 60 öre. Pensionsutdelning ur denna inrättning egde under 1875 rum med 415 kronor 16 öre till 18 personer.

Tab. N:o 13. Den första *sparbank*, som i länet bildades, var sällskapet D. B. W:s *sparbank*. Vid 1865 års slut funnos här endast 4 och vid slutet af år 1870, sedan en af de äldre upphört, 14

sparbanker. Under denna period hafva 9 tillkommit, så att vid periodens slut inom länet funnos inalles 23 sparbanker. Om dem lemna bifogade tabell N:o 13 närmare utredning.

Länets olika sparbanker, tiden för deras öppnande samt deras verksamhet och ställning hvar för sig under året 1875 angifves uti följande:

Öfversigt af sparbanksrörelsen på Gotland under år 1875.

	Antal delegare vid slutet af år		Delegarnes behållning vid slutet af år			Insatt under år		Uttaget under år		Ränta tillgodoförd delegarne.		Reservfond vid slutet af år		Förvaltningskostnader m. m.				
	1874.	1875.	1874.		1875.	1875.		1875.		1875.		1874.	1875.	1875.				
Sparbanker öppnade																		
Sällskapet D. B. W:s 1830	5,734	5,835	61,576	11	645,150	46	150,315	69	146,594	66	29,853	32	39,132	22	41,498	46	3,666	30
Klinte sockens 1863	707	713	69,528	60	74,028	25	10,079	42	8,879	25	3,299	48	3,027	00	3,506	00	292	00
Bunge » 1864	451	472	59,879	34	65,412	28	12,135	95	9,633	76	3,030	75	2,042	75	2,081	74	680	43
Burs pastorats 1867	667	691	76,473	55	82,410	63	16,547	24	14,467	44	3,857	28	1,363	93	2,029	28	179	83
Vänge sockens 1868	104	102	10,139	18	12,646	51	3,140	80	1,187	11	553	64	183	37	315	98	25	24
Martebo » »	53	53	4,148	92	3,769	03	206	87	783	40	196	64	225	48	104	12	170	55
Mästerby » »	106	102	7,988	75	7,004	57	810	22	2,159	54	365	14	263	21	291	58	54	00
Stenkumla och Träkumla socknars 1868	115	122	9,620	10	12,131	35	3,435	82	1,443	96	519	39	92	43	174	97	—	—
Alfva pastorats »	649	661	65,651	52	73,032	33	11,215	00	7,136	45	3,302	26	1,483	93	2,321	39	100	00
Sanda sockens 1869	216	226	9,925	68	11,039	46	2,145	03	1,546	72	515	47	239	05	371	55	—	—
Kräklingbo » »	358	354	66,465	31	66,482	10	10,589	24	13,856	41	3,283	96	1,259	63	1,694	61	235	04
Hogrån » 1870	83	84	8,095	30	8,465	90	1,486	00	1,475	10	359	70	160	16	286	75	30	00
Hejde pastorats »	205	241	64,414	74	70,808	32	15,653	97	12,482	89	3,217	50	1,400	00	2,000	00	227	15
Lärbro sockens »	337	347	31,657	92	33,882	31	6,897	23	6,255	23	1,582	39	547	67	909	63	66	80
Tingstade » 1871	202	139	13,432	85	10,544	16	1,276	75	4,646	72	481	28	142	70	238	79	20	00
Garde » »	341	378	40,909	32	50,001	12	12,076	11	5,194	86	2,210	55	530	29	995	99	81	65
Hangvar och Halls »	145	140	17,724	52	18,807	62	4,291	85	4,114	47	905	32	173	06	334	92	39	62
Atlingbo pastorats »	92	86	5,234	01	5,701	11	833	13	614	06	248	03	104	75	159	75	—	—
Hellvi sockens »	92	91	5,642	29	5,156	02	1,078	82	1,808	19	243	10	89	14	175	24	25	00
Eskelhems » 1872	155	151	8,523	30	9,954	52	3,606	92	2,617	59	441	39	148	27	256	96	—	—
Ala » 1873	64	70	3,216	61	5,511	19	2,659	17	614	26	249	67	23	00	45	00	31	05
Othems » 1874	48	166	716	40	9,666	23	8,888	18	293	27	354	92	—	—	79	18	—	—
Dalhems pastorats »	40	75	917	47	3,809	86	2,894	00	130	87	129	26	3	99	38	80	4	25
Summa	10,964	11,299	1,191,882	69	1,285,415	33	252,268	41	247,936	21	59,200	44	52,691	03	59,860	69	5,923	91

Jemföras ofvanstående uppgifter med de för nästföregående period, visar det sig att från år 1870 till år 1875 insättarnes antal ökats med 5,472, att insättningarnas belopp stigit från 510,140 till 1,285,415 kronor med 775,275 kronor och att sparbankernas egna fonder förökats från 34,662 till 59,861 kronor med 25,199 kronor. För insättning uti ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm har derjemte sällskapet D. B. W:s sparbank varit en medlare och till 1875 års utgång till nämnda anstalt insändt för insättare tillsammans 30,674 kronor.

Vid 1875 års slut funnos inom länet 87 socken- samt 11 kyrko- och skolmagasin med en spanmålsbehållning i de förra af 58,416 och i de senare 6,062 kubikfot.

Inom hvardera af länets härad finnes en *brandstodsförening*. Vid 1875 års slut utgjorde försäkringssumman för norra häradets förening 15,062,627 kronor och för det södra häradet 17,081,625 kronor, hvadan försäkringsbeloppen sedan periodens början stigit med 3,528,161 kronor för norra samt 3,348,040 kronor för södra häradets förening. Såsom brandskadeersättning hafva blifvit utbetalda:

	Af norra häradets förening.	Af södra häradets förening.
år 1871	9,309: 54	21,081: 34
» 1872	859: 97	8,537: 57
» 1873	12,975: 94	5,084: 61
» 1874	9,684: 49	14,457: 79
» 1875	7,689: 27	5,027: 33.

För betäckande af dessa ersättningar hafva af föreningarnas delegare sammanskjutits högst 15 öre årligen å 100 kronors försäkringsvärde samt lägst 1 öre å samma värde.

Om två föreningar till *försäkring af fiskredskap* har förut blifvit nämndt.

Länets *bank- och låneinrättningar*, nemligen Riksbankens afdelningskontor i Visby, som inrättades år 1851, Gotlands Hypoteksförening, som öppnades år 1862, och Gotlands enskilda bank, börjad år 1869, hafva fortsatt äfven under denna period sin verksamhet samt utöfvat ett välgörande inflytande å affärsförhållandena. Afdelningskontorets in- och utlåning har utgjort:

Lånerörelsen vid Riksbankens afdelningskontor i Visby, 1871—1875.

	Kapitalförsträckning af Riksbanken.		Inlåningen af enskilde.			Utlåningen.				Räntevinst.
	Förlag under året.	Återbetaladt förlag under året.	Innestående vid årets början.	Inlånade under året.	Summa.	Fordran vid årets början.	Utlånade under året. 1)	Summa.	Beviljade kreditiv vid årets slut.	
År 1871.....	488,500,00	18,500,00	126,154,00	1,170,167,90	1,296,321,90	426,119,25	1,903,888,48	2,330,007,73	228,400,00	8,978,75
» 1872.....	554,000,00	54,000,00	138,662,80	1,167,783,61	1,306,446,41	383,529,38	1,827,084,69	2,210,614,07	231,150,00	13,329,58
» 1873.....	500,000,00	—	34,600,00	1,425,866,01	1,460,466,01	359,335,20	1,880,924,18	2,240,259,38	232,100,00	12,614,60
» 1874.....	600,000,00	—	71,000,00	570,277,96	641,277,96	438,295,60	2,174,720,17	2,613,015,77	282,200,00	19,307,53
» 1875.....	600,000,00	80,000,00	11,012,00	177,778,53	188,790,53	523,525,79	2,103,915,13	2,627,410,92	256,500,00	23,244,34
» 1876.....	—	—	12,496,00	—	—	433,596,64	—	—	—	—

1) Bland de under året utlånade medel inbegripas uttagningarna å kreditiven.

Hypoteksföreningen, som vid 1870 års slut egde hos låntagare en fordran af 2,370,550 kronor, har under denna period ytterligare utlånat 1,331,410 kronor, hvadan ursprungliga utlåningsbeloppet numera uppgår till 3,701,960 kronor, hvaraf dock 305,145 kr. 52 öre blifvit amorterade, så att återstående lånefordringen vid årets slut utgjorde 3,396,814 kronor 48 öre. Föreningen har till denna rörelse från Sveriges Hypoteksbank undfått förskottslån med tillsammans 3,705,960 kronor, hvaraf 287,740 kronor 32 öre blifvit amorterade, så att Föreningens skuld till Hypoteksbanken vid 1875 års slut utgjorde 3,418,219 kronor 68 öre. Delegarnes antal utgjorde 1,205.

Gotlands enskilda bank är grundad på lotter med ansvarighet efter 1864 års banklag. Grundfonden utgör, efter 500 kronor för hvarje af 2,037 tecknade lotter, 1,018,500 kronor, hvilka lotter vid 1875 års slut voro fördelade å 171 delegare. Bankens verksamhet angifves uti följande uppgift om

Bankens ställning vid slutet af 1875.

	Kronor.
<i>Tillgångar.</i>	
Grundfondshypotek.....	773,675,00
Kassa i guld, riksmünt och främmande bankers sedlar	131,407,26
Utgifna lån.....	1,062,827,00
Diskonterade vaxlar	775,016,00
Fordran å kreditiv.....	673,960,06
Andra fordringar och tillgångar	278,403,84
Summa	3,695,289,16
<i>Skulder.</i>	
Grundfond	1,018,500,00
Reservfond	40,009,27
Besparingsfond	20,757,90
Inlåning å deposition och giro	1,106,674,36
Utelöpande egna creditsedlar.....	756,035,00
Andra skulder.....	637,515,28
Årets vinst.....	115,797,35
Summa	3,695,289,16

Grundad å enskilda bidrag, har i Visby bildat sig en förening, som har till uppgift att samla och bevara för Gotlands kulturutveckling upplysande fornsaker. Föreningen, som stifta-

des den 16 Oktober 1874, benämnes *Gotlands fornvänner*, och dess lokal, som öppnats för allmänheten under innevarande år, *Gotlands fornsal*. Under sin korta tillvaro har det redan lyckats uppsamla mången värderik fornsak.

En annan förening, jemväl bildad af enskilda personer, benämnes "*Sällskapet D. B. W.*" (De badande vännerna). Detta sällskap, som stiftades den 9 Juli 1814 och från början blef grundadt på ordningsreglor, hvilka egde en strängt utbildad moralisk prägel, har under sin långa verksamhet bidragit till samhällets och ortens framåtskridande såväl i andligt som materiellt hänseende, i det att detta sällskap, genom dess ledamöters egna bidrag och äfven genom medverkan af andra samhällsmedlemmars frikostighet, bland annat, dels 1815 inrättade i Visby en allmän folkskola, som oafbrutet under 33 år varit i gång ända till år 1848, då denna skola till följd af bestämmelser uti den nya folkskolestadgan af den 18 Juni 1842 blef öfverflödig, dels såväl under berörda tid, som äfven sedermera årligen till fattiga och flitiga skolbarn i egna skolan, då den var i verksamhet, och sedermera i folk- och småskolorna anslagit medel till beklädnad och premier, dels år 1830 inrättade länets första sparbank, som under sällskapets ansvarighet och förvaltning medelst en af sällskapet vald direktion allt sedermera varit i verksamhet, dels sedan 1855 uti stadens nordvestra del inom ringmuren anlagt en särdeles pryddig, med mångahanda in- och utländska trån och växter planterad botanisk trädgård om cirka sex tunnlands rymd, som, upplåten till allmän promenadplats, förestås af en trädgårdsmästare, hvilken har skyldighet ej mindre att underhålla en ganska vidsträckt plantskola af frukt- och prydnadstrån samt deraf tillhandahålla plantor åt länets invånare, än äfven att årligen uppfostra trädgårdselever, för hvilka sällskapet utbetalar visst årligt understöd, dels uppmontrat de Gotländska folklekarne medelst anslag till premier åt dem, som vid de vissa år bestämda täffingar, i hvilka hvar och en får deltaga, under dessa folkfester ådagalägga största färdigheten, dels ock åt den nyinrättade slöjdskolan i Visby låtit ändamålsenligt iordningställa och öfverlemnad till kostnadsfritt begagnande sin förra skolhusbyggnad. Detta sällskap, som sålunda i många hänseenden uppfyllt senare delen af sitt i dess sigill uttryckta valspråk: "Glädje och välgörenhet", räknade vid 1875 års slut 163 ledamöter och egde, utom fastigheter och inventarier till värde af 21,377 kronor 99 öre, en enskild kassa eller grundfond å 16,834 kronor 46 öre samt förvaltade dessutom enskilda donationsfonder å tillsammans 2,261 kronor 79 öre.

Ett annat sällskap bildades 1858 under benämning *Visby Planteringsgille*. Detta sällskaps ändamål är att genom planteringar och dermed i gemenskap stående anordning så inom som närmast utom staden arbeta för Visby stads försköning. Det grundades hufvudsakligen på enskilda bidrag, men har dock under senare åren åtnjutit anslag af staden. Dess verksamhet har för samhället äfven varit välgörande, i det att genom gillet försorg åtskilliga större och mindre planteringar såväl inom som utom stadens ringmur blifvit verkställda, såsom Palisaderna, Slottsparken och Studentalléen jemte de öppna platserna mellan vestra ringmuren och hafvet; hvarjemte äfven längs åt landsvägarne närmast staden och äfven å andra ställen utom densamma planterats goda fruktträn och prydnadsträn.

Ett *musikaliskt sällskap*, stiftadt år 1815, har allt sedermera i Visby utöfvat en bildande verksamhet samt räknade vid 1875 års slut 238 medlemmar.

Visby stifts missionssällskap stiftades år 1863 och har till ändamål att understödja Evangelisk-Lutherska kyrkans missionsverksamhet. Dess förvaltning handhafves af en direktion, uti hvilken stiftets biskop är sjelfskrifven ordförande.

En stiftelse, benämnd *Konung Carl Johans fond*, bildades 1843 af medel, som sammanskjutits vid och i anledning af frandet utaf 25:te årsdagen af H. M. Konung Carl XIV Johans uppstigande på tronen. Dess syfte är att årligen utdela viss del af fondens ränta till något för Visby eller Gotlands län allmänt nyttigt ändamål och att lägga återstående räntan till fonden, till dess denna hunne uppgå till 20,000 kronor, då hela räntan derefter bör på förutnämnda sätt användas. Fonden, som vid slutet af 1875 uppgick till 3,146 kronor 91 öre, förvaltas af landshöfdingen i länet, stiftets biskop och borgmästaren i Visby, hvilka årligen å en viss dertill bestämd dag förordna om räntans användande. Förvaltningen kontrolleras af en revision och länets hushållningssällskap.

Från år 1824 fanns här stiftad en *arbetshusinrättning* på Gotland, för hvilken den 20 Februari 1839 fastställdes förnyadt Nådigt reglemente. Dess ändamål var att till en, så för det allmänna som den enskilda, nyttig verksamhet återföra genom sysselsättning och vana vid ordning och arbetsamhet sådana personer, hvilkas frihet måste till den allmänna säkerhetens och ordningens vidmagthållande och bevarande inskränkas på sätt i allmänhet angående försvarslösa personer då stadgadt var. Dess styrelse handhades af en direktion, bestående af ordföranden och vice ordföranden i länets hushållningssällskap samt af ett visst antal af detta sällskaps ledamöter. Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i länet egde att besluta om arbetsföra personers

intagande i detta arbetshus. Af inrättningens medel hade blifvit inköpt ett hus med gård i Visby. Dess tillgångar hade härflutit dels från ett anslag 4,000 riksdaler banko af statsmedel, dels af enskildes och kommuners bidrag, dels ock genom anslag af hushållningssällskapet, hvilket senare såsom inrättningens stiftare hade ått sig uppdraget att utse ledamöterna i direktionen och revisorer samt i öfrigt kontrollera förvaltningen. Sedan emellertid nya allmänna lagstadganden blifvit meddelade angående försvarslösa personers behandling, har nämnda reglemente icke kunnat tillämpas och inrättningens ursprungliga verksamhet måst upphöra. Genom ett Nådigt bref af den 26 November 1861 hafva inrättningens egodelar stälts under förvaltning af hushållningssällskapet, som berättigats att för sina ändamål använda och sig tillgodoföra inkomsten och räntan deraf.

Fondens ställning enligt deröfver förda räkenskaper utvisar:

	Fondens behållning vid årets början.	Uppbörd.	Förvaltningskostnader m. m.	Ränta till hushållningssällskapet.	Fondens behållning vid årets slut.
För år 1871....	22,477,61	1,296,84	458,07	838,77	22,477,61
” ” 1872....	22,477,61	1,293,95	470,43	823,52	22,477,61
” ” 1873....	22,477,61	1,281,23	472,65	808,58	22,477,61
” ” 1874....	22,477,61	1,280,12	479,67	800,45	22,477,61
” ” 1875....	22,477,61	1,246,03	493,60	752,43	22,477,61

Beträffande *fattigvården* inom länet hafva väl uppgifter infördrats för upprättande af en öfversigt rörande dess tillstånd; men, då det visat sig, att en sådan öfversigt, till följd af de uppenbarligen ofullständiga och felaktiga anteckningarna uti de erhållna uppgifterna, icke skulle komma att uttrycka verkliga förhållandet, har det synts ändamålslost att framlägga en dylik felaktig öfversigt. Som emellertid beräkningar öfver de statistiska förhållandena rörande fattigvården numera blifva i enlighet med inkommande uppgifter från kommunerna årligen genom Statistiska Centralbyrån utarbetade och offentliggjorda, torde det tillåtas Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande att endast till dessa hänvisa. Såsom ett allmänt omdöme om fattigvården inom länet anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra underdånigst meddela, att i förhållande till andra orter inom riket fattigvården på Gotlands landsbygd i allmänhet icke kan anses hafva varit någon särdeles tryckande börda, hvaremot Visby stads här förut anmärkta räkenskaper utvisa, att detta samhälle fått vidkännas ganska ansevärd utgifter för dess fattigvård.

Visby Landskansli 30 December 1876.

R U D. H O R N.

Johan Hambræus.

Johan Gardell.

Tab. N:o 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
År	Den 31 December, enligt presternas summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motsäende år.								Enligt årets mönster- rullor ap- proberade beväring- skyldige.
				Hela folkmängden af			Deraf fria från mantalspenningar.			Utakrif- nings- manskap.		
	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.	Mankön.	Qvinkön.	Båda könen.			
Å landsbygden.												
1871.....	23,197	24,813	48,010	23,108	24,827	47,935	10,697	11,947	22,644	—	—	
1872.....	23,177	24,847	48,024	23,072	24,885	47,957	10,623	11,848	22,471	—	—	
1873.....	23,171	24,933	48,104	23,001	24,999	48,000	10,561	11,943	22,504	—	—	
1874.....	23,201	24,984	48,185	22,972	24,955	47,927	10,518	11,757	22,275	—	—	
1875.....	23,153	25,004	48,157	22,977	25,021	47,998	10,325	11,685	22,000	—	—	
I Visby stad.												
1871.....	2,750	3,477	6,227	2,683	3,473	6,156	1,404	1,564	2,968	—	—	
1872.....	2,744	3,471	6,215	2,760	3,497	6,257	1,435	1,530	2,965	—	—	
1873.....	2,721	3,459	6,180	2,734	3,483	6,217	1,367	1,492	2,859	—	—	
1874.....	2,791	3,523	6,314	2,807	3,555	6,362	1,394	1,492	2,886	—	—	
1875.....	2,864	3,628	6,492	2,888	3,648	6,536	1,474	1,550	3,024	—	—	
I hela länet.												
1871.....	25,947	28,290	54,237	25,791	28,300	54,091	12,101	13,511	25,612	—	—	
1872.....	25,921	28,318	54,239	25,832	28,382	54,214	12,058	13,378	25,436	—	—	
1873.....	25,892	28,392	54,284	25,735	28,482	54,217	11,928	13,435	25,363	—	—	
1874.....	25,992	28,507	54,499	25,779	28,510	54,289	11,912	13,249	25,161	—	—	
1875.....	26,017	28,632	54,649	25,865	28,669	54,534	11,799	13,235	25,034	—	—	

Tab. No 2.

J O R D B R U K.

1.					2.					3.					4.					5.																																		
Hela egovidden.					D e r a f.					Antal.					4 tunnland och derunder.					Öfver 4 till och med 40 tunnland.					Öfver 40 till och med 200 tunnland.					Öfver 200 tunnland.																								
					Trä- humle- o. kålgård.		Åker- och annan odlad jord.		Naturlig äng.																										Skogbärande mark.																			
Q v a d r a t r e f.																																																						
I. 3,561,797					1871	5,342	446,516	322,090	—		II. Egare af odlad jord till vidd af					1871	—	—	—	—	III. Brukare af odlad jord till vidd af					1871	—	—	—	—																								
					1872	5,376	453,018	321,910	—							1872	—	—	—	—						1872	—	—	—	—																								
					1873	5,253	465,007	319,922	—							1873	—	—	—	—						1873	—	—	—	—																								
					1874	5,242	472,606	305,010	—							1874	832	3,871	434	16						1874	—	—	—	—																								
					1875	5,342	478,520	302,596	—							1875	930	3,860	478	16						1875	—	—	—	—																								
					1875	5,342	478,520	302,596	—							1875	—	—	—	—						1875	—	—	—	—																								
1.					10.					11.					12.					13.					14.					15.					16.					17.					18.					19.				
					Höstsäd.					Vårsäd.					Potatis.					Andra rotfrukter.					Spånadsväxter.					Gräs- och andra foderväxter					Andra växtslag.					Träde.														
										Stråsäd.																				Baljväxter.															till bete.					till skörd.				
Q v a d r a t r e f.																																																						
IV. Odlad egovidd använd till.....					1871	133,426	95,542	6,093	28,930		2,906	683	1,154	48,222	810	128,750																																						
					1872	137,357	97,272	6,222	29,271		2,548	638	1,389	49,857	900	127,564																																						
					1873	138,830	101,830	6,317	30,873		2,992	605	1,562	51,979	1,131	128,888																																						
					1874	139,636	102,082	5,807	31,528		3,114	549	2,279	55,182	538	131,891																																						
					1875	140,594	104,412	6,020	32,032		3,242	554	2,682	55,412	835	132,737																																						
					1875	140,594	104,412	6,020	32,032		3,242	554	2,682	55,412	835	132,737																																						
1.		20.		21.		22.		23.		24.		25.		26.		27.		28.		29.		30.		31.		32.		33.		34.		35.		36.																				
Hvete.				Råg.				Korn.		Hafre.		Bland- säd.		Ärtor.		Bönor.		Vic- ker.		Potatis.		Andra rotfrukter.		Lin o. Hampa.		Gräs och andra foderväxter				Raps.																								
																								Frö.		Spånads- ämne.		grön- foder.				hö.																						
K u b i k f o t.																																																						
C e n t n e r.																																																						
Kub-f.																																																						
V. Hela ut- sädet af...		1871	32,117	302	103,591	—	76,583	19,795	5,235	5,928	100	100	156,800	—	693	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57																			
		1872	32,220	598	105,840	—	78,202	20,733	5,412	5,828	76	82	151,742	—	668	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63																			
		1873	34,480	1,039	105,260	—	81,598	19,845	6,300	6,136	76	76	165,910	—	668	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	95																		
		1874	35,444	825	105,386	—	81,642	18,925	7,862	5,557	94	126	173,590	—	668	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	95																		
		1875	36,175	517	105,487	—	83,261	19,782	8,606	5,683	69	158	179,096	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																		
VI. Hela skör- den (utan utsådet af- drag)		1871	211,850	2,300	667,548	—	486,738	122,661	33,050	40,717	473	542	1,008,277	204,687	1,530	384	—	257,045	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,168																				
		1872	243,520	4,580	753,430	—	548,471	134,190	37,019	39,104	390	567	1,038,889	161,387	1,531	371	100	272,794	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,869																				
		1873	232,369	6,325	669,910	—	492,887	121,193	37,888	35,626	328	548	1,009,090	161,387	1,531	371	—	272,794	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,621																				
		1874	246,960	4,360	621,117	—	406,659	89,983	36,219	20,689	384	409	1,084,072	161,387	1,531	371	—	150,000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,621																				
		1875	205,934	2,633	587,135	—	465,350	101,165	52,133	22,321	252	271	1,055,850	161,387	1,531	371	—	150,000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,621																				

Upplysningar till jordbruksstatistiken åren 1871—1875.

A). Brukningsätt: allmänast 3-skiftesbruk, men med odling af foderväxter; i några socknar hufvudsakligen 2-skiftesbruk; å större egendomar samt jemväl mer och mer bland allmogens vaxelbruk. Artificiella foderodlingen ökas.

B). Vidd af nyodling: 1871..... 3,097 kvadratref
 1872..... 3,540 ”
 1873..... 4,144 ”

Vidd af nyodling: 1874..... 5,208 kvadratref
 1875..... 4,452 ”

C). Vidd af vattenaftappning: 1871..... 1,367 kvadratref
 1872..... 3,494 ”
 1873..... 4,961 ”
 1874..... 252 ”
 1875..... ”

Forts. af Upplysning till jordbruksstatistiken åren 1871—1875.

D). Vidd af underdikning: 1871... 1,200 fot; 1872... —; 1873... 17,700 fot; 1874... 134 kvadratref + 15,720 sträckfot; 1875... 442 kvadratref.

F). Vidd af mörpling: 1871... 34 qv.-ref; 1874... 67 qv.-ref.

I). Väderlek, sänings- och skördetider: 1871, ymnig nederbörd hösten 1870 fördröjde rågsådden till slutet af Augusti, hvarefter hvetesåningen, icke utan hinder af fortfarande nederbörd, fortgick till upp i September. Våren 1871 var äfven ostadig och rik på nederbörd. Våren dessutom kall, ofta med snöfall, så att höstsådesbrodden deraf tynade och förtunnades, och vårsådet afslutades ej förr än i slutet af Maj månad. Höskörden, som börjades i slutet af Juli, hindrades i början af regn, men gynnades sedan af tjenlig väderlek. För rågsörden, som började omkring medlet af Augusti, var vädret gynnsamt, så att innan Augusti månads slut grödan fanns under tak oskadad, hvarefter hveteskörden under gynnsamma förhållanden följde, ehuru både råg och hvetet funnos gifva mindre afkastning än året förut. Vårsådeskörden fortgick obehindrad i September; men genom fortsatt nederbörd i förening med skarpa nattfroster skadades och fördröjdes potatisskörden till in i Oktober, då vid upptagningen en mängd närmast jordytan växande potatis funnos skadade af frost. 1872: höstsådden 1:7 i verkställdes å de flesta ställen i vanlig tid. Vårsådden började i senare hälften af April och fortgick till medlet af Maj. Höskörden började tidigt i Juli. Rågsörden i senare hälften af samma månad, hvarefter skörden af hvetet och vårsåd fortgick i Augusti. Väderleken under våren kall och torr; sommaren i början temligen varm; men sedan inträffade omytlig väderlek, som fortfor under hösten, hvaraf skördearbetet försvårades. 1873: väderleken i allmänhet gynnsam för årsväxten; hösten likväl här och der något våt; vintern ovanligt blid och nästan utan snö; våren sen och kall; sommaren varm, mestadels torr. Sänningstiderna på hösten de vanliga, på våren i allmänhet försenade af den torra och kyliga väderleken. Skördetiderna de vanliga, bergningen endast på hösten något besvärad af nederbörd. 1874: sänning af höstsådet för 1874 års skörd verkställdes i vanlig tid under gynnsam väderlek. Vintern blid, nästan utan snö. Våren tidig, kall och temligen torr. Vårsådden allmän i slutet af April. Derefter följde ihållande nattfroster, som återkommo ännu i Juni, orsakande skador å såväl sådesfält, som gräs- och betesvallar. Sommaren varm, i början mycket torr, sluttligen med god nederbörd, till bätnad för rotfrukterna och betet, hvilket senare lyckligtvis kunde under den blida hösten ovanligt länge begagnas. Skörden såväl af gräs som säd skedde under fördelaktig väderlek, något tidigare än vanligt. 1875: sänning af höstsådet för 1875 års skörd skedde i vanlig tid under gynnsam väderlek. Vintern var kall med ymnig snö, som föll tidigt och på okälad mark och qvarlåg till slutet af April. Häraf skadades mångenstädes brodden, i synnerhet af hvetet, så att omsänning skedde med vårsåd. I början och medlet af Maj företogs vårsådden. Sommaren varm och torr. Skörden af såväl säd som gräs å vanliga tider, under tjenlig väderlek.

K). Skördens beskaffenhet, vigt m. m. 1871: sädeskördens beskaffenhet god och vigten omkring 14 lisp. å rågen, 15 lisp. å hvetet och 13 lisp. å kornet efter gammal tunna. Potatisen i allmänhet skadad af frost och jemväl af rötta samt mindre god. 1872: god och vanlig vigt. 1873: i allmänhet god och af vanlig vigt; potatisen å några ställen angripen af rotträta. 1874: såväl säden, synnerligen hvetet, som foder af god beskaffenhet; så ock potatisen, som dock på några ställen varit angripen af rötta. Hvetets vigt 44—51, rågens 40—47, kornets 26—44, hafrens 20—29, blandsådens 24—35 skålp. pr kub.-fot. 1875: skörden i allmänhet af god beskaffenhet; rötta å potatisen anföres icke. Vigten pr kub.-fot höstvetet 46—50, vårhvetet 47—50, höstråg 40—47, korn 40—45, hafre 20—30 och blandsåd 30—35 skålp.

L). Skörden af hö från naturlig äng: 1871, god; 1872, god; 1873, god; 1874, mycket knapp; 1875, medelmåttig.

M). Skörden af halm: 1871, god; 1872, god; 1873, god; 1874, knappt medelmåttig; 1875, knapp.

N). Öfverskott till afsalu af säd och andra jordbruksalster: 1871, från hela länet utskeddades under året 1,497 centner mjöl samt 31,800 kub.-fot hvetet, 79,748 kub.-fot råg, 225,858 kub.-fot korn, 450 kub.-fot hafre, 7,193 kub.-fot arter. 1872, från länet utskeddades 5,316,33 centr mjöl samt 89,349

kub.-fot hvetet, 154,792 kub.-fot råg, 221,074 kub.-fot korn, 210 kub.-fot hafre och 11,814 kub.-fot arter. 1873, utskedding 4,869 centr mjöl och gryn, 24,304 kub.-fot hvetet, 80,654 kub.-fot råg, 162,131 kub.-fot korn och 5,154 kub.-fot arter. 1874, utskedding, efter afdrag af införsel, 47,280 kub.-fot hvetet, 12,836 kub.-fot råg, 158,150 kub.-fot korn; införsel, utöfver utskedding, 765 kub.-fot hafre och 6,079 centr malen säd. 1875, utskedding 337,312 kub.-fot spanmål, mest korn. Import anföres icke.

O). Öfverskott till afsalu af kreatur och andra ladugårdsalster: 1871, något öfverskott af kreatur. 1872, något öfverskott af kreatur, hvarjente något mejeriprodukter börjat utföras. 1873, något slagtdjur, kött, mejeriprodukter och ull afsattas utom ön. 1874, något kreatur, kött, ull och skinn utskeddades. 1875, af hästar större utförsel än föregående åren, 467 utskeddade; slagtoax 233 st., får- och nötkött 900 centner.

P). Brist af kreatur m. m.: 1874, af ost och smörinförsel.

Q). Vanlig årslön: 1872, för dräng 75—150 kr., för piga 40—75 kr. i husbondes kost; 1873, för dräng 100—160 kr., för piga 40—80 kr. med kost; 1874, för dräng 100—150 kr., för piga 50—60 med kost; 1875, för dräng 120—150 kr., för piga 50—75 kr. i husbondes kost.

R). Värudet af stat och lön: 1872, för dräng 300—375 kr., för piga 150—225 kr.; 1873, för dräng 300—400 kr., för piga 175—250 kr.; 1874, för dräng 300—400 kr., för piga 150—200 kr.; 1875, för dräng 300—400 kr., för piga 150—200 kr.

S). Dagsverkspris: 1872, sommar-, mans- 2—0,75 kr., qvins- 0,75—0,37 kr.; vinter-, mans- 1—0,50 kr., qvins- 0,50—0,25 kr. 1873, sommar-, mans- 2—1 kr., qvins- 1—0,50 kr.; vinter-, mans- 1,50—0,75 kr., qvins- 0,75—0,33 kr. 1874, sommar-, mans- 2,50—1 kr., qvins- 1—0,50 kr.; vinter-, mans- 1,25—0,50 kr., qvins- 0,75—0,33 kr. 1875, sommar-, mans- 2,50—1 kr., qvins- 1—0,50 kr.; vinter-, mans- 1,25—0,75 kr., qvins- 0,67—0,33 kr.

T). Skogstillgången: 1875, i några socknar god, i de flesta medelmåttig, i några knapp eller ingen; i allmänhet i aftagande, sedan afverkning länge bedrivits öfver tillväxten.

U). Aflyttring af skogsalster: 1872, från länet utskeddades: 240,535 kub.-fot bjelkar och sparrar af furu och gran samt 423,234 kub.-fot bräder och plankor af do. 1873, utskedding: 263,862 kub.-fot bjelkar och sparrar, 499,015 kub.-fot bräder och plankor. 1874, utförsel: 188,262 kub.-fot bjelkar och sparrar, 582,350 kub.-fot bräder och plankor. 1875, utförsel: 117,709 kub.-fot bjelkar och sparrar, 460,800 kub.-fot bräder och plankor. 14,941 kub.-fot ekvirke.

V). Bräntorfmossar begagnade: obetydligt.

W). Antal planterade frukträn: 1871, 850. 1872, 1,792. 1873, 2,680. 1874, 2,450. 1875, 1,950.

X). Binärings: 1873, förnämsta binärings, fisket, mest af strömming, har ej varit gifvande förr än under senare delen af hösten, men den tagna fisken har varit af utmärkt fet och god beskaffenhet, för behofvet ej fullt tillräcklig. En för ön ny näringsgren har uppstått i laxfisket, hvilket vid försök, som anställdes med understöd af allmänna medel, visat sig lofvande, i det på 3 båtar under våren fångats 2,500 skålp. lax. Utförsel af "bleke", att användas vid sodaberedning, anmärkes jemväl som en ny funnen binärings. Kalk och tjärubrännning bedrivs i mindre skala än förr. Jemte träkärls och takspänstillverkning nämnas stenhuggeri samt husbyggnadsarbeten på beting såsom i några socknar förekommande binärings. 1874, förnämsta binärings, fisket, mest af strömming, har under året varit gifvande, öfver ortens eget behof; äfven af lax har i förhållande till de få för detta fiske utrustade båtarna, icke så obetydligt erhållits och utförts. Bland öfriga binärings nämnas: kalk- och tjärubrännning, slipstens- och annan stenhuggning, tillverkning af jordbruksredskap, fiskredskap och båtar, vadmal, kalktunnor och andra laggkärl, takspän, korgar och något möbler, samt byggnadsarbete på beting. Biskötsel ringa. 1875, fisket har varit föga gifvande, ej fyllande ortens behof. Till Visby har införts från inrikes orter 7,814, från utrikes 3,784 kub.-fot saltad fisk. Laxfiske börjar idkas af strandboar, mest vid östra kusten. Af binärings uppgifvas fortfarande kalk- och tjärubrännning, slipstens- och annan stenhuggning, tillverkning af jordbruksredskap, båtar och fiskredskap, vadmal, kalktunnor och laggkärl, takspän, korgar och möbler, samt husbyggnadsarbete på beting. Biskötsel här och der till husbehof.

Tab. No 3.
BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.									
											Hästar		Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt under 2 år.	Får.	Getter.	Svin.
											År.	öfver 3 år.							
Antal vid årets slut underhållne	1871.....	9,677	1,665	8,614	1,184	14,857	5,169	40,774	803	6,156									
	1872.....	9,917	1,672	8,791	1,141	15,493	5,317	37,719	781	6,546									
	1873.....	10,071	1,773	8,990	1,175	15,629	5,509	37,348	751	6,378									
	1874.....	10,101	1,846	9,005	1,196	16,070	5,473	35,132	654	6,676									
	1875.....	9,955	1,891	9,180	1,209	15,836	5,509	34,928	653	6,679									

Tab. N:o 4.
SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Särskilda slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut.	Till ordnad skogshushållning indelade.	Afverkningsbelopp		
	Qvadratref.		År.	utfördt i	
				kvantitet kub.-fot.	penningvärde kronor.
1:o Kungl. Maj:t och Kronan omedelbart tillhöriga och under Dess disposition stående kronoparker och skogar:			1871	3,000	180
En kungsgård och en kungsladugård	4,355	} 7,266	1872	3,100	186
Indragna och för statsverket utarrenderade boställen	10,341		1873	13,740	1,482
samt dessutom den lotsverket tillhöriga Gotska Sandön om cirka 40,000 qvadratref.			1874	7,750	462
2:o Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers:			1875	9,000	540
Civila och ecklesiastika boställskogar under innehafvarnes disposition	50,900		9,272	1871	38,460
af boställdirektion utarrenderade	3,769	1,599	1872	15,500	1,456
Visby och Hogräns kyrkoskogar	318	—	1873	15,500	1 418
Visby Läroverks skog	149	—	1874	148,490	13,228
Visby Hospitalskogar	5,412	—	1875	22,500	1,448
3:o Häradsallmänningar: finnas icke.					
4:o Sockneallmänningar (oskiftade): finnas icke med skog.					
5:o Ekplanteringar: saknas.					
6:o Mulbärsplanteringar: en mindre i Visby.					
7:o Andra skogsplanteringar	230	—			
8:o Flygsandsfält: vid Ullehau & Fårön	2,436	—			
9:o Enskildes skogar: Varplösa Landtbruksskola	—	800			

Anm. 1:o Med undantag af en skogsplantering inom Visby stads område om 28 qvadratref äro de i 7:de punkten upptagna skogsplanteringar sådana som i följd af upprättade hushållningsplaner utförts å boställs- och kronohemman.
2:o Det utförda afverkningsbeloppet afser endast indelade skogar.

Tab. N:o 5.
DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
	Räfvar.	Örnar.	Duf- eller hönsökcar.	Sparfhökar.	Belopp af utbetald belöning. Kronor.
År 1871	220	8	168	—	500,00
» 1872	204	—	—	—	408,00
» 1873	268	10	149	96	711,25
» 1874	224	12	224	71	675,50
» 1875	175	8	211	75	571,71
Summa	1,091	38	752	242	2,866,46

För tab. N:o 6, AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR, hafva ej några uppgifter kunnat erhållas.

Tab. No 7 a.

FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	
	Antal fabriker	Drifkraft, bestående af				Antal begagnade maskiner och redskap.	Egare eller innehafvare.		Arbetare						Summa.	Tillverkningsvärde.	Egarens eller innehafvarens bevilling i och för rörelsen.				
		i gång.	ej begagnade.	kreatur.	Ångs eller vattenkraft.		Beräknade hästkrafter.	Ensam egare eller innehafvare.	Bolag.	öfver 18 år			under 18 år								
	vid fabriken man-tals-skrifne.					vid fabriken ej man-tals-skrifne.				under 18 år	m.	q.	m.	q.	m.	q.	Kronor.	Kronor.			
	Under året.	Antal.					m.	q.	Antal.						Kronor.	Kronor.					
1). Å landet.																					
Färgerin.....	8	—	2	—	4	2	8	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3	—	81	—
Garfverin.....	11	—	2	—	—	28	9	—	1	1	7	—	—	—	—	—	—	8	—	56	—
Kalkbruk, större.....	20	—	—	—	—	—	6	—	14	1	90	40	—	—	—	—	—	131	—	90	—
Oljeslageri.....	1	—	1	—	6	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pappersbruk.....	1	—	1	—	5	1	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3	—	2	—
Sandstensbearbetning.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	—
Skeppsvarf.....	1	1	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tegelbruk.....	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—
Vattensmjölqvarnar, större.....	20	—	20	—	—	—	9	7	4	5	21	—	—	—	—	—	—	26	—	164	80
Vädersmjölqvarnar, större.....	5	—	—	—	—	—	5	—	—	—	4	—	—	—	—	1	—	5	—	3	—
Ångbränneri.....	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	225	—
Ångsågar och qvarnar.....	15	—	—	13	—	—	10	—	3	6	14	—	—	—	—	—	—	20	—	144	—
Summa	85	1	26	14	15	33	51	7	25	17	140	40	—	—	1	—	198	—	800	80	
2). I Visby stad.																					
Boktryckerin.....	3	—	—	—	—	—	2	—	1	3	10	1	—	—	—	—	—	14	—	83	—
Bryggerin, bayerska.....	2	—	—	—	—	—	1	—	1	2	16	—	—	—	—	—	—	18	—	165	—
Färgerin.....	4	—	—	—	—	—	3	1	—	—	2	—	7	—	—	—	—	9	8,500	76	—
Garfverin.....	3	3	—	—	—	113	2	—	1	—	—	13	—	2	—	—	—	15	14,625	140	—
Mekanisk verkstad.....	1	—	—	1	4	10	—	—	1	1	19	—	2	—	6	—	—	28	25,000	40	—
Stenhuggeri.....	1	—	—	—	—	5	—	—	1	1	—	15	—	9	—	—	—	25	36,000	60	—
Tändsticksfabrik.....	1	—	—	1	16	16	—	—	1	1	—	19	21	23	43	107	—	50,500	—	—	—
Urfabriker.....	6	—	—	—	—	—	6	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—	8	7,150	34	—
Vädersmjölqvarnar, större.....	5	—	—	—	—	—	5	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	4	—	58	—
Ångbränneri.....	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	13	—	—	—	—	—	—	13	—	81	34
Summa	27	—	3	2	20	144	19	1	7	8	68	1	60	21	40	43	241	141,775	737	34	

Anm. Inkomstbevillningen för fabrikena å landet kan ej anses såsom noggrann, enär uti de uppgifna beloppen i flere fall ingår bevilling för annan rörelse.

Tab. N:o 7 b.

HANDTVERKARE OCH IDKARE AF ANNAN NÄRING, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
	Handverkare eller idkare.		Antal arbetare.		Summa idkare för hvarje yrke.	Bevilling i och för rörelsen.	
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.		Kronor.	
1:o) Å landet.							
Kakelugnsmakare	1	—	2	—	3	3	—
Skomakare	11	—	3	—	14	2	—
Skräddare	6	—	6	—	12	4	—
Smeder	4	—	4	—	8	4	—
Snickare	3	—	4	—	7	1	—
Summa	25	—	19	—	44	14	—
2:o) I Visby stad.							
Bagare	10	2	12	—	24	120	50
Bleckslagare	2	—	1	—	3	5	—
Bokbindare	5	—	1	—	6	11	50
Bryggare	2	1	—	—	3	7	—
Förgyllare	1	—	1	—	2	9	—
Glasmästare	6	—	—	—	6	17	—
Guldsmeder	7	—	5	—	12	50	50
Gördelmakare	3	—	3	—	6	19	—
Hattmakare	2	—	1	—	3	3	—
Kakelugnsmakare	3	—	8	—	11	53	—
Kammakare	1	—	—	—	1	7	—
Kopparslagare	3	—	2	—	5	26	—
Mältare	1	—	—	—	1	9	—
Murare	6	—	—	—	6	46	—
Målare	6	—	—	—	6	23	—
Perukmakare	1	—	—	—	1	1	—
Repslagare	2	—	4	—	6	23	—
Sadelmakare	5	—	—	—	5	13	—
Skomakare	27	—	11	—	38	95	20
Skräddare	15	—	3	—	18	46	—
Slagtare	6	—	1	—	7	25	—
Smeder	11	—	9	—	20	41	—
Snickare	20	—	5	—	25	69	30
Socketbagare	—	2	—	—	2	17	—
Svarfvare	3	—	2	—	5	9	—
Tunnbindare	1	—	1	—	2	1	—
Vagnmakare	1	—	—	—	1	2	—
Summa	150	5	70	—	225	749	—
Summa summarum	175	5	89	—	269	763	—

Tab. N:o 8.

ALLMANNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIN OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
	Längd i mil				Kostnad för de under perioden				Antal gästgifverin vid periodens slut.	Antal hästar utgångne		
	af hvarje slag motstående vägar	af indelade, medskjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor	fulländade nya vägar.		omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.			år.	till kungs- och kronskjuts.	till gästgifverin.
					Af statsmedel.	Af kommunernas medel.	Af statsmedel.	Af kommunernas medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.		Kronor.		Kronor.					
Allmänna landsvägar	48,2	48,2	—	—	—	—	—	—	43	1871 1872 1873 1874 1875	772	5,308
Häradsvägar	57,5	39,5	—	—	—	—	—	—	12		263	5,053
Socknevägar	16,7	—	—	—	—	—	—	—	—		288	5,326
I städer	1,5	—	—	0,3	—	—	—	1,868	1		285	5,163
	—	—	—	—	—	—	—	—	—		206	5,241
Summa	123,9	87,7	—	0,3	—	—	—	1,868	56	—	1,814	26,091
Deraf med skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	33	—	—	—

Tab. N:o 9 a.

SJÖFART, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
	Till utrikes sjöfart begagnade fartyg och båtar öfver tre nyläster.					Till inrikes sjöfart begagnade fartyg och båtar öfver tre nyläster.									Summa under året begagnade fartyg och båtar öfver tre nyläster.								
	Seglande.		Besättning.			Seglande.		Med ångmaskin försedda.			Besättning.				Seglande.		Med ångmaskin försedda.			Besättning.			
	Antal.	Dräktighet.		Skeppare.	Maskinstier, äldre och sjöfolk.	Antal.	Dräktighet.		Antal.	Dräktighet.		Maskinstier, äldre och sjöfolk.	Skeppare.	Maskinstier, äldre och sjöfolk.	Antal.	Dräktighet.		Antal.	Dräktighet.		Maskinstier, äldre och sjöfolk.		
		Ny-läster.	Reg. tons.				Ny-läster.	Reg. tons.		Ny-läster.	Reg. tons.					Ny-läster.	Reg. tons.		Ny-läster.	Reg. tons.		Ny-läster.	Reg. tons.
Landsbygden	37	1,307,8	—	37	153	8	76,7	—	—	—	—	8	10	45	1,384,5	—	—	—	—	—	45	163	
Visby stad	69	2,745,5	8,915,11	69	435	19	198,0	606,17	2	313,65	—	120	21	213	88	2,938,5	9,521,28	2	313,65	—	120	90	648
Summa	106	4,053,3	8,915,11	106	588	27	269,7	606,17	2	313,65	—	120	29	223	133	4,323	9,521,28	2	313,65	—	120	135	811

Tab. N:o 9 b.

HANDLANDE OCH DERAS BETJENING, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
	Handlande.		Betjening.		Summa.	Bevilling i och för rörelsen. Kronor.
	Mankön.	Qvinkön.	Mankön.	Qvinkön.		
	I Visby stad	74	7	48	3	132
Å landet	85	3	31	6	125	1,254
Summa	159	10	79	9	257	4,227

Tab. N:o 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1875.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Hemman och jordlägenheter af alla slag.	H e m m a n.			A n t a l				Taxeringsvärde. Kronor.
	Mantal		Brukningsdelar.	jordtorp.	ryttare-, soldat- och båtsmanstorp.	backstugor.	andra lägenheter.	
	oförmedlade.	nuvarande.						
A) Krono-egendomar.								
1) Under allmän disposition.								
a) Kungs- och kungsladugårdar	2,875	2,875	2	5	—	—	—	58,000
b) Säterin	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Hemman	4,750	3,250	7	—	—	—	—	55,000
d) Boställen	61,218	58,676	111	23	—	—	81	1,479,900
e) Jordlägenheter	—	—	—	—	—	—	9	3,700
f) Fiskeri	—	—	—	—	—	—	1	—
g) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	9	446,800
2) Under enskild disposition.								
a) Säterin	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Hemman	0,418	0,418	5	—	—	—	—	11,200
c) Jordlägenheter	—	—	—	—	—	—	3	5,500
d) Fiskerin	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	—	—
B) Skatte-egendomar.								
a) Boställen	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Säterin	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Hemman	1,150,906	1,033,281	5,997	133	260	—	2,984	28,255,400
d) Jordlägenheter	—	—	—	—	—	—	45	103,500
e) Fiskeri	—	—	—	—	—	—	1	200
f) Verk och inrättningar	—	—	—	—	—	—	306	430,500
Summa	1,220,167	1,098,000	6,122	161	260	—	3,439	30,849,700

Tab. N:o 10 b.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR I VISBY STAD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Tomter.		Antal nybyggda bostugshus.	Jordlägenheter.					Taxeringsvärde			
	Antal			Åker.	Äng.	Skog.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nuvärde mantal.	af hus och tomter.	af jordar.	Summa.
	bebyggda.	obebyggda.										
Quadratref.												
1871.....	961	27	—	8,000	280	—	13,978	22,258	—	3,873,200	492,400	4,365,600
1872.....	962	26	7							3,903,200	491,900	4,395,100
1873.....	963	25	4							3,941,600	498,700	4,440,300
1874.....	965	23	4							4,045,200	510,900	4,556,100
1875.....	968	20	2							4,127,300	515,500	4,642,800

Tab. N:o 11.
LAGA SKIFTEN, ÅREN 1871—1875.

A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																																	
1.	2.	3.	4.		5.				6.				7.				18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.								
			Skiftade mantal		Qvarboende delegares				Utflyttade delegares				Summa skiftens.													Skiftade kvadratref.					Utgifter till landtmätare och gode män. Kronor.	Öfriga beräknade utgifter. Kronor.	
			År.	Sökta skiftens antal.	Antal.	Skiftade oförmedlade.	Skiftade nyrarande.	skiftesantal.				skiftesantal.				Summa.										Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impediment.			Summa.
								1.	2.	3.	4.	öfrer.	Summa.	1.	2.																3.	4.	
1871...	12	2	4,750	4,750	6	10	—	—	26	1	3	—	—	4	63	3,779	2,578	710	36,394	22	43,483	12,352	2,256										
1872...	5	2	3,500	3,500	5	8	4	—	17	—	2	1	—	3	40	3,770	2,561	4,253	5,276	9	15,869	5,437	1,732										
1873...	11	4	20,125	20,125	27	24	29	13	93	10	4	5	3	3	25	274	11,083	9,633	4,409	19,379	1,048	45,552	20,171	20,619									
1874...	12	8	24,250	24,250	24	31	15	21	1	92	7	10	6	9	32	301	16,269	10,617	7,558	22,887	187	57,518	25,375	31,154									
1875...	2	9	37,125	37,125	118	63	21	8	—	210	19	17	11	4	51	441	26,294	11,710	15,916	40,661	674	95,255	45,473	100,565									
Summa	42	25	89,750	89,750	180	136	79	42	1	438	37	36	23	16	3	115	1,119	61,195	37,099	32,846	124,597	1,940	257,677	103,308	156,326								

1) För ändring af förut afslutade laga skiften är derjemte år 1872 utbetaldt 2,506 kronor.
2) För ändring af förut afslutade laga skiften är derjemte år 1874 utbetaldt 1,287 kronor.
3) För ändring af förut afslutade laga skiften är derjemte år 1875 utbetaldt 2,013 kronor.

Tab. N:o 12.
STATS- OCH RIKSGÄLDSMEDEL, ÅREN 1871—1875.

D e b e t .				K r e d i t .							
	Statsmedel.		Riksgäldsmedel.			Statsmedel.		Riksgäldsmedel.			
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.		Kronor.	öre.	Kronor.	öre.		
1871.				1871.				1871.			
Ingående balans för behållning.....	191,359	88	34,718	47	Ingående balans för skuld.....	300	—	—	—		
Inkomster.....	325,150	77	56,598	20	Afkortningar.....	1,706	02	578	62		
Ankomna remisser.....	10,128	65	—	—	Utgifter.....	195,345	78	1,711	88		
Utgående balans för skuld.....	61,649	92	—	—	Afgångna remisser.....	174,683	—	32,584	75		
Summa	588,289	22	91,316	67	Utgående balans för behållning.....	216,254	42	56,441	42		
I behållning inräknade restantier ^{30/4} 1871.....	2,071	19	580	26	I behålln. inräknade restantier ^{30/4} 1872.....	588,289	22	91,316	67		
Summa	590,360	41	91,896	93	Summa	2,599	23	800	—		
1872.				1872.				1872.			
Ingående balans för behållning.....	216,254	42	56,441	42	Ingående balans för skuld.....	61,649	92	—	—		
Inkomster.....	330,081	03	45,619	22	Afkortningar.....	2,315	15	804	49		
Ankomna remisser.....	35,125	45	—	—	Utgifter.....	211,924	69	1,994	66		
Utgående balans för skuld.....	58,783	—	—	—	Afgångna remisser.....	166,253	11	54,979	75		
Summa	640,193	90	102,060	64	Utgående balans för behållning.....	198,051	03	44,281	74		
Summa	640,193	90	102,060	64	Summa	640,193	90	102,060	64		
1873.				1873.				1873.			
Ingående balans för behållning.....	198,051	03	44,281	74	Ingående balans för skuld.....	58,783	—	—	—		
Inkomster.....	346,183	66	38,255	11	Afkortningar.....	2,767	72	408	19		
Ankomna remisser.....	81,144	83	—	—	Utgifter.....	216,285	31	1,653	31		
Utgående balans för skuld.....	68,304	27	—	—	Afgångna remisser.....	154,000	—	42,387	49		
Summa	693,683	79	82,536	85	Utgående balans för behållning.....	261,847	76	38,087	86		
Summa	693,683	79	82,536	85	Summa	693,683	79	82,536	85		
1874.				1874.				1874.			
Ingående balans för behållning.....	299,935	62	—	—	Ingående balans för skuld.....	68,304	27	—	—		
Inkomster.....	410,414	83	—	—	Afkortningar.....	2,515	37	—	—		
Ankomna remisser.....	70,148	17	—	—	Utgifter.....	234,018	44	—	—		
Utgående balans för skuld ¹⁾	63,801	73	—	—	Afgångna remisser.....	297,012	77	—	—		
Summa	844,300	35	—	—	Utgående balans för behållning ¹⁾	242,449	50	—	—		
Summa	844,300	35	—	—	Summa	844,300	35	—	—		
1875.				1875.				1875.			
Ingående balans för behållning ¹⁾	265,072	11	—	—	Ingående balans för skuld ¹⁾	75,843	28	—	—		
Inkomster.....	430,250	82	—	—	Afkortningar.....	2,952	84	—	—		
Ankomna remisser.....	133,197	55	—	—	Utgifter.....	263,097	34	—	—		
Utgående balans för skuld.....	78,650	86	—	—	Afgångna remisser.....	256,608	25	—	—		
Summa	907,171	34	—	—	Utgående balans för behållning.....	308,669	63	—	—		
Summa	907,171	34	—	—	Summa	907,171	34	—	—		
					I behålln. inräknade restantier ^{30/4} 1876.....	2,256	37	—	—		

¹⁾ Skilnaden emellan balanserna från 1874 till 1875 beror derpå, att förskottsmedel och landshöfdinge-löneregleringsfondens medel, hvilka för 1875 icke uti Landsboken redogjorts, sedermera enligt meddelade föreskrifter skolat deri redovisas.

Tab. N:o 13.

S P A R B A N K E R.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.				
År.	Sparbanker.	Delegare.			Delegarnes fonder.				Sparbankernas egna fonder.						
		Tillkomne nya	Afgångne	Qvarstående vid årets slut.	Insatta belopp	Godtgjorda räntor	Uttagna belopp	Behållning vid årets slut.	Inkomster.	Förvaltningskostnader m. m.	Behållning vid årets slut.				
	Antal.	Antal.			Kronor.				Kronor.						
		under året.			under året.										
1871	18	1,899	509	7,437	218,376	28,569	98,275	666,905	3,358	1,740	37,701				
1872	20	2,113	643	8,957	294,827	35,662	145,848	852,348	6,426	2,540	41,638				
1873	21	1,960	794	10,121	354,776	44,693	256,188	995,578	7,679	2,999	46,317				
1874	23	1,882	1,040	10,964	344,691	50,760	199,293	1,191,880	10,684	4,371	52,630				
1875	23	1,138	800	11,299	282,268	59,198	247,935	1,285,414	13,097	5,929	59,862				
1.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.
Klassifikation af sparbanksdelegarne efter deras indestående behållning vid årets slut.															
År.	I nedanstående antal sparbanker.	Under 10 Kronor.		10—50 Kronor.		50—100 Kronor.		100—500 Kronor.		500—1000 Kronor.		Öfver 1000 Kronor.		S u m m a.	
		Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.	Delegare. Antal.	Behållning. Kronor.
1871	1) 15	820	3,591	794	19,546	284	19,424	378	76,797	33	21,248	10	17,269	2,319	157,875
1872	1) 17	1,026	4,282	1,044	23,311	475	30,089	620	120,851	68	46,006	20	33,069	3,253	257,608
1873	1) 19	1,113	5,356	1,345	35,244	543	35,761	813	164,680	98	64,602	48	83,765	3,960	389,408
1874	1) 18	1,103	5,346	1,497	35,684	655	43,119	937	202,398	118	78,862	60	119,982	4,370	485,391
1875	1) 22	1,134	5,399	1,625	39,858	715	48,510	1,077	227,882	152	100,970	70	135,234	4,773	557,853

Ann. Genom D. B. W:s sparbanks försorg har blifvit till Ränste- och Kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm insändt kr. 30,674.

1) Ang. de sparbanker, för hvilka klassifikation ej meddelats, jfr. de i Statistisk Tidskrift meddelade årsredogörelserna.

Ang. Tab. N:o 14, FATTIGVÅRDEN, jfr. sid. 30 i texten.